

POMEMBNE IZKUŠNJE
MARIBORSKE TEKSTILNE
TOVARNE

V MTT so lani kar za 12,1 odstotka povečali produktivnost; leto pred tem pa za 3,7%. Kako je bilo to mogoče, ko pa so, recimo, nekaj let zapored pred tem povečevali produktivnost le za pičli poldrugi odstotek letno. Celotni dohodek na zaposlenega je leta 1968 znašal le 39,9 milijona. Ob povečani produktivnosti pa se je leta 1969 povečal na 51,1 milijona, lani pa na 62,2 milijona.

Zdaj, ko imamo tolikšne lastne izkušnje, verjamemo, pravijo v MTT, da je v naših industrijskih podjetjih kakih 20% ljudi odveč.

Se pred dobrima dvema letoma je bilo v MTT 5500 delavcev, zdaj le še 4448. Samo lani so za 500 ljudi zmanjšali kolektiv.

Pravijo pa, da bo mogoče v podjetju še brez kakih 400 ljudi. Zdaj, ko manj ljudi naredi več, se je tudi povprečni osebni dohodek na zaposlenega dvignil na 1270 dinarjev.

Delo, 15. VII. 1971

TUDI ZASEBNIKI!

Poslanci srbske skupščine so mnega, naj bi bili deležni regresa pri prehodu na ekonomske najemnine stanovanj predvsem upokojeanci, invalidi in zaposleni z nizkimi osebnimi dohodki. Novi republiški zakon o izločanju sredstev za stanovanjsko gradnjo tudi v prihodnje predvideva dotedanji minimum 4% obveznega izločanja sredstev za stanovanjsko gradnjo, novost v osnutku zakona pa je obveznost zasebnih delodajalcev, da morajo tudi oni v sklad za stanovanjsko izgradnjo izločati 4% osebnih dohodkov zaposlenih.

Delavska enotnost, 10. VII. 1971

NOVI DAJ-DAM

Zivilska industrija je že preračunala in izstavila vladi kompenzacijski račun. Za pokritje razlik v ceni in drugih stroškov do konca letošnjega leta zahtevajo mlinska industrija ter industrija sladkorja ter olja 1,24 milijarde dinarjev. Od tega zahtevata mlinska industrija in industrija sladkorja po 500, a industrija olja 240 milijonov dinarjev.

Zvedeli smo, da bo že ta mesec vlada sprejela sklep o zvišanju davka na promet tobaka. Tako dobljena sredstva bodo uporabili za kompenzacijo prehranske industrije.

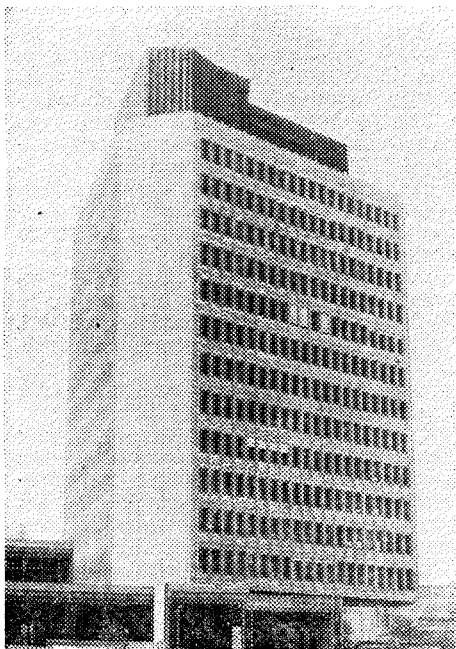
Ekonomika politika 12. VII. 1971

LIKVIDNOST
GOSPODARSTVA
SE ŠE SLABŠA

Po najnovejših podatkih službe družbenega knjigovodstva je imelo 10. julija 126 delovnih organizacij v Sloveniji blokirane tekoče račune, v skupni vrednosti več kot 587 milijonov dinarjev. V primerjavi z začetkom leta so blokirana sredstva narasla za več kot 59%, in so skoraj štirikrat višja kot v istem času lani. Ti podatki med drugim opozarjajo na stalno, znatno upadanje likvidnosti gospodarstva.

Dnevnik, 15. VII. 1971

LJUBLJANSKA BANKA

PRAVI NASLOV
ZA DENARNE ZADEVE

TV-15 GLASILO ZZB NOV
IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX — št. 2930

22. julij 1971

»TV-15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borec v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. — Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUSTERŠIČ — Tisk in klišei ČGP »Delo«, Ljubljana, Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posamezna številka v kolportuži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15« Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov in fotografij ne vračamo.

Zdenko Kalin: Spomenik padlim borcem in talcem v Begunjah

Nagrade vstaje slovenskega
naroda za leto 1971

»Letošnja podelitev nagrad vstaje slovenskega naroda je ponovna pomembna počastitev tridesetega jubileja velike odločitve slovenskega naroda — odločitve, da si z orožjem izbojuje svobodo, ne glede na to, kakšne žrtve bodo za to potrebne. Spominu na to veliko odločitev so posvečene tudi nagrade vstaje! Zato, da bi ga ohranjale čimbolj živega in da bi ga posredovale mlajšim generacijam, predvsem pa zato, da bi naša velika odločitev pred tridesetimi leti in njeno štiriletno izpolnjevanje ne ostalo le zgodovinsko dejstvo, ampak sestavni del naše današnje in jutrišnje zavesti!«, je v uvodnih besedah na podelitvi nagrad vstaje slovenskega naroda za leto

1971 — 21. julija v klubu poslancev SRS — dejal predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janko Rudolf.

Žirija, ki so jo sestavljali Sergej Vošnjak kot predsednik ter člani Ciril Cvetko, Vladimir Kavčič, Zdravko Klanjšček, Vladimir Lakovič, Stane Repar, Branko Rudolf in Olga Vipotnik, je prejela v oceno devetindvajset avtorskih del ter odločila, da prejmejo nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1971: FRANJO BAVEC-BRANKO, dr. FRANCI DERGANČ, STANE KUMAR, ZVONE SINTIČ IN MARICA ČEPE, ZIMA VRŠČAJ IN FRAN ZIZEK.

Obrazložitve žirije objavljamo na sedmi strani!

Naročnikom!

Upamo, da razumete, zakaj ste pričujočo številko »TV 15« prejeli dan kasneje kot po navadi. Tiskana je bila v sredo popoldne, zaradi praznika pa ni mogla naprej. Da bi jo izdali oziroma tiskali prej, je bilo nemogoče, ker ne moremo spreminjati »voznega reda« v tiskarni.

Uredništvo in uprava
»TV-15«

Vstal je in
raztrgal okove

Trideset let mineva od tistih dni, ko je iskra, skrita pod pepelom, vžgala v srcu slovenskega naroda plamen upora, da je vstal iz teme ponižanja in raztrgal suženjske okove.

V zgodovini našega malega naroda, katerega življenjski prostor je na zemljevidih sveta droben kakor pika, bo ostalo zapisano z velikimi črkami za vedno: čeprav je majhen, je vstal in raztrgal okove!

Celo v leksikonih in zgodovinskih knjigah tujih držav, kjer ni bilo prej o našem narodu niti besede, je zapisano, da smo se leta 1941 skupaj z drugimi jugoslovanskimi narodi vzdignili in se junaško postavili po robu orjaškemu, do zob oboroženemu zavojevalcu.

Kaj vse se je zgodilo tega usodnega leta, leta tisoč devetsto enainštiridesetega! Domači politiki so nas izdali, našo deželo je preplavila fašistična povodenj, Hitler in Mussolini sta jo razkosala kakor družno uplenjeno žival in odstopila del plena prisklednikom. Na Štajerskem in Gorenjskem so začeli takoj izvajati že zdavnaj pripravljene načrte in vlačiti ljudi v pregnanstvo, slovenskemu narodu so odrekli pravico do obstoja in pripravili vislice za nepokorne; v tako imenovani ljubljanski pokrajini se je razkošatila črnosrajčna gospoda in skupaj z domačimi kvistingi pripravljala ljustu usodo primorskih Slovencev; v Prekmurju so se Madžari obnašali tako, ko da na tem ozemlju ni bilo nikoli sledu o ljudeh slovenskega rodu...

In v tem strahotno morečem vzdušju, kjer se je pirovanje zmagovalcev mešalo z duhom po krvi in smrti, je odjeknil strel iz vrst naroda, o katerem je marsikdo mislil, da je do kraja potepan in zvezan, da mu je že zapečaten usoda. Prvemu strelu so sledili drugi, zaregljali so mitraljezi, rodila se je puntarska vojska, del nove ljudske vojske trpinčene Jugoslavije, ki je fašistom temeljito zmešala štrene na Balkanu.

Ceprav številčno majhen, je naš narod velik, ker mu nasilje in smrtna obsodba nista ubila notranje duhovne moči in volje do življenja, ker je znal v najusodnejših dneh z vsemi močmi braniti svoj prostor pod soncem. Velik pa je tudi po tem, kar je dosegel po zmagi nad tujimi zavojevalci in svojo izdajalsko gospodo: dve in pol desetletji miru v okrilju nove Jugoslavije pomenita za nas vzpon, kakršnega ne bi sicer nikoli doživeli.

Tako bo ostalo o našem narodu za vedno zapisano v zgodovini: v svojih najusodnejših urah je vstal in raztrgal okove ter po zmagi sprostil svoje ustvarjalne moči. Pri vsem tem ga je vodila Komunistična partija oziroma Zveza komunistov.

F. Š.

Ob 30-letnem jubileju vstaje slovenskega naroda pošiljamo plameneče pozdrave in čestitke vsem udeležencem in sodelavcem narodnoosvobodilnega boja na slovenskih tleh!

RO ZZB Slovenije
RO ZRVS Slovenije
Zavod Borec - uredništvo in uprava »TV 15«

DOGODKI TEDNA

■ Zvezna konferenca SZDL se je prvič sešla v novi sestavi. Prisotnih je bilo 110 delegatov republiških in pokrajinskih konferenc, 30 delegatov pa je bilo odsotnih. Za predsednika je ponovno izvolila Veljka Milatovića, člana crnogorske delegacije, za generalnega sekretarja pa Allija Shukrijo, člana pokrajinske delegacije Kosova. Sprejela je tudi predlog, da kandidira za predsednika zvezne skupščine Mijalko Todorović, ki ga je skupščina SR Srbije izvolila za poslanca zbora narodov. Dosedanjemu generalnemu sekretarju Benu Zupanciću je potekel štiriletni mandat.

■ Predsednik sveta zveze sindikatov Jugoslavije Dušan Petrović je poslal zvezni skupščini pismo, v katerem navaja, da v zadnjem času nelikvidnost vedno bolj narašča in zastruje tudi socialne probleme. Pojavljajo se težave pri rednem izplačilu osebnih dohodkov. Dušan Petrović v pismu zahteva, naj gospodarski zbor skupščine na prihodnjem zasedanju prouči sedanje stanje in sprejme sklepe. Nestabilnost, povzročena tudi z nelikvidnostjo, je znatna ovira za uresničevanje sklepov drugega kongresa samoupravljalcev in nedavno sprejetih ustavnih dopolnil.

■ Dveletna prizadevanja za odpravo nelikvidnosti v gospodarstvu so ostala skorajda brez uspeha in medsebojne terjatve so zdaj še nevarnejša grožnja gospodarstvu. Mnoga podjetja nimajo niti dinarja na svojih tekočih računih in se poskušajo znajti na vse mogoče načine, da bi izplačala vsaj minimalne osebne dohodke. Marsikje postaja to že politični problem, denar za osebne dohodke je nekako treba ustvariti, samo da ne bi bilo nezadovoljstva med delavci. O trenutnem stanju govore tudi številke: še pred dve letoma je gospodarstvo povprečno plačevalo račune v 68 dneh, zdaj šele po 86 dneh. Nekateri izračuni kažejo, da bi morale imeti gospodarske organizacije na tekočih računih trikrat več denarja, kot ga imajo, če bi hotele normalno poslovati.

■ Pri RK SZDL je 58 delegatov področnih organizacij socialistične zveze ustanovilo kmečko sekcijo in izvolilo 15-člansko predsedstvo, v katerem je 13 kmetov, kar je več kot so prvotno predvidevali. S tem se začne praktično uresničevanje zamisli o ustanavljanju kmečkih sekcij pri organiziranju SZDL na vseh ravneh, to je pri krajevnih in občinskih konferencah ter pri republiški konferenci SZDL, kot je v uvodnem govoru poudaril Franc Simonič, ki je bil izvoljen za predsednika sekcije. S tem se začne uresničevati želja naših kmečkih ljudi po politični organiziranosti.

■ Vse maroške radijske postaje so objavile magnetofonske posnetke z usmrčitve zarotnikov proti kralju Hasanu II. Slišati je bilo povelja v arabščini, vzklike oficirjev, strele. Vso to zvočno orgijo smrti je objavila radijska postaja, katere snemalci so bili na morišču. Poročajo, da so v Rabatu v popolni tišini poslušali to oddajo. Po nesrečnem prevratu so maroške oblasti uvedle številne nove ukrepe, ki povečujejo nadzorstvo nad vsem življenjem v državi. Vprašanje pa je, če bo tudi to kralju trajno pomagalo.

■ Jordanska vojska se je odločila za obsežen napad na zadnja oporišča palestinskih komandosov v Jordaniji. Po podatkih predstavnikov palestinske osvobodilne organizacije je druga divizija jordanke vojske ob podpori dveh oklepnihih brigad in dveh bataljonov udarnih enot začela prodirati proti begunskim taboriščem in proti oporiščem palestinskih komandosov v Severni Jordaniji.

■ Potres nenehno opozarja na svoje rušilno dejanje. V Čilu je potres terjal 82 žrtev in več kot 350 poškodovanih, porušenih pa je bilo več kot 13.000 hiš. Potres je tudi zamajal kraje v jugovzhodnem delu Turčije, ki pa ni povzročil večje škode. Obsežen potres, z epicentrom okoli 120 km jugovzhodno od Pavijske, je prizadel Emilijo in Romanjo, Lombardijo ter območje okoli Genove. Potres je porušil precej hiš, terjal pa je tudi nekaj smrtnih žrtev v pokrajini Reggio Emilia.

■ Prvostopenjsko stockholmsko sodišče je obsodilo ustaška terorista Brajka in Barišića, ki sta ubila veleposlanika Rolovića in ranila tajnico Miro Štempihar, na dosmrtno ječo, glav-

nega pobudnika teroristične skupine Stojanova na 4 leta robije, Miličevića in Lema pa vsakega na dve leti zapor. Opazovalci so ocenili kazni za zadnje tri zločince kot premile. Sodišče je sklenilo, da preiskovalnega zapora ne bo šlo v kazen, ker so obtoženi med preiskavo lagali. Po prestani kazni bodo Stojanova, Miličevića in Lema takoj izgnali iz Švedske.

■ Predsednik ZDA Nixon se je v svoji poletni rezidenci v Kaliforniji s svojimi bližnjimi sodelavci lotil pretresanja vietnamske politike, z namenom, da pripravijo odgovor ZDA na najnovejše predloge začasne revolucionarne vlade Južnega Vietnama o prenehanju vojne. Sklenili so, da David Bruce ne bo več vodil delegacije ZDA na pariških pogajanjih. Nixonu in državnemu sekretarju Williamu Rogersu je Kissinger poročal o svoji pravkaršnji turneji po Bližnjem vzhodu in skrivnem potovanju na Kitajsko. Ves svet je presenetila novica, da bo Nixon do prihodnje pomladi obiskal Kitajsko in sicer na povabilo kitajskega predsednika vlade Ču en-laja. O tem pomembnem političnem dogodku na široko piše vse svetovno časopisje. Pri proameriških vladah v Aziji je vest vzbudila presenečenje in preplah, pa tudi Moskva je o tem dogodku skrajno redkobesedna.

■ Predsednik Tito je na Brionih sprejel italijanskega pisatelja Alberta Moravio in njegovo ženo. Odgovoril mu je na vrsto vprašanj o razvoju Jugoslavije in aktualnih mednarodnih problemih.

■ V Bruslju so podpisali prvi trgovinski sporazum med ZSSR in Beneluksom — gospodarsko unijo Belgije, Nizozemske in Luksemburga. Po oceni sovjetskega ministra za zunanjo trgovino Patoliceva je to »zelo važen dogodek«. ZSSR je doslej sklepala trgovinske pogodbe le s posameznimi državami, tokrat pa jo je prvič podpisala z zahodno trgovinsko zvezo kot celoto.

■ Predsednik italijanske republike Saragat je sprejel zveznega sekretarja za zunanjo trgovino Toma Granfilla. Granfil je Saragatu najprej sporočil pozdrave, ki jih je prinesel od predsednika Tita, nato pa sta z Zagarijem seznanila italijanskega predsednika s potekom njunih pogovorov o gospodarskem in finančnem sodelovanju med državama s posebnim ozirom na jugoslovanske načrte za gospodarsko stabilizacijo. Ministra sta poročala tudi o tistem delu pogovorov, ki se nanaša na prihodnje urejevanje odnosov med Jugoslavijo in EGS, potem ko je v to gospodarsko združenje vstopila tudi Velika Britanija. Italija je odobrila Jugoslaviji 75 milijonov dolarjev kredita.

■ Libija je prekinila diplomatske odnose z Marokom. Odnosi med obema državama so se hitro poslabšali po neuspelem državnem udaru v Maroku, ko je Libija izrazila podporo organizatorjem tega udara. Libija je zaprosila ZAR, naj zastopa njene interese v Maroku.

■ Predsednik republike Tito je sprejel na Brionih bivšega prvega šefa britanske vojaške misije pri vrhovnem štabu NOV in POJ Williama Dickina ter se zadržal z njim v prisrčnem pogovoru.

POLITIČNI RAZGLEDI

ZBEGANI UPORNIKI

Spodleteli vojaški udar v Maroku je precejšnje presenečenje za politične opazovalce. Vendar ne zato, ker česa takšnega v Maroku ne bi bilo pričakovati, marveč zaradi drugih posebnosti:

— uprla se je vojska, vendar izredno zbegano, neenotno, brez kakršnekoli podpore opozicijskih gibanj;

— uporniki so izbrali zanje imeniten trenutek — sprejem ob rojstnem dnevu kralja Hasana II., potem ko je bila na kupu vsa smetana maroške družbe in vodstva — potem pa so nenadoma odpovedali, se začeli streljati med seboj, se umikati, se dobrikati kralju itd. (francoski zdravniki, ki so bili na sprejemu, so potem celo povedali, da so bili kadeti brčkone pod vplivom mamil, ko so zavzeli vrt, na katerem je bil sprejem);

— med voditelji upora so bili skoraj vsi najvišji oficirji maroške armade, ki so veljali za zveste podanike kralja Hasana II.;

— kralj Hasan II. je na kraju samem dal vsa pooblastila v roke notranjemu ministru generalu Ufkiru, trdi roki režima — in zmedenemu pokolu ob izbruhu upora je sledil načrtni pokol pučistov, pri čemer si je Ufkir privoščil tudi radijsko orgijo: predvajanje posnetkov z usmrčitve upornih oficirjev.

To so zunanje slike puča v Maroku in podrobnosti brčkone še ne bodo tako kmalu prišle v javnost. Druga stvar pa so notranje razmere v Maroku, ki — kot smo že rekli — seveda niso izključevale možnosti, da bi nekoč prišlo do udara. Nekaj dni pred pučem je afriška revija »Jeune Afrique« posvetila osrednji članek opoziciji v Maroku ter postavila tole uvodno ugotovitev: »Maroko je ena redkih, če že ne edina afriška država, kjer je nekaj demokracije preživelo pretrese po proglasitvi neodvisnosti. Pojav je toliko bolj presenetljiv, ker gre za monarhijo, ki je sicer ustavna, vendar za monarhijo, ki trpi opozicijske stranke in levičarski tisk.«

Po vojaškemu udaru v Libiji septembra 1969 se je zaskrbljenost polotila tudi Maroka, toda le za kratek čas, češ da »Maroko ni Libija«: monarhija starega kralja Idrisa I. je bila zastarela in se je kar ponujala prevratnikom, režim Hasana II. pa naj bi bil »moderen«. Maroko pa je vendarle med zadnjimi tremi monarhijami v arabskem svetu (poleg Jordanije in Saudske Arabije) in gotovo drži, da se prestoli povsod bolj ali manj majejo.

Maroko je postal neodvisen pred petnajstimi leti, Hasan II. je sedel na prestol pred desetimi leti in ves čas nekako niha med parlamentarno monarhijo in kraljevskim absolutizmom. Sprva je nastopil z zelo demokratičnimi in popularnimi ukrepi v deželi s 15 milijoni prebivalcev in komaj 200 dolarjev nacionalnega dohodka: razpisal je referendum o ustavni monarhiji, sprejel levičarskega politika Ben Barka za pred-

sednika parlamenta, uvedel precej naprednih gospodarskih ukrepov, dovolil delovanje opoziciji in levemu tisku itd.

Toda upoštevati je treba še nekaj drugih značilnosti Maroka, ki se v petnajstih letih niso kaj prida spremenile: enajst milijonov prebivalcev živi na podeželju, vendar je zemlja v rokah veleposestnikov. Približno štirje milijoni Maročanov živijo v mestih, med temi je 3,5 milijona delavcev, malih obrtnikov in trgovcev in brezposelnežev. Bogastvo in dohodek pa si delijo v nasprotnem razmerju: kmetje brez zemlje ali mali kmetje dobijo 20 odstotkov, delavci 25 odstotkov nacionalnega dohodka, drugo pa je v rokah veleposestnikov in kapitalistov.

Takšne razmere izrabljajo razne politične in sindikalne stranke, ki so dokaj močne, vendar ne znajo ali pa nočejo nastopiti enotno. Res je seveda, da se je Hasan II. po prvih letih vladavine hudo spremenil in da so imeli v Maroku celo vrsto uporov, procesov, usmritev, afer v mednarodnem merilu, vse to pa je politično-sindikalno opozicijo tako prestrašilo, da je zdaj bolj pripravljena razpravljati o spremembah v deželi s kraljevo privolitvijo, kot pa se bojevati za strmoglavljenje monarhije in uvedbo republike. Hasan II. se ni niti enkrat obotavljal v krvi zadušiti uporov studentov ali delavcev, ni si pomišljal prirediti procesov zoper opozicijske voditelje, ko pa je bil general Ufkir v Franciji obsojen na dosmrtno ječo (v odsotnosti) zaradi ugrabitve in umora Ben Barka, je Hasan II. podprl svojega zvestega sodelavca in močno poslabšal odnose s Francijo.

Po politični orientaciji je Maroko usmerjen na Zahod. V arabskem svetu pa je na politični desnici, saj je bil ob šestdnevni vojni v nekakšnem »nevtralnem« položaju, predvsem pa proti temu, da bi poslal vojsko zoper Izrael. Vendar so bile reakcije v arabskem svetu takoj po prvih novicah o udaru v Maroku zelo različne: Libija je navdušeno pozdravila upornike in obljubila svojo pomoč, Alžirija je sprva (kot je bilo mogoče razumeti alžirski radio) bila na strani upornikov, potem pa je izrazila solidarnost s Hasanom II., egiptovski predsednik Sadat je postal nekakšen posrednik v krizi med Marokom in Libijo, jordanski kralj Husein je navdušeno pozdravil zatrtje upora itd.

Čeprav je Hasan II. zatrl upor, se je znašel v zelo neprijetnem položaju: ugotovil je, da na vojsko, na kateri predvsem sloni njegov režim, ne more več tako odločno računati; zaradi velikih korupcijskih afer, afer Ben Barka in drugih se je zelo zmanjšal ugled Maroka v zahodnem svetu (tudi v ZDA, kjer naj bi Maroko dobil nove kredite), arabski svet je še bolj razdeljen, večinoma pa vsaj prikrito zoper Hasana II. in na strani upornikov (oziroma kakršnihkoli nosilcev sprememb). V takšnih razmerah bo Maroko le težko dobilo zelo potrebno pomoč iz tujine, saj kot piše »Le Monde«, se ni lahko odločiti za pomoč državi, katere vladarja utegnejo ubiti prav na sprejemu ob rojstnem dnevu.

KOMENTATOR

20-LETNICA FIR

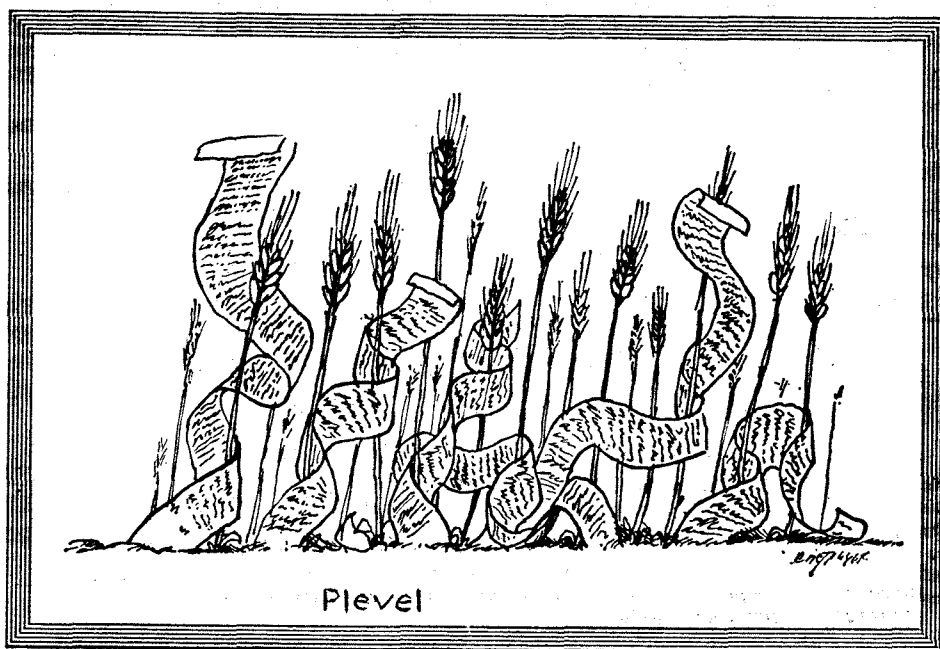
Bilo je v juliju leta 1951, ko so zastopniki nekdanjih borcev odpora in žrtev fašizma iz 18 evropskih dežel na Dunaju ustanovili FIR — Mednarodno federacijo borcev odpora. Na novo so obudili mednarodno enotnost odporiškega gibanja, da bi branili svoje ideale, neodvisnost narodov, demokratično svobodo in mir ter se borili proti nacističnim in fašističnim silam, ki so se začele ponovno pojavljati.

Dvajset let pozneje, v juliju 1971, pa ugotavljajo, da se je FIR utrdila, saj je trenutno v njej združenih 55 organizacij. V njenih vrstah so organizacije in osebnosti iz vseh dežel vzhodne in zahodne Evrope, ki so prestale strahote vojne in barbarstva nacistov in fašistov.

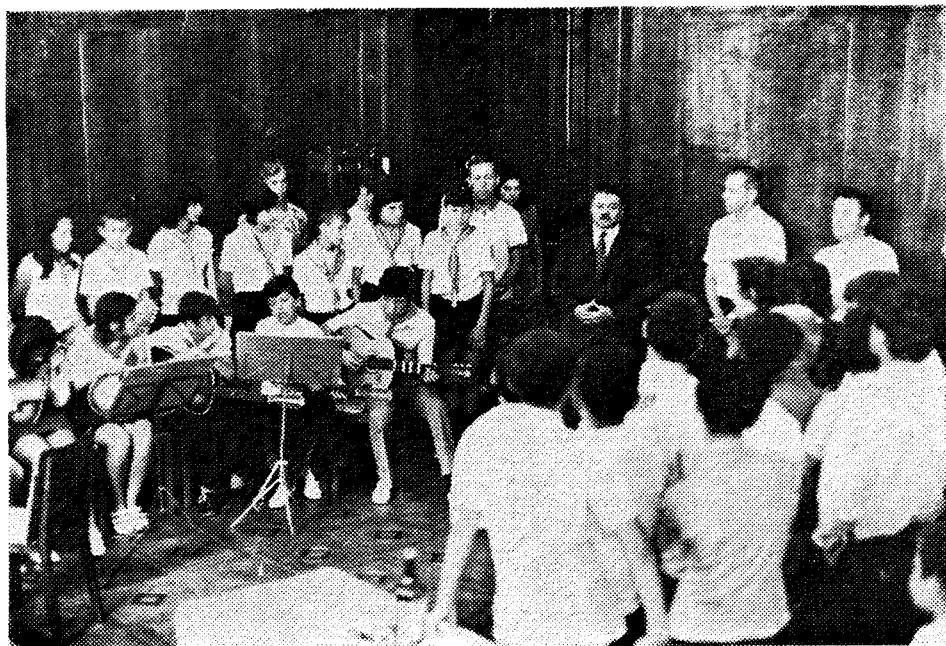
V dvajsetih letih obstoja je FIR v imenu borcev in žrtev fašizma veliko pripomogla k mirnemu urejanju mednarodnih problemov. S tem je dosegla pomembne uspehe na socialnem, zdravstvenem in kulturnem področju.

Toda delo FIR še ni končano. Mir še ni zagotovljen. Borci odpora in žrtve fašizma so dolžni prispevati k ustvaritvi evropskega sistema varnosti. Tudi v prihodnje morajo zahtevati pravično kaznovanje vojnih zločincev. V boju proti neonacizmu in neofašizmu, ki so prepričani, da lahko ponovno nekažnovano dvigajo svoje glave, morajo stati v ospredju. ■

VSAK TEDEN ENA ...

Plevel

Dne 13. julija je zveza prijateljev mladine Slovenije priredila v prostorih republiškega odbora ZZB NOV Jugoslavije sprejem za več kot šestdeset mladih udeležencev letošnjega štirinajstega medrepubliškega tabora »Sutjeska«, ki so letovali v Šmihelu pri Novem mestu. Predstavnike vseh republik je pozdravil narodni heroj in podpredsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Franc Kresc Čoban. Foto: Svetozar Busić

Ob republiškem zakonu o splošnem ljudskem odporu

Se pred sprejemom zveznega zakona o narodni obrambi je skupščina SR Slovenije sklenila izdati predpise, ki naj bi uveljavili organizacijo obrambnih priprav. Zvezni zakon je republike pooblaštil, naj urejajo obrambna vpfašanja v skladu s tem zakonom. 39. ustavno dopolnilo pa ureja pravice in dolžnosti republik, ustvarjalk skupne obrambne politike.

Ne smemo se slepiti: mnogim državam je trn v peti naša neodvisna in samostojna politika, naša oblika socializma in zlasti samoupravljanje. V nas gledajo predvsem območje z veliko strateško važnostjo za razvoj svojih blokovskih teženj. Zato moramo biti stalno pripravljeni na boj z veliko močnejšim sovražnikom. Taka stalna pripravljenost zahteva tudi sodelovanje vseh naših ljudi pri obrambnih pripravah — od vzgoje otrok do neposrednih vojaških priprav. Tako obliko smo začeli imenovati splošni ljudski odpor.

Ta pojem zajema delovanje vojaških enot, enot teritorialne obrambe, enot civilne zaštite kot tudi vseh drugih organizacij in skupin, ki so se pripravljene braniti.

Marsikdaj imamo opraviti z mišljenjem, češ, da je Jugoslavija premajhna, da bi se lahko uprla eni ali drugi velesili. Primer iz zadnjih let pa zanika tako modrovanje: Vietnam se bojuje z najbogatejšo državo sveta, z ZDA, že zelo dolgo in uspešno. Predvsem zaradi tega, ker se v Vietnamu bojuje proti napadalcem vse ljudstvo. Tam se je načelo splošnega ljudskega odpora že zdavnaj uresničilo. Podobno lahko trdimo tudi o našem osvobodilnem boju in revoluciji.

Ze sama obravnava republiškega zakona o splošnem ljudskem odporu, ki je v Jugoslaviji prvi, je dokaz, kako je mogoče pripraviti vojno takega tipa. O zakonu so namreč na dolgo in široko razpravljali na vseh ravneh. Republiška skupščina je o njem razpravljala na sejah republiškega zbora, enotnega zbora delovnih skupnosti, zasedanju delegatov občin, zakonodajno-pravne komisije, odbora za družbenopolitični sistem

in notranjo politiko. Osnutek zakona so obravnavali prav tako na mnogih sejah raznih organizacij. Tako je prvotni osnutek doživel precej sprememb in dopolnitev.

Med te sodi določilo, da pri nas nima nihče pravice podpisati vdajo ali priznati okupacijo. Nadalje določilo o varovanju tajnosti, o teritorialnih enotah, o njihovem ustroju, zastavah, o plačevanju stroškov in o nazivu štaba za splošni ljudski odpor, ki naj bi se v skladu s tradicijami imenoval glavni štab. Pomembne so bile tudi spremembe glede člena 87, ki se nanaša na gradnjo zaklonišč.

Nadalje je značilnost našega republiškega zakona tudi v tem, da upošteva vojaški in politični položaj Slovenije, ki je zaradi strateške važnosti in tradicionalnih skomin sosedov na dele našega ozemlja ena najbolj ogroženih.

Končno so o sprejetju zakonskega osnutka glasovali poslanci slovenske skupščine dne 8. julija, ko je glasoval za zakon republiški zbor. Dne 21. julija bo glasoval enotni zbor delovnih skupnosti, nakar bo zakon, če bo tudi na tem zboru sprejet, objavil uradni list SR Slovenije. Vsak zakon pa začne veljati mesec dni po objavi.

Tedaj se bo treba lotiti izpolnjevanja njegovih določb, kolikor jih v praksi še nismo začeli.

MP

Stane Kavčič obiskal Partizansko knjigo

Prodrednik republiškega izvršnega sveta in sveta za narodno obrambo SRS Stane Kavčič je 19. julija obiskal Partizansko knjigo v Ljubljani. Z njim je bil komisar glavnega štaba za splošni ljudski odpor Albert Jakopič-Kajtimir. Predstavniki podjetja so ju seznanili z sedanjo dejavnostjo, prihodnjimi nalogami in razvojem Partizanske knjige, z izdajanjem Naše obrambe, ter z zalaganjem vojaških učbenikov in knjig s tematiko NOB.

tudi za to, da mnogi — nekateri ker niso poučeni, drugi iz zlobe — prepričujejo svoje sobesednike, koliko več je danes borcev, kot jih je dejansko bilo v NOB. Čeprav ne moremo izključevati možnosti, da so nekateri posamezniki prišli na nezakonit način do statusa borca, ne smemo ob takih ugotavljanjih, kot so jih objavile »Večernje novosti«, prezreti, da člani ZZB NOV niso samo partizani — borci, marveč tudi drugi aktivni udeleženci NOB.

O tem govori povsem jasno 10. člen statuta ZZB NOV Jugoslavije, ki se glasi:

»Pravico biti član združenj v Zvezi združenj borcev ima državljan Jugoslavije:

— če je bil udeležen v narodnoosvobodilni vojni;

— če je podpiral narodnoosvobodilno gibanje;

— če je zaradi podpiranja narodnoosvobodilnega gibanja bil v zaporu, v internaciji ali na prisilnem delu;

Zapis s proslave v Drežnici

V soboto in nedeljo, 17. in 18. julija, je bila velika proslava 30. obletnice vstaje narodov hrvatske Istre, hrvatskega Primorja, Gorskega kotarja in krajev ogulinske komune. Proslava se je pričela v soboto zvečer s svečano akademijo v kulturnem domu v Ogulinu. Akademiji so prisostvovali: predsednik izvršnega sveta SRH, skupina generalov JLA in druge ugledne osebnosti SRH in teh krajev ter delegacija borcev 18. slovenske divizije, ki je v letih 1943 in 1944 sodelovala v bojih za osvoboditev teh krajev.

General Bogdan Mamula je obudil spomin na borbeno preteklost teh krajev v letih 1941 do 1945. V nedeljo, 18. julija, pa je na velikem ljudskem zboru, kateremu je prisostvovalo preko 20 tisoč ljudi, govoril Dragutin Haramija, predsednik izvršnega sveta SRH. V svojem govoru je še posebno naglasil politični značaj narodnoosvobodilnega boja na tem področju, kjer se je med vojno kovalo bratstvo predvsem hrvatskega in srbskega naroda ter borbeno sodelovanje italijanskih antifasistov z našimi narodi.

Drežnica je odigrala v narodnoosvobodilni vojni veliko vlogo. Prve partizanske akcije so začele junija 1941. V Drežnici je bila že pred vojno močna partijska organizacija, ki je organizirala več uspešnih akcij in štrajkov. Drežnica, ki šteje skupaj 41 vasi in zaselkov in leži na meji Hrvatskega Primorja, Like in Gorskega Kotarja, je bila prvič osvobodena že 1941 leta in je ostala svobodna — razen med ofenzivnimi sunki — do konca vojne. Postala je center vojaških enot in političnih organizacij. Od leta 1942 do 1944 je

bila tu velika partizanska bolnišnica, kjer se je zdravilo in umrlo tudi mnogo slovenskih borcev. Tu so bile tudi partizanske delavnice in tiskarne. Nekaj časa pa tudi glavni štab Hrvatske. Tu je bila ustanovljena 13. udarna divizija. Drežnica je bila večkrat požgana in izropana, vendar so jo znova zgradili. Do konca vojne je bila eden izmed centrov odpora jugoslovanskih narodov. Prebivalci teh krajev so Drežnico imenovali »mala Moskva«. Od 5000 prebivalcev teh krajev je sodelovalo 2500 v NOB, posredno pa skoraj vsi. V borbi je padlo 260 borcev, 634 ljudi pa so pobili okupatorji in ustaši. Danes živi na tem področju le še 1459 ljudi.

Slovenske brigade so se tod bojevale skupaj s hrvatskimi že leta 1942. Leta 1943 v začetku decembra pa je prišla sem cela 18. slovenska divizija in tu ostala vse do marca 1944. Enote 18. divizije so prišle nekajkrat prav do morja, do Drežnice na eni strani in do Ogulina na drugi strani. S prebivalci teh krajev veže slovenske borce staro prijateljstvo, ki se prenaša tudi na mlado in najmlajšo generacijo.

Proslavi v Drežnici je prisostvovala tudi delegacija družbenih organizacij mesta Ljubljane. Delegacija borcev 18. divizije je položila venec na spomenik padlih borcem in žrtev narodno osvobodilne vojske. Partizanska Drežnica, simbol ljudskega odpora in bratstva naših narodov, je tudi tokrat s svojo veličastno proslavo manifestirala pravilnost poti, ki jo je začrtala že leta 1941 KPJ s tovarišem Titom na čelu. To je pot bratstva in enotnosti naših narodov, ki je poglavito jamstvo naše svobode in našega nadaljnega razvoja poti v samoupravnem socializmu. VSG

Lepa čestitka invalidom

Poslanci republiškega in organizacijsko-političnega zbora skupščine SR Srbije so za dan vstaje na poseben način čestitali borcem in vojaškim vojnim invalidom Srbije. Sprejeli so dopolnilo k zakonu o proračunu s katerim so močno izboljšani pogoji za zdravljenje in okrevanje vojaških vojnih invalidov.

Z dopolnilom, ki so ga predlagali socialno-zdravstveni zbor, komisija za vprašanja borcev in odbor republiškega zbora za plan in proračun, so zagotovili tri milijone dinarjev za razširitev in popravilo zdravilišča v Sokobanji.

To je eno najcenejših zdravilišč, ki so ga doslej uporabljali samo vojaški vojni invalidi, a sedaj se v njem zdravijo tudi nosilci »Partizanske spomenice«. O potrebi povečanja tega objekta govori tudi to, da so lani morali odkloniti 300 zahtevkov invalidov za zdravljenje v Sokobanji. Tudi letos je že 200 invalidov dobilo negativne odgovore za svoje zahtevke za zdravljenje v tem zdravilišču.

Ker je tehnična dokumentacija že pripravljena, bodo z deli lahko začeli takoj, da bi tako pridobili kakih 100 novih mest.

Predsednik Tito je odlikoval znanstveni institut pri predsedstvu SNOS z redom zasluge za narod z zlato zvezdo. Na sliki: podpredsednik izvršnega sveta dr. France Hočevar izroča odlikovanje prvemu direktorju imenovanega instituta dr. Franu Zwitteru. Foto: Svetozar Busić

OB TABORNEM OGNJU

Vprašanje, koliko je borcev

• V beograjskih »Večernjih novostih« od 13. julija letos je v rubriki: »Tako reči nezvanično« priobčena tudi tale notica:

»V NOB je bilo 800.000 borcev.

»V borčevski organizaciji je sedaj 900.000 borcev.

Prepričan sem, da bo do leta 1975 naša organizacija borcev imela nad milijon članov.«

Sicer ne gre le za to, kaj ugotavlja urednik navedene rubrike v »Večernjih novostih«, marveč

— če se je v zaporu, internaciji ali na prisilnem delu opredelil za narodnoosvobodilno gibanje in se s svojim vedenjem in delom zavzemal za uresničevanje njegovih ciljev;

— če je bil ujet in se je v ujetništvu opredelil za narodnoosvobodilno gibanje in se s svojim vedenjem in delom zavzemal za uresničevanje njegovih ciljev;

— če se je v oboroženih enotah zunaj domovine boril proti fašizmu;

— če je osebn vojaški vojni invalid;

— če je član družine padlega borca oziroma umrlega invalida, ki je uživalec družinskih invalidskih pravic.

Kdorkoli prebere ta člen statuta, spozna, da je povsem razumljivo, da je članov ZZB NOV neprimerno več, kot pa je bilo samo borcev — neposrednih udeležencev v narodnoosvobodilni vojni.

V. M.

DOPISNIKI NAM POROČAJO

ŠKOFJA LOKA

OBLJUBA NA LOŠKEM GRADU

Škofjeloške družbenopolitične organizacije so v počastitev 30. obletnice vstaje priredile v nedeljo, 18. julija, na škofjeloškem gradu srečanje vseh, ki so kakorkoli delovali, trpeli in se žrtvovali za zmago revolucije. Na srečanje je prišla tudi mladina.

Celotna prireditev je bila v znamenju obljub, da bodo tradicije NOB nadaljevali. To so poudarili v svojih govorih predsednik občinske skupščine Zdravko Krvina, predsednik občinske konference SZDL Tone Rakovec in še posebno v imenu šestih odlikovancev iz vrst rezervnih vojaških starešin tovariš Mojmir Sibinčič. Vsi so poudarjali pomen tradicij iz naše krvave preteklosti pri premagovanju današnjih težav in pri pripravljenosti na obrambo takrat izbojvane svobode.

V kulturnem programu so sodelovali škofjeloška godba na pihala, pevski zbor iz Virmaš in posamezni recitatorji.

LOŠKI POTOK

SPOMIN NA 31. JULIJ 1942

Starejšim ljudem iz Travnika v Loškem potoku je še vedno živo pred očmi, kako so gorele hiše in gospodarska poslopja tistega usodnega dne 31. julija 1942. Italijanski vojaki so zažgali vas na štirih krajih. Bil je topeletni dan. Hiše so gorele kot bakle. Ljudje so s solzami v očeh gledali, kako se spreminja v pepel njihova lastnina. Istega dne so v bližnjem Sodolu ustrelili talce — fante in moške iz Travnika. V tistih dneh so zagrešili Italijani več zločinov nad nedolžnimi prebivalci. Ubili so tudi štiri učitelje.

V spomin na te dogodke, slavijo v Loškem potoku 31. julija krajevni praznik. Običaj je, da se ob tej priložnosti zberejo bivši borci iz tega kraja in domačini ter obujajo spomine na tiste hude čase. Pripovedovanju starejših pristojne mladi rod, ki

Sproščeno razpoloženje v senci košatih dreves pod grajskimi zidovi je zatem poživil vojaški plesno-zabavni orkester iz Kranja. Nekdanji borci, interniranci in drugi so se iskali in objemali. In zatem nič koliko vprašanj in spominov o padlem komandantu Blažu, o bojih v Poljanski dolini, v Dolomitih, o borbi na Poreznju, o končnem pohodu na Gorico, o nemških internacijah, o begunjskih temnicah... Ob mizah so se zbirali borci škofjeloškega odreda, Tomaževskega bataljona, Gorenjskega vojnega področja, interniranci, izgnanci in drugi. Borci škofjeloškega odreda so prejeli v poklon pravkar dotiskano knjigo svoje enote izpod peresa Toneta Lotriča.

Cepprav je sredi najbolj živahnega razpoloženja po hrastovih krošnjah zašumel dež, je srečanje lepo uspelo.

K. MAKUC

VIPAVA

TUDI LETOS NA NANOSU

Kakor vsako leto smo tudi letos proslavili dan borca na Nanosu. Prireditve je pripravila okrog 1500 udeležencev, kar je treba pripisati ne le lepemu vremenu, marveč tudi bogatemu sporedu. Sodelovali so godbeniki iz Ajdovščine, pevska zbor in recitatorji prosvetnega društva Drago Bajc iz Vipave ter pripadniki JLA. Slavnostni govor je imel Franc Tomažič, sekretar občinske konference ZKS Ajdovščina.

Razveselljivo je, da se te, zdaj že tradicionalne prireditve ob spomeniku na Nanosu udeležuje tudi veliko mladine.

Med igranjem žalostinke je bilo slovesno polaganje vencev; lovorov venec je prinesel izpod neba padalec Aero-kluba Ajdovščina. Na vencu ZB NOV Vipava je bil napis: Žrtvovali ste se za nas — ne pozabimo vas!

Z. H.

LAVRICA

OGLEDALI SMO SI BAZO 20

Združenje borcev NOV Lavrica je za 4. julij organiziralo izlet za svoje člane. Odpeljali smo se ob 6. uri zjutraj izpred kulturnega doma v Lavrici. Po prijetni vožnji v jutranjem hladu smo se najprej ustavili v Žužemberku, kjer smo si ogledali veličasten spomenik. Vožnjo smo nato nadaljevali proti Soteski in Podturnu. Od tu naprej pa smo vsi utihli, kajti pot nas je vodila do baze 20.

Ogled tega objekta nam bo ostal še dolgo v spominu. Posedli smo ob baraki, v kateri so prebivali naši prvi borci in voditelji

partizanskih akcij ter kovali našo novo socialistično skupnost. Povsem razumljivo je, da je beseda stekla o dogodkih v času NOB in nekateri med nami so pripovedovali svoje doživljaje iz tistih časov.

Po končanem ogledu vseh objektov smo se vrnili v Podturn in tam nadaljevali z obujanjem spominov na čase NOB.

Popoldanski čas smo izkoristili za kopanje v Dolenjskih Toplicah in tako prijetno zaključili naš izlet v tiste kraje, ki so bili za vodstvo partizanskih akcij v času NOB najpomembnejši. VIKTOR KONCILJA

CELJE

IZLET V BRESTANICO IN KOZJE

Združenje borcev NOV terena Dušana Kraigherja v Celju je tudi letos kakor vsako leto priredilo na dan borca za svoje člane izlet. Udeležilo se ga je 78 članov. Letos smo se namenili v Brestanico, da smo se udeležili veličastne proslave, srečanja nekdanjih slovenskih izgnancev. Prireditve je napravila na vse udeležence globok vtis. Proslave smo se udeležili s praporom svojega

združenja. V Brestanici smo si tudi ogledali skrbno urejen muzej.

Iz Brestanice smo se odpeljali v Kozje. Ob spomeniku smo počasi spomin žrtev. Med potjo domov smo se ustavili še v Podčetrku, da smo si ogledali tako imenovane atomske toplice. — Za lep izlet tovariška hvala predsedniku ZB Tonetu Gabriču!

MIRNA NA DOLENSKEM

IZGNANCI SE BODO SREČALI

Na Mirni smo julija 1961 pod okriljem Zveze združenj borcev NOV ustanovili sekcijo bivših internirancev, vojnih ujetnikov in izgnancev. Namen je bil, da zberemo podatke o teh žrtvah, obudimo spomine in povežemo ljudi. Sekcija šteje 45 članov, ki živijo v raznih krajih po Sloveniji. Doslej smo vsako leto avgusta priredili srečanje na Mirni, vselej z lepim uspehom. Predvsem smo zadovoljni, ker se naših srečanj udeležuje tudi mladina in se seznanja z zgodovino našega osvobodilnega boja. Ob ustanovitvi naše organizacije smo se dogovorili, da si bomo v stiskah med seboj pomagali, da- lje, da se bomo udeleževali pogrebov članov

in počastili umrle tovariše z venci. Doslej je bilo že nekaj takšnih primerov.

Za vzdrževanje sekcije plačujemo skromno članarino. Drugih rednih dohodkov nimamo. Občinski odbor ZB NOV Trebnje nas je podprl s 700 dinarji.

Na zadnjem sestanku smo se dogovorili, da bomo letos imeli srečanje 8. avgusta na Mirni. Zbrali se bomo ob 15. uri pri Bojanu Kolencu. S tem srečanjem bo združena slovesna proslava 30-letnice ustanovitve odbora OF na Mirni in 10-letnice sekcije. To sporočilo naj velja kot vabilo našim prijateljem, da se udeležijo tovariškega srečanja. J. Z.

LESKOVICA

ZBOR BORCEV PREŠERNOVE BRIGADE

V gorski vasi Leskovici, med Poljansko dolino in Cerknim, so se v nedeljo, 11. julija, zbrali borci nekdanje Prešernove brigade. Govorila sta tedanji komandant brigade tovariš Branko Karapandža-Matjažek in komandant enote JLA Viktor Cvelbar-Stane, ki je naglasil, da se tradicije iz naše revolucije nadaljujejo v utrjevanju bratstva in enotnosti in v obrambi izbojvane svobode. Ob tej priložnosti so se borci oddolžili spominu komisarja te brigade Ludviku Petelinšku-Crtu, ki je tu padel pred 28. leti, s postavitvijo spominskega obeležja. Združenje borcev tega kraja pa je razvilo svoj prapor. V kulturnem delu programa je sodelovala godba »Alipina« Ziri in pevski zbor, učenci osnovne šole iz Gorenje vasi ter vojakji Prešernove garnizije, ki so s svojim orkestrom poskočnih viž, revolucionarnih in narodnih napevov še povzdignili veselo razpoloženje borcev in domačinov.

K. MAKUC Matjažek-Karapandža med govorom

TRŽIČ

INVALIDSKI TEDEN

Komisija in upravni odbor ZVVI tržiške občine sta priredila »invalidski teden« od 27. junija do 4. julija, da smo tako proslavili 30-letnico OF in 20-letnico invalidskih športnih iger.

Teden se je začel s slavnostno sejo, ki so se je udeležili zastopniki političnih organizacij in športnih društev iz Trbovelj, Kranja in Trziča. Po seji je bilo tekmovanje v kegljanju in streljanju med ekipami športnih organizacij iz omenjenih krajev. Na

sporedu je bilo tudi tekmovanje v balinanju. Nadalje smo priredili razstavo, da smo na nji pokazali uspehe športne dejavnosti v minulem obdobju. Dne 3. julija je bila tudi kulturna prireditev, na kateri je nastopil pevski zbor »Davorina Jenka« iz Cerkelj. Na sporedu so bile tudi recitacije in nastopila je folklorna skupina z narodnimi plesi. Invalidski teden smo slovesno končali z žalno slovesnostjo v Mostah pri Zirovnici in s proslavo na Bistriški planini nad Trzičem.

PTUJ

SLOVESNOST NA DAN BORCA V MOSTJU

Osrednja proslava dneva borca v ptujski občini je bila letos v Mostju v Slovenskih goricah, v kraju, kjer je avgusta 1942 izkpravela prva slovenjgoriška partizanska četa. V Mostju je občinski odbor ZB NOV s sodelovanjem ZB NOV v Juršincih že leta 1960 postavil spomenik padlim borcem.

Letošnjo proslavo dneva borca sta pripravila občinska konferenca ZMS in občinski odbor ZB NOV Ptuj ob sodelovanju družbenopolitičnih organizacij in krajevnih skupnosti v Juršincih. Mladina je ta dan obiskala tudi domačije padlih borcev. V

okviru proslave je bila vaja teritorialne enote ob sodelovanju JLA z letalci, ki so prikazali napad padalcev na Mostje. Po vaji je bil mimohod sodelujočih. Predsednik občinskega odbora ZB NOV Ptuj je spregovoril udeležencem proslave in med drugim opisal zadnji boj slovenjgoriške čete. Proslava se je končala s kulturnim sporedom. Nastopili so učenci osnovne šole bratov Roš iz Juršinec in člani ptujskega amaterskega gledališča. — Na proslavi so se srečali številni nekdanji borci in aktivisti.

F. HOVNIK

Imeli smo ljudi

Elca Oman

Bila je doma v Gorenji vasi. Poslovali smo se od nje kot soborke, ki smo se z njo bojevali po poljanskih hribih.

Bila si naših prvoborcev sestra, v štiriletnem boju aktivist; po osvoboditvi si ostala stvari zvesta — tvoj pogled v prihodnost bil je čist...

tih garancij v rudniku se je vrnil v domovino. Kmalu potem se je začela prva svetovna vojna. Po štirih letih vojskovanja se je vrnil na skromno domačijo. Med drugo svetovno vojno je Ivšičev oče vedel, kje je njegovo mesto. Njegova hiša je bila odprta prvim borcem. Tudi sam je stopil v narodnoosvobodilno gibanje. Fašisti mu niso prizanesli. Že leta 1942 so ga zaprli. Tistega leta je bila tudi bombardirana vas in Ivšičeva domačija je do tal pogorela. Matija pa ni obupal. Po vojni si je zgradil nov dom v Črneči vasi. — Pokopali smo ga na pokopališču v Kostanjevici. Naj mu bo lahka zemlja!

Ivan Rozman-Zane

Lojze Gerlevec

Na Stajerskem, v Ptuj, ti mladost je tekla; kruh služiti si moral v metropoli Gorenjske; kot strokovnjaku, puškarju, ti vest je rekla, da šel med borce si, slovenske... Lojze je umrl v Poljanah nad Škofjo Loko. Bil je učitelj mladine po vojni, zgled tovariša in družbenega delavca. Živel bo v spominu številnih znancev in prijateljev.

Matija Ivšič

Rodil se je pred štirinosemdesetimi leti v Črneči vasi pri Kostanjevici na Krki. Že 17-leten je odšel za kruhom v Ameriko. Po treh le-

Umri je mnogo prezgodaj; rodil se je pred 52 leti v Ljubljani. Preden se je izšolal, je moral k vojakom, ob kapitulaciji Jugoslavije pa je padel v nemško ujetništvo. Leta 1943 je pobegnil in se priredil partizanom. Bojeval se je v gorenjskem odredu, nato v zaščitni enoti IX. korpusa, leta 1944 pa je na Dolenjskem postal komisar čete, potem pomočnik komisarja bataljona v XIV. in Cankarjevi brigadi. — Po vojni je ostal v JLA, dokončal študij prava in nato služboval v raznih krajih v organih vojaškega pravosodja in uprave. Bil je podpolkovnik. Po 26 letih vojaške službe se je vrnil v civilno življenje v Ljubljani. — Tovariš Zane je bil pravi ljudski človek, pripravljen vselej pomagati, pravičen in skromen, pri delu marljiv in vesten, v družbi veder, v družini pa izredno dober mož in oče. Takšnega bomo ohranili v spominu.

UTRINKI IN ODMEVI

Zgled razumevanja do borcev

Vodstvo hrastniške steklarne s sindikalno organizacijo in samoupravnimi organi je tudi letos prepustilo občinskemu odboru ZZB NOV Hrastnik za vso letoviško sezono v obeh svojih počitniških domovih po eno sobo s štirimi posteljami. Tako lahko tam letujejo člani borčevske organizacije.

Pred dnevi smo se vrnila štiri vdove borcev NOB iz Bohinja, kjer smo preživele deset prijetnih in našemu zrahljanemu zdravju prekoristnih dni. Člani delovne skupnosti steklarne, s katerimi smo bile skupaj na počitnicah, so nas lepo sprejeli. Tudi osebe doma je bilo z nami nadvse prijazno.

Iskreno se zahvaljujemo hrastniški ZVVI, ki nas je predlagala za letovanje. Hrastniškemu občinskemu odboru ZZB NOV pa smo dolžne zahvalo, da nam je omogočil bivanje v Bohinju. Prav tako hvala steklarni Hrastnik — tudi v imenu tistih, ki bodo še letovali v njenih domovih!

Fani Vrtačnik

Pripomba o proslavi na Kozjanah

Dne 4. t. m. je bila proslava dneva borcev v znani brkinski partizanski vasi Kozjanah. Prirediteljem je vsekakor treba čestitati za to, da so se odločili za prireditev na Kozjanah, kakor tudi za lepo proslavo same. Kozjanci so si s svojo udeležbo in z žrtvami v NOB to in še marsikaj vsekakor zaslužili. Vendar bivši borci IO ne moremo zamolčati, da smo večinoma zvedeli za prireditev šele zvečer — po nji — med televizijskim dnevnikom.

Udeležba bivših borcev in prebivalcev iz drugih krajev je bila na proslavi majhna, tako da so se domačini lahko čutili užaljene.

V imenu stalnega odbora IO (ki ima sedež v Kopru, Pristaniški trg 6) prosimo vse bodoče prireditelje partizanskih proslav v Brkinah in Slovenski Istri, da vselej pravočasno sporoče našemu odboru (ki ima

seznam borcev IO), kdaj in kje bo kakšna prireditev. Tako bomo lahko borce opozorili na prireditev. Seveda pa bi bilo dovolj, če bi prireditev napovedali v TV-15, po radiu ali v katerem drugem srednjem časniku. Menda je radio Koper naznanil, da bo prireditev na Kozjanah, vendar je takšna objava lahko dovolj le za krajevne potrebe.

Leopold Krebelj

Taborni ogenj na Osolniku

Tokrat sem se sklenil umakniti ropotu in mestnemu vrvežu, umakniti se tudi konvencionalnim proslavam. Sklenil sem predvečer dneva borca prebiti v samotni, tam na robu kopastega Osolnika, kjer samevata stari lipi pri čudoviti cerkvi. V idilični lipovi senci spijo trije borci — Bohinjci, ki so padli tu, ko je kopnel zadnji sneg v zadnji vojni zimi. Skromna plošča in urejen grob pričata, da se je na tem mestu končalo življenje treh borcev Škofjeloškega odreda, ki so se prebijali iz sovražnikovega obroča po teh strmih bregovih. Priča tudi, da počivajo v miru in da niso pozabljeni. Prijazni domačini lepo skrbijo za grob.

Mrak se je spustil tudi na ta prelepi vrh. V breg se je vzpenjal mali Anžic in že so zvonili zvonovi in oznanjali večer. Bil je popoln mir, le v krošnji stare lipe se je lahko poigraval veter. Stal sem kot ukopan in strmel v grob. Zdelo se mi je, kot bi slišal glas: »Padli smo za vas, ne pozabite nas!«

Odgovarjal sem jim, da se je od tedaj veliko spremenilo, da so zrastle novi ljudje, nova generacija, ki jih skupaj z generacijo borcev ne bo pozabila. Njihovo seme je padlo na plodna tla. Zrastla je nova domovina, zgrajena na novih temeljih, zrastle je iz krvi in življenja, tudi življenja teh treh trpinov, ki so ostali na mrtvi straži. Če bo treba bomo branili tudi njihov grob!

Iz globokega razmišljanja me je zdrnil Trilarjev Janez od Svete Marjete, ki se je tudi prišel pokloniti svojim soborcem. Stal je nemo ob grobu in zdelo se mi je, da se mu je nenadoma orosilo oko. Spomnil se je svojega brata, ki je tudi izkrevavel v teh hri-

bih. Prižgal je svečke, ki so odsevale v lipi nad grobom. Zavladal je popoln mir. V dolini so že gorele prve luči.

Tedaj je iz senice priplavala otožna pesem »Prečuden cvet je v grapi črni«. Glasovi pevcev KUD Oton Zupančič iz Sore so doneli v temno noč. Zajeli so vse bregove in zaplate, ki so nudili partizanom zavetje in kos kruha. Tedaj je spomin poromal tudi k vsem ranjencem, ki so jih soborci na svojih plečih nosili tod mimo iz doline in prek številnih grebenov na Cerkljansko. Pa h kurirjem, ki so se noč za nočjo med sovražnimi zasedami prebijali tod mimo. Mnogi izmed njih so za vedno omahnili v teh robeh...

Sledila je pesem »Ob tabornem ognju« in mnoge druge. Na robu je tedaj zagorel mogočen taborni ogenj, ki je razsvetlil okoličino in daleč naokrog oznanil, da je tu življenje. Res bilo je življenje, življenje, ki je zrastle iz semena padlih. Bilo je življenje mladih, ki so prišli od daleč naokrog, da se poklonijo padlim in da skupaj s starejšimi proslavijo dan borca. Bili so člani TVD Partizan in člani KUD Oton Zupančič iz Sore. Prav ti dve organizaciji sta tudi organizirali to slovesnost. Plamen se je visoko dvigal in noč so parale močne eksplozije, ki so oznanjale veliki praznik — dan borca in 30-letnico vstaje proti okupatorju in domačim izdajalcem.

Ogenj je še dolgo osvetljeval okolico. Ob njem pa je odmevala partizanska in narodna pesem. Posamezniki, ki so se tod borili, so svoje spomine pripovedovali mlajšim, ki jim je vojna vihra prizanesla. Mnogi so nepremično poslušali. In ne samo poslušali, spoznavali so vse tegobe in žrtve, ki jih je prinesla vojna. Zato so tembolj spoznali, kje je njihovo mesto v primeru, če bi bilo treba to svobodo braniti, pa naj bi jo ogrožal kdorkoli in od kjerkoli.

Pozno je že bilo, ko smo se razhajali. Mimogrede smo obiskali še prijazno Rožnikovo domačijo, ki je med vojno dajala številnim borcem in aktivistom zatočišče in vsakdanji kruh. Zato jo je okupator požgal. Toda stari, danes že pokojni Rožnik je s svojo družino in svojimi žulji zgradil nov še lepši dom. V njem bo vsak popotnik, ki ga bo pot zanesla v ta čudoviti svet, našel prijazno besedo in obilno mero domačih dobrot. Razhajali smo se prepričani, da se jutri ponovno snidemo in ponovno obiščemo ta svet miru in tišine, ki je tudi zadnji dom treh padlih Bohinjcov.

Ob tem pa nismo mogli narazen, ne da bi se iskreno zahvalili vrlim Sorcem — še zlasti predsedniku kulturnega društva Zdravku Vebru — ki so pripravili to skromno, toda lepo slovesnost.

ZDRAVKO VIDRIH

»Povejte, da se zahvaljujem vojakom, miličnikom in drugim, ki so iskali vnukinjo! Iskrena hvala! Fantje so se zelo trudili in so bili hudo utrjeni!«

Dan pozneje je Natašo našel — mrtvo na levem bregu Soče ribič Vinko Knez. Trupelce je ležalo na strmem nasipu, kakšnih petdeset metrov od steze.

JUST PERAT

PRAVNA POSVETOVALNICA

Dopust in regres

A. Z. Maribor — Pri podjetju ste bili zaposleni 12 let. Zdaj ste dali pisмено odpoved, ki je bila sprejeta. Izplačali so vsakemu članu kolektiva 500 din kot nadomestilo za letni dopust, vam pa so izplačali le 230 din, češ da vam zaradi odpovedi pripada le toliko, ostalo pa da lahko iščete pri novem podjetju. Glede dopusta, ki ga nameravate izkoristiti v juliju, pa vam eni tudi pravijo, da boste lahko izkoristili le polovico dopusta, češ da vam pripada dopust le za 6 mesecev. Končno sprašujete, kako je s stanovanjem. Stanovanje ste dobili od podjetja, v njem pa stanujete 8 let. Ali podjetje lahko zahteva, da ga izpraznite?

Višina regresa se ravna po pravilniku, ki ga je podjetje moralo sprejeti in ki ureja, kako je z regresom tistih, ki niso celo leto zaposleni pri podjetju in ki med letom zapustijo podjetje. Menimo, da ste dobili ustrezen del regresa, pač za tiste mesece, ko ste bili pri podjetju. Če vam bodo tudi v novem podjetju priznali pravico do dela regresa, pa je seveda drugo vprašanje. Navadno je tako, da so tisti, ki v prvi polovici leta menjajo službo, prizadeti. V prvem podjetju dobe le del regresa, v novem pa navadno nanje pozabijo, češ da so komaj prišli. V dosedanjem podjetju ste torej dobili pravilno za nekaj mesecev.

Letni dopust morate izkoristiti pri dosedanjem podjetju. Zakon o delovnih razmerjih določa, da vam mora sedanja delovna organizacija omogočiti dopust. Nova organizacija to lahko stori in vam dopust oz. ustrezen del dopusta, prizna. Ni pa dolžna, da to stori.

In kako je s stanovanjem? Če je delovno razmerje prenehalo na vašo zahtevo, stanovanje pa ste dobili od podjetja, vam leto lahko odpove stanovanjsko pogodbo, ker niste še 10 let v stanovanju. Za prislilno izselitev so vam dolžni zagotoviti le najpo- trebnejše prostore, ne pa drugega enakovrednega stanovanja.

Pravica do invalidske upokojitve

K. F. Črnomelj — Rodili ste se leta 1927 in ste torej že dopolnili 43 let. Službenih let imate nekaj nad 19 let. Imate tudi priznan status borca pred 9.9.1943. Sedaj ste zaposleni v upravi. V letu 1965 ste zboleli in ste bili že dvakrat operirani. Posledice so hude: imate migreno, gluhost, bolujete tudi na živcih itd. Zdravniki vam priporočajo upokojitev, ker se stanje zaradi živčne napetosti samo slabša. Zato vas zanima, ali je možna invalidska upokojitev z delovnim stažem manj kot 20 let in kakšna pokojnina bi vam v tem primeru pripadla.

Pravico do invalidske pokojnine zaradi bolezni ali nesreče izven dela ima zavarovanec, čigar skupna pokojninska doba dosega najmanj eno tretjino delovnih let. Pri tem so delovna leta tista od 20 leta starosti pa do nastanka invalidnosti. Razen tega mora biti podana določena gostota zaposlitve, 40 mesecev zavarovalne dobe v zadnjih petih letih. Glede na vaših 19 let pokojninske dobe bi vam pripadala invalidska pokojnina, ker presega eno tretjino delovnih let, pa tudi zaposleni ste verjetno ves čas. Če ne bi bili boric NOV pred 9.9.1943, bi vam pripadala invalidska pokojnina v višini 45 odstotkov od pokojninske osnove, kot borcu pa vam za 19 let pokojninske dobe pripada invalidska pokojnina v višini 84,6 od pokojninske osnove, medtem ko bi vam za 20 let pokojninske dobe že pripadala polna, 85-odstotna pokojnina.

Ponovna poroka vdove

K. J. Maribor — Pišete, da se boste razvezali od sedanjega moža. Prvi mož pa je padel v NOV. Ali imate kakšno pravico iz naslova pokojni ne oz. invalidnine po prvem možu?

Treba je razlikovati pokojnino od družinske invalidnine. Vdova padlega borca, ki se poroči, izgubi pravico do družinske invalidnine po predpisih zakona o invalidskem zavarovanju. Po zakonu o pokojninskem zavarovanju pa vdova, ki se po izpolnitvi 45. leta starosti ponovno poroči, obdrži pravico do družinske pokojnine po prvem možu. Če se vdova ponovno poroči in je s tem izgubila pravico do družinske pokojnine, lahko ob razvezi spet pridobi pravico do pokojnine po prvem možu. Pogoji pa je, da so iz prvega zakona še otroci, ki imajo pravico do družinske pokojnine.

Lojze Kumer

Pred osemindesetimi leti mu je stekla zibelka v njegovi rudarski slovensko zavedni Idriji. Kot zaveden rodoljub si je znal utreti pot že pred koncem prve svetovne vojne v jugoslovanske vrste in je kot solunski borec bil deležen priznanja. Med svojo častniško službo med obema vojnama je neutrudno deloval v patriotskih organizacijah ter je kot starosta nekdanjega Sokola razgrinjal in širil napredno miselnost in se zavzemal za narodnostne pravice. V zaostalih krajih je v posebno težkih razmerah vsestransko podpiral tudi kulturno dejavnost.

Dolga leta je bil eden vodilnih aktivistov v invalidski organizaciji ZZB »24 talcev« in je za to bil odlikovan z redom za zasluge za narod. Bil je nosilec še več drugih odlikovanj in družbenih priznanj. Znal je pa tudi v časopisu Pavliha duhovito zabeliti čas in družbo, v kateri živimo. Temu njegovemu človekoljubnemu početju smo se dostikrat prisrčno nasmejali, ker se je v teh domislicah iskrla šegavost pristnega Idrijčana.

Le del te njegove plemenite dejavnosti in bistva je orisalo pet govnikov; mnogoštevilno spremstvo je 22. junija zasulo njegov grob.

Lojze Kovačič

Nenadoma je umrl v Novi Gorici na Ledinah na dan borca. — Rodil se je v Podljudinju pri Tolminu v družini malega kmeta. Ze v mladih letih si je odšel služiti kruh v Francijo. Doma, na Primorskem, tedaj zavedni slovenski fantje in možje

niso mogli dobiti dela. Po vrnitvi iz Francije med gospodarsko krizo se je s težavo prebijal z družino v Gorici. Decembra 1942 so ga zaprli. Bil je več mesecev zaprt v kanalskem zaporu. Ostal je zvest narodnoosvobodilnemu boju, za kar je bil po vojni odlikovan. — Na zadnji poti so ga spremili na pokopališče v Kromberk pri Novi Gorici nekdanji soborci in prijatelji tudi iz zamejstva. Naj mu bo lahka domača zemlja!

Florijan Kamnik

Dne 15. t. m. smo se v Dvorih nad Izolo za zmeraj poslovili od tega moža, ki se je od zgodnje mladosti ves posvetil boju za pravice delavskega razreda in slovenskega naroda. — Rodil se je leta 1897 v Ravnah na Koroškem. Delal je v ravnanski železarni. Ob koncu prve svetovne vojne se je bojeval v Malgajevi četi za našo severno mejo. Med obema vojnama je bil delavski zaupnik v železarni. Bil je prijatelj in sodelavec Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca. Okupator ga je zaprl že v prvih dneh okupacije. Iz zapora ga je potem rešila tovarna, ki ji je primanjkovalo strokovnih delavcev. Leta 1943 pa je bil že na seznamu talcev za ustrelitev, a se je še pravočasno umaknil k partizanom. Bil je intendant v vzhodnokoroškem bataljonu, pa obveščevalec, a zlasti se je odlikoval kot bolničar. — Po vojni se je kot kolonist preselil v Prekmurje, kjer je bil organizator kmečkih delovnih zadrug. Pred leti se je preselil k morju, da bi si popravil načeto zdravje. Bilo pa je že prepozno.

Hvala vam, vojak! in miličniki!

Magoed pri Drežnici je znan partizanski kraj; mimo so držale tudi kurirske poti. Vas šteje dvajset hiš, zidanih v kobariskem slogu. Ob hišah se vzpenja vinska trta, na oknih pa je povsod cvetje. Nad vasjo, nad skalnato teraso, se dvigajo ostri robovi Krna in Morizne. Ti kraji so znani tudi iz prve svetovne vojne kakor po partizanskih bojih.

Konec prejšnjega meseca so vojak! gorskih enot in miličniki iz Kopra ter Tolmina z gorskimi reševalci, potapljači in z desiranimi psi spet »česali« teren. Tokrat so iskali dobri dve leti staro Natašo Bratuž, najmlajšega izmed šestih otrok družine Bratuž, bivšega borca prekomorskih brigad, doma iz Grgarja. Mala Nataša je prišla s starši in sestro na obisk k babici, da bi laže prebolela, da so nekaj dni po prej pokopali očetovo mater, ki je bila nanjo zelo navezana. Teta Cilka jo je popoldne tistega dne povedla na svoj dom, ki je le kakšnih 150 metrov daleč od doma staršev. Nataša se je tam igrala s štiriletnim bratrancem Rihardom in dveletnim Markom. Čez kakšno uro si je zaželela, da bi se vrnila k mami in očku. Dečka sta jo spremljala del poti in ji pokazala pot do mame, komaj kakšnih trideset metrov daleč. Potem je za deklico vzevala vsaka sled. Mrzlično so jo iskali po vseh vasi in okolici. Ob mraku so prihiteli na pomoč miličniki iz Kobarida. Na nogah je bila vsa vas. Zaman so jo iskali vso noč. Naslednje jutro so prihiteli še miličniki in vojak! Spet sta minila dan in noč — zaman! Potapljači so preiskali vse tolmune hudournega potoka Kozjaka in del struge Soče.

Nihče ni slutil, da je deklico gnalo skraj 7 km daleč proti Trnovemu po kolovozu, ki se končuje s stezo, tu in tam prekrito z melišči in pregrajeno s plotovi, da bi živina ne zašla na nevarne kraje.

Tistega usodnega 20. junija je bila nedelja in vas je bila skoraj izumrla, ker je bilo v bližnji Drežnici praznovanje. Zato ni nihče opazil deklice zunaj vasi. Domnevali so celo, da je otroka ugrabil planinski orel... Deseti dan, odkar se je izgubila Nataša, je Natašina babica Ana dejala, ko sem jo obiskal:

IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

Rezka Traven: Julijska vstaja na obsavskem območju ljubljanskega okrožja

Narodnoosvobodilni boj Slovencev in vseh drugih jugoslovanskih narodov je bil zato tako uspešen in je zato tako čudovit in tako enkraten, ker je bilo v njem aktivno udeleženo vse ljudstvo. Nikoli ne bomo mogli dovolj poudariti te splošno znane resnice. Zaradi takega značaja vseljidskega odpora proti okupatorjem in peščici domačih izdajalcev pa je razumljivo, da niso pomembne samo velike akcije in bitke proti velikim sovražnim ofenzivam in strateškim načrtom, ampak je važen vsak drobci, ki je del te celote. Posebno je veljalo to za prve mesece po okupaciji Jugoslavije.

Ivan Novak-Očka, organizator revolucionarnega gibanja v severnem predelu ljubljanskega področja

Ena takih partizanskih enot se je razvila na območju občine Smartno pod Šmarno goro, tik ob okupacijski meji med Nemčijo in Italijo v križišču važnih potov, pred vrati Ljubljane. To je bila Rašiška četa.

Kadar pisemo in govorimo o zgodovini Rašiške čete, ne moremo mimo dejstva, da je bila njena ustanovitev rezultat vztrajnega dela članov Komunistične partije Slovenije na terenu pod Šmarno goro, na Rašici in Črnuču.

Na območju obsavskega predela okoli Šmarne gore, Rašice in Črnuča je pred aprilom 1941 delovalo več partijskih organizacij. Prva partijska organizacija je bila ustanovljena leta 1933 v Črnuču, njeni prvi člani in ustanovitelji pa so bili Maks Pečar, Franc Ravbar in Cene Štupar. Zadnjih pet let pred drugo svetovno vojno je bilo ustanovljenih še šest partijskih organizacij; v Črnuču je bila ustanovljena še druga — tretja v Trzinu pri Domžalah; Lojze Kebe in Ivan Novak-Očka pa sta v letih 1938 do 1941 ustanovila partijske organizacije v Ta-

onu pod Šmarno goro, Šentvidu nad Ljubljano, Pirničah in v Gameljnah. Ob napadu Nemčije na Jugoslavijo aprila 1941 je bilo v teh partijskih organizacijah 36 članov KPS in 15 članov SKOJ.

Napad Nemčije na Jugoslavijo članov KPS ni presenetil. Centralni komite KPS je takoj pozval člane KP, da vstopijo v vrste jugoslovanske vojske kot prostovoljci. Že prve dni vojne z Nemčijo in Italijo je odšlo več članov KPS k prostovoljcem. Neprickovana kapitulacija jugoslovanske vojske je zavrla širokopotezni načrt Komunistične partije o prostovoljcih v jugoslovansko vojsko.

V dneh, ko se je jugoslovanska vojska v neredu umikala s položajev pred sovražnikom, je KPS takoj izdala novo direktivo o ustanovitvi Vojno-revolucionarnih komitejev z namenom, da takoj prično s pripravo na oboroženo vstajo proti okupatorju. Kot prva in najvažnejša naloga Vojno-revolucionarnih komitejev je bila zbiranje orožja, municije in drugega vojaškega materiala za partizanske enote, ki naj bi se pričele ustanavljati v vseh predelih Slovenije. Spričo teh nalog Vojno-revolucionarnih komitejev so člani KPS tako kakor drugod po Sloveniji tudi v obsavskem predelu ljubljanskega okrožja pričeli zbirati orožje in vojaški material. Člani KPS iz Črnuča so ob Savi pri Zalogu nabrali 10 pušk. Te so tam odmetavali dezerterji jugoslovanske vojske. Tine Zaletel in njegov brat Albin iz Stanežič sta v gozdu nad vasjo Stanežiče našla več pušk in zaboji municije, ki so jo tam pustili vojaki jugoslovanske vojske ob kapitulaciji. Bratje Kraljič iz Pirnič ter Marjan Rožanc so iz vojaškega skladišča v Skofiji Loki odnesli več pušk in municije, šotore in drugi vojaški material. Miha Novak iz Tacna pod Šmarno goro je ob kapitulaciji iz vojske prinesel puškomitraljez, Stane Kosec iz Gameljnov pa je prinesel vojaško obleko in pištolo. Tudi drugi člani KPS so ob kapitulaciji jugoslovanske vojske nabrali precej orožja, ki so ga pozneje oddali borcem Rašiške čete. Orožja je bilo na obsavskem predelu toliko, da so se z njim oborožili vsi borci Rašiške čete.

O ustanovitvi partizanske čete na obsavskem predelu ljubljanskega okrožja so člani KPS iz Tacna razpravljali že v drugi polovici maja. Takratni sekretar tega predela Ivan Novak-Očka, ki je vodil sestanek, je dejal: »Spričo tolikšnega števila članov KPS na našem predelu lahko takoj ustanovimo dve partizanski četi; prva naj bi delovala na levem bregu Save od Smlednika do Črnuča, druga pa na desnem bregu Save od Medvod do Šentvida nad Ljubljano.« Že na tem sestanku je bilo določeno, da Stane Kosec iz Gameljnov prevzame vodstvo čete na levem bregu Save, Lojze Šifrer iz Vižmarij pa na desnem bregu Save. Ustanoviti takšno partizansko četo je uspelo le Stanetu Koscu. Iz partizanskih skupin — črnuške, gameljske in šmarnogorske — je konec julija 1941 ustanovil Rašiško četo.

Dne 12. aprila so Italijani zasedli Ljubljano, naslednji dan pa so prišli tudi prek Save in zasedli obsavski predel ljubljanskega okrožja. S prihodom Nemcev na Gorenjsko konec aprila so se morali Italijani umakniti čez Savo nazaj, tako da so Nemci imeli kontrolo nad ozemljem na obeh straneh Save. Okupacijska meja je tekla po tem obsavskem predelu takole: pri Medvodah je šla po grebenih Tošca in Katarine, nato proti Ravniku in od tam proti Šentvidu nad Ljubljano, kjer je pred tovarno dekorativnih tkanin (prej tovarna Štara) prečkala gorenjsko cesto in železnico, nato je tekla proti savskemu mostu pri Črnuču in nato po reki Savi proti Dolskemu. Tako je obsavski predel ljubljanskega okrožja (danes severni del mesta Ljubljane) prišel pod nemškega okupatorja.

Prehajanje prek okupacijske meje je bilo dovoljeno le — posebno zanesljivim pripadnikom Nemcev. Okupator je za obmejni pas izdelal tudi načrt za izselitev prebivalcev iz teh obmejnih krajev ob Savi. Od tega načrta pa je moral odstopiti; kajti ljudstvo, ko je zvedelo za to namero Nemcev, se je umaknilo preko meje pod italijanskega okupatorja in pa v partizane. Preko okupacijske meje so bežali tudi drugi prebivalci, predvsem duhovščina, učiteljstvo in politične osebnosti. Kdor se od teh ni pravčasno umaknil čez mejo, so ga Nemci aretirali in že s prvim transportom izselili v Srbijo.

Narodni heroj Lojze Kebe-Štefan organizator Rašiške čete

Napad Nemčije na Sovjetsko zvezo — 22. junija 1941 — pa je bil istočasno tudi napad na komuniste. Ta dan, 22. junija, se je sestalo vodstvo KPS pri Bernardovih na Vodnikovih cesti v Šiški in ustanovilo glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet ter sklenilo takoj preiti na oboroženo vstajo proti okupatorju. Člani glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet in člani CK KPS so takoj odšli v vse pokrajine Slovenije, da organizirajo oboroženo vstajo, ki naj bi se pričela v vseh pokrajinah Slovenije hkrati.

Takoj po napadu na Sovjetsko zvezo so Nemci 23. junija pričeli množično aretirati člane in simpatizerje KPS. Na obsavskem predelu občin Smartno pod Šmarno goro in Šentvid nad Ljubljano je nemška policija s pomočjo domačega izdajalca Franca Znidaršiča, bivšega jugoslovanskega orožnika v Šentvidu nad Ljubljano, aretirala v Pirničah člana KPS Marjana Rožanca in skojevca Izidorja Kraljiča, v Šentvidu pa skojevca Toneta Komela, komunisto Maksa Sušteršiča in nekatere simpatizerje KPS. Marjan Rožanc je še isti dan pobegnil iz orožniških zaporov v Smartnem pod Šmarno goro, Izidor Kraljič in Tone Komel sta bila 3. januarja 1942 v Begunjah ustreljena kot talca, Maks Sušteršič pa je umrl v koncentracijskem taborišču v Nemčiji. Franc Znidaršič je sodeloval tudi pri vseh preiskavah in poskusih aretacij drugih članov KPS. Teh niso našli, ker so vsi odšli v ilegalo, nekateri pa že v partizane.

Vodstvo KPS tega obsavskega predela je še pred napadom Nemčije na Sovjetsko zvezo sklenilo, kdo izmed članov KPS bo šel v partizane in kdo bo ostal na terenu pri političnem delu narodnoosvobodilnega gibanja. Zato odhod članov KPS v ilegalo

Narodni heroj Stane Kosec, komandir Rašiške čete

in v partizane v dneh, ko jih je iskala nemška policija, ni bil beg pred aretacijo, temveč zavestno vključevanje v narodnoosvobodilno borbo proti okupatorju.

Člani KPS iz Črnuča so se 24. junija zbrali na zbornem mestu na Taboru nad Črnučami. Tja so ta dan prišli Janez Bizjak, Rezka Dragar, Maks in Zvonka Pečar, Jože Ravbar in Cene Štupar ter ustanovili prvo partizansko skupino na obsavskem predelu ljubljanskega okrožja. V prvi polovici julija pa sta bili na tem predelu ustanovljeni tudi šmarnogorska in gameljska partizanska skupina. Partizani šmarnogorske skupine so bili: Ludvik Bradeško z Broda pri Tacnu iz Tacna pa so bili Mirko Knapič, Cveto in Miha Novak. V gameljski skupini pa so bili: Pavla Cedičnik, Mara in Stane Kosec, Lojze Pečnik in Angela Tacar, vsi iz Gameljnov.

Smernice poveljstva slovenskih partizanskih čet o pričetku vstaje in načinu partizanskega bojevanja je partizanskim enotam na obsavskem predelu ljubljanskega okrožja prinesel instruktor CK KPS Lojze Kebe-Štefan iz Tacna. Dne 19. julija so se v gozdu pod Šmarno goro sestali Lojze Kebe-Štefan, Stane Kosec in Miha Novak ter sklenili, da prično 22. julija oboroženo vstajo na obsavskem predelu ljubljanskega okrožja. Odločili so se, da za dan vstaje obračunajo z nekaterimi izdajalci in odpadniki slovenskega ljudstva, nato pa takoj preidejo k sabotažnim in napadalnim akcijam proti okupatorju. Sklenjeno je bilo, da morajo 22. julija pasti tile izdajalci: bivši jugoslovanski žandar Franc Znidaršič, ki je bil tedaj v službi pri nemški policiji, pa Vili Gattringer in Nande Debeljak, oba iz Gameljnov. Franc Znidaršič je že do tedaj s svojim izdajalskim početjem proti članom KPS storil ogromno škodo narodnoosvobodilnemu gibanju v občinah Šentvid nad Ljubljano in Smartno ter povzročil, da je bilo v času stare Jugoslavije zaprtih in interniranih več vodilnih članov KPS. Vili Gattringer in Nande Debeljak pa sta javno govorila pred nemškimi žandarji iz Smartna pod Šmarno goro, kdo so komunisti v Gameljnah. Vili Gattringer je bil obsojen na smrt tudi zato, ker je vohunil za partizani po rašiških gozdovih.

Za izvršitev smrtnih obsodbe nad Francem Znidaršičem je bila določena šmarnogorska partizanska skupina, za Vilija Gattringerja in Nandeta Debeljaka pa gameljska partizanska skupina. Črnuška partizanska skupina je izdelala načrt smrtnih obsodbe nad izdajalcem črnuških komunistov Alojzijem Majheničem iz Črnuča.

Dne 22. julija — na dan vstaje — sta odšli v akcijo šmarnogorska in gameljska partizanska skupina. Akcija je uspela le šmarnogorski partizanski skupini. Tistega 22. julija — kakor je bilo določeno na sestanku članov KP 19. julija pod Šmarno goro — je šmarnogorska partizanska skupina oddala iz gozda v Pšatniku pri Tacnu več strelcev na Franca Znidaršiča. Teže ranjenega so Nemci odpeljali v ljubljansko bolnišnico, kjer je kmalu okreval. Po napadu na Franca Znidaršiča so Nemci poročali — kar je razvidno iz ohranjenih nemških dokumentih — da so na Znidaršiča streljali komunisti, ker jih je že v času stare Jugoslavije preganjal, sedaj, ko je v nemški službi pri orožnikih v Smartnem pod Šmarno goro, pa je povedal za vse komuniste, in ti so bili tudi aretirani. V nemškem dokumentu je napisano, da je bil Znidaršič pri svojem delu zelo prizadeven in je Nemcem stalno pomagal z informacijami o položaju v občini Smartno pod Šmarno goro.

(Konec prihodnjico)

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Fotografija, za katero sprašujemo danes, je nastala med transportom ranjencev s kakega partizanskega letališča ali pa na sprejemni bazi v Italiji. Zato vprašujemo zlasti nekdanje partizanske ranjence in zdravstveno osebje, kje in kdaj je bila posneta ter kdo so tovariši na sliki.

KULTURNI OBZORNIK

Nagrajenci vstaje slovenskega naroda za leto 1971

FRANJO BAVEC

Poljudno zgodovinska kronika 18. SNOUB »Bazoviške«, ki jo je napisal njen nekdanji komandant Franjo Bavec-Branko, je lepo izpopolnila široko zasnovano zgodovinsko zbirko »Knjižnico NOB in POS«, ki jo ureja komisija za zgodovino pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije.

Pobuda za to delo je njegova ljubezen do naše herojske polpreteklosti in želja, da bi bil do kraja ovrednoten delež borcev, po veljnikov in političnih komisarjev »bazoviške« brigade od časov znamenite »kobariške republike« septembra in oktobra 1943 do osvoboditve Opčin in Trsta maja 1945. Avtor je uporabil številne vire in podal slikovito podobo te primorske brigade, ki jo

nem boju, ki bi jo bilo treba čimprej napisati in posredovati javnosti.

Kritika je Dergančev knjigo zelo ugodno ocenila, v javnosti pa je knjiga izzvala zelo veliko zanimanje in je bila kaj kmalu razprodana.

ZVONE SINTIČ IN MARICA ČEPE

Dokumentarni film »Ljubljana — mesto heroja« je sestavljen iz arhivskih filmskih in fotografskih posnetkov ljudi, prizorišč ali pa tudi povečanih razglasov, listin, rokopisov itd., ki se prepletajo s posnetki sodobne Ljubljane. Posebej vkomponirani so skorajda samo napisi, ki jih obrobja bodoča žica kot simbol okupirane Ljubljane. Film spremlja informativen tekst, ki po svoje prinaša dokumentarno gradivo, v glavnem pa dopolnjuje in komentira slike ter tako zadržano, vendar prav učinkovito poudarja pretresljivo vsebino.

Film je nedvomno sestavljen spretno in smiselno. Tekst se lepo zliva s slikami. Avtorja sta se srečno izognila emfazi, patetiki in suhotnemu poučevanju. Film zbujata vtis edino prek dognano urejene zgovornosti dejstev. Tako je kot dokumentarec dosegel nedvomno spoštovanja vredno stopnjo, popolnosti. Kakor katera koli zgodovinska reportaža nedvomno ni mogel prikazati celotne problematike okupirane in upirajoče se Ljubljane. Izrez, ki ga podaja, pa je nedvomno dokumentarno bogat in lepo preprečevalen.

Fotografsko-umetniške kvalitete filma so v velikem obsegu v montaži. Ta je izrazito okusna in kaže dobre lastnosti filmsko-zanimive menjave motivov, ki je v tem obsegu vsaj v Sloveniji dokaj nenavadna. Tudi ne gre prezreti razpoloženijsko-simboličnih poudarkov v samih posnetkih prizorišč, skratka za premišljeno in občuteno prepletanje črno-belega izražanja, v katerem je motiv nasilja in upora dobil tudi formalno dognano veljavo. Z globlinami in višinami, v katere se spušta oziroma vzpenja kamera, je izraz fotografij dobil simboličen pomen in po svoje ponazarja del boja za osvoboditev.

ZIMA VRŠČAJ

Zima Vrščaj je dokajšen del svoje literarne dejavnosti za mladino posvetila obravnavanju narodnoosvobodilnega boja. Radijska igra »V odmoru pod kostanjem« prikazuje sodelovanje ljubljanskih otrok v boju proti okupatorju.

Pomembnost teksta te radijske igre je v tem, da s pričevalno močjo, s potrebno fantazijo in zelo nazorno prikaže vzdušje Ljubljane v boju proti okupatorju, obravnava dogodke, ki so bili okvirno resnični, in manifestira upornost otrok ter njihova hotenja, da po vzoru starejših tudi sami nekaj stori za narodno osvoboditev.

Vse dogajanje v tej igri je preprosto in razumljivo ter od vsega začetka pritegne pozornost poslušalca. Zgodovinske, politične in humanistične vrednote so prikazane neizkrivljeno. V igri ni niti realizma niti gesel, zato pa so toliko prepričljivo prikazane vse tiste kvalitete, ki so vodile mlado

generacijo v patriotizem in ji zbujale odgovornost za svobodo — kar pa je velikega pomena za vsajanje teh vrednot v zavest današnje mlade generacije.

Radijska igra Zime Vrščaj je zelo uspel prispevek k sodobnemu pouku naše najnovejše zgodovine; napisana je s tankim posluhom za psihološko razpoloženje in občutja starostnikov, ki jim je namenjena. Kvalitetna izvedba te vrednote še povečuje.

FRAN ŽIZEK

Zirija je ugotovila, da je RTV Ljubljana v preteklem letu posvetila dokajšnjo pozornost oživljanju spomina na našo revolucionarno preteklost in k spodbujanju tistih vrednot, ki so bile odločilne v našem revolucionarnem in osvobodilnem boju. Zirija je obravnavala predvsem troje kvalitetnih televizijskih oddaj, in to serijo oddaj »Teh naših petdeset let«, oddajo »Po poti slovenske državnosti« in oddajo o pričevanju mater padlih borcev. Po tehtnem preudarku se je odločila, da podeli nagrado vstaje Franu Žizku za serijo oddaj »Teh naših petdeset let«.

Ta serija je predstavila javnosti celo galerijo nosilcev revolucionarnega in osvobodilnega boja na najrazličnejših področjih. S svojim izvirnim opazovanjem, z vsemi vtisi in z razlagami posamičnih situacij in akcij je bilo izredno zanimivo prikazano petdesetletno revolucionarno obdobje na Slovenskem. Posebnega pomena pa je bilo seznanjanje javnosti z nekaterimi za naš narod usodnim; dogajanjem in odločitvami, ki doslej javnosti skorajda niso bili znani. To velja posebej za spomine tovariša Edvarda Kardelja, ki je s svojimi prispevki občutno pomagal k pravilnemu vrednotenju naše polpretekle zgodovine.

Fran Žizek je številne izpovedi in spomine sodelujočih povezal v celovit prikaz tega velikega časa in realiziral oddajo, ki se je uvrstila med najbolj privlačne v programu ljubljanske TV. Potrdil je, da lahko postane zgodovina naše revolucionarne preteklosti izredno zanimiva za najširši krog ljudi, če je obravnavanje te tematike dovolj kvalitetno.

STANE KUMAR

Slika »Prva stavka železničarjev v Ljubljani 10. VI. 1919«, je le ena v množici likovnih del tega avtorja, za katerega lahko upravičeno trdimo, da je njegova umetnost posvečena človeku. Živa angažiranost in resnični humanizem, ki sta osnovni karakteristiki njegovega značaja, dajeta njegovi umetnosti tiste kvalitete, ki jih mnogokrat pogrešamo v sodobni umetnosti. Že v letih 1941—1945 je ustvaril vrsto pretresljivih del zvečine risb otrok v internaciji, ki so dela izredne umetniške izpovedi in vrednosti. Prav te risbe in mnoga povojna dela so nadaljevanje socialnih motivov, ki jih je podobno zemljašem izražal v risbi že pred vojno.

Leta 1938 je osnoval skupino »Gruda« po vzoru »Zemlje«, v katero so se vključili mladi, napredni likovniki. Protest proti socialnim krivicam in razčlovečenju človeka je le del načel in idej te skupine, ki je med drugim hotela dati ljudem razumljivo umetnost.

Priznanje, ki je podeljeno slikarju Stanetu Kumarju za sliko »Prva stavka železničarjev v Ljubljani«, je tudi priznanje za njegovo življenjsko delo.

BELEŽKE

FILM O ROLOVICU

Verjetno bomo lahko že v jeseni gledali dokumentarni film o Vladimiru Roloviciu. Producent je filmski studio iz Titograda, scenarij je delo Zorana Lakića, režiser pa je Nikola Jovičević. »Prikazali bomo življenjsko pot Vladimira Rolovicia od Brčela do Stockholma, tretjino filma pa bomo posvetili aktivnosti politične emigracije!« je dejal režiser Jovičević. Filmska ekipa je posnela tudi sojenje morilcem našega veleposlanika!

RESNICA O VIETNAMU

Dolga leta je Washington trdil, da so ZDA proti svoji volji vpletele v vietnamsko vojno. Pred kratkim so ugotovili, da to ni resnica! Največji ameriški dnevnik »New York Times« je začel objavljati tajne dokumente Pentagona, ki odkrivajo resnico o vietnamski vojni in ki so po svetu zbudili veliko zanimanje. In še karikatura, ki jo je na račun tega pred kratkim objavil »Los Angeles Times«.

20 LET »MORNARISKEGA GLASNIKA«

Predsednik republike Tito je odkloval strokovni časnik Vojne mornarice — ob dvajsetletnici njegovega obstoja — z Redom za vojne zasluge z veliko zvezdo. Prva številka je izšla septembra 1951, od takrat redno izhaja. Skupno je izšlo sto dvajset števk na okoli dvajset tisoč straneh in v nakladi tristo šestdeset tisoč primerkov. Uredništvo »Mornariškega glasnika« izdaja tudi »Pomorsko biblioteko«, v kateri je doslej izšlo dvaindvajset knjig v nakladi nekaj deset tisoč izvodov.

HADŽIĆ O KRALJEVU

Režiser Fadil Hadžić bo za »Zastavo-film« posnel dokumentarec o tragediji, ki je oktobra 1941 zadela prebivalce Kraljeva. Na vprašanje, zakaj se je odločil prav za to temo, je znani filmski režiser dejal: »Med ustreljenimi je bila tudi moja mati ...«

NAGRAJENO KLASJE

Na berlinskem filmskem festivalu je prejel film Živojina Pavlovića »Rdeče klasje« dve priznanji, in sicer nagrado »Gandhi« za boj proti nasilju in nagrado za najboljši scenarij po knjižnem delu.

»UNIFORMA VČERAJ, DANES IN JUTRI«

V beograjskem vojaškem muzeju je te dni na ogled zanimiva retrospektiva vojaških oblek od prazgodovine do danes. Razstavo »Uniforma včeraj, danes in jutri« sta pripravila Intendantska uprava JLA in Vojaški muzej s pomočjo petnajstih podjetij, ki se ukvarjajo z izdelovanjem vojaške obleke.

SE O CHE GUEVARI

Na angleškem in latinsko-ameriškem področju prihajajo na knjižni trg nova dela o Ernestu Che Guevari. Že dolgo najavljeni »Dnevnik« je izdal Robert Scheer pri založbi Bantam, starejšega datuma je v Mehiki natisnjena knjiga »Bolivia a la hora del Che« Rubena Vazqueza Diaza, pred kratkim pa je izšla argentinska knjiga »Philippe Labrenauxa »Bolivia bajo el Che«.

RESNICA O VIETNAMU

Zadnja vest: ameriško vrhovno sodišče je dovolilo »New York Timesu« in »Washington Postu«, da nadaljujeta serijo člankov o vietnamski vojni — in s tem zavrnilo zahtevo pravosodnega ministrstva, naj objavo prepoveda.

FRAN ŽIZEK

ZIMA VRŠČAJ

ZVONE SINTIČ

FRANJO BAVEC

STANE KUMAR

Dr. F. DERGANČ

MARICA ČEPE

upravičeno lahko štejemo za mednarodno, saj so bili v njej številni pripadniki narodov Sovjetske zveze, ki so imeli poseben bataljon, in veliko borcev drugih narodnosti Jugoslavije.

Franjo Bavec-Branko je iz preprostega kmečkega fanta zrastle v znanega komandanta brigade. S prav takšnim poletom, prizadevnostjo in vztrajnostjo, kot se je bojeval nekoč, se je lotil naloge pisanja. Zato je njegov uspeh še pomembnejši, njegovo pričevanje pa tem prepričljivejše.

DR. FRANCI DERGANČ

Dergančevi spomini na vojni čas so izredno zanimivo delo, ki podaja predvsem splošno podobo osvobodilnega razpoloženja v Ljubljani ter občutke in pot avtorja samega skozi ta čas. Še več: dr. Franci Derganc je z zapisom svojih srečanj z vojno že v Parizu predstavil delček takratnega razpoloženja in stanja v Evropi in s tem še toliko razumljiveje ovrednotil vse tisto, kar smo doživljali pri nas.

Dergančevi spomini niso dokument o delu ljubljanskih zdravnikov v osvobodilnem boju. Zapisal je le to, kar je sam doživljal in kako je sam takrat ocenjeval razna dogajanja. Prav ta osebni pristop pa daje knjigi ne le literarno, ampak tudi zgodovinsko vrednost. Prepričljivo je namreč prek lastnega spoznanja prikazal vzdušje in silnice, ki so posameznika vodile do lastne odločitve ter vodile v množični in organiziran upor tako delavce kot intelektualce. Prav Dergančevi spomini bodo razumljivejši za proučevanje zgodovine tako obsežnega deleža slovenskih zdravnikov v osvobodil-

V titograjski moderni galeriji je bila od 3. do 14. julija razstava risb, grafik in olj Božidarja Jakca. Slikar je za to razstavo pripravil dela iz let narodnoosvobodilnega boja oziroma na temo odpora. Ob razstavi devetdesetih del Božidarja Jakca je izšel zajeten katalog z uvodno besedo umetnostne zgodovinarke Melite Stele-Možina in pregledom slikarjeve razstavne dejavnosti. Na sliki: sledovi okupatorja, Božidar Jakac.

ZANIMIVOSTI

ZAHODNONEMŠKI OKLEPNI TRANSPORTERJI

Pred nekaj tedni so zahodnonemške oborožene sile prevzele prve primerke novega oklepnega transporterja tipa marder. Prototipe tega vozila preskušajo že od leta 1966 dalje. Kaže, da so bili s poskusi zadovoljni, saj je že dve leti tega, kar je dano prvo naročilo. Gre za 1.600 vozil, vendar se utegne naročilo povečati na 2.200 vozil.

Oklepne transporterje tipa marder bodo uporabljali »pancergrenadirji« (oklepna pehota) za prevoz, pa tudi za boj. V vsakem od njih je prostora za deset mož: za komandirja, voznika, merilca in sedem vojakov, od katerih eden strelja z mitraljezom v zadnjem delu vozila. Vendar mitraljez ni njegova edina oborožitev. Tu je še top s kalibrom 20 mm in s 1.250 granatami.

Sicer pa je to vozilo težko nekaj čez 28 ton, dolgo 680 in široko 324 centimetrov. Motor ima 600 KM, največja hitrost, ki jo oklepni transporter lahko doseže, pa znaša 75 kilometrov na uro.

Transporter ima vrata zadaj. Vozilo je prilagojeno tudi za vojskovanje v okolju, zastrupljenem z bojnimi strupi, bolezenskimi klicami in žarčenjem. Zato je neprodušno zaprto. Kljub temu posadka v njem lahko ostane nepretrgoma 24 ur.

Oklepni transporterji marder so namenjeni za najtesnejše sodelovanje s srednjimi tanki tipa leopard. Pehota, ki bo spremljala tanke v teh oklepnih transporterjih, bo varna pred nasprotnikovim strelnim orožjem, pa tudi pred drobci granat. Toda oklep je ne bo obvaroval pred kumulativnimi minami, trombloni, ročnimi minometi, netržavnimi topovi, letalskimi bombami, raketami itd.

Vsak tak oklepni transporter stane 700—800.000 mark.

ITALIJANSKA VOJSKA

Po podatkih, ki jih navaja francoska revija L'Armee, je štela italijanska vojska leta 1969 natančno 482.470 mož in kot kaže, se njeno število stanje v zadnjem času ni bistveno spremenilo. Od tega je bilo v kopenskih enotah 371.580, v letalstvu 69.650, v mornarici pa 41.240 mož. Še to: od vseh pripadnikov oboroženih sil je bilo 36.030 oficirjev in 91.2000 podoficirjev.

Hitrost napredovanja oficirjev v višji čin je zelo različna. Tako na primer civilni uradnik lahko postane generalni inšpektor po sedemnajstih letih službe, oficir pa v tem času prispe le do kapetana. Tudi v Italiji ugotavljajo, da so oficirji slabše plačani kot drugi uradniki. Izračunali so, da po 33 letih službe prejme oficir približno 40 milijonov starih dinarjev manj, kot pa jih v enakem času zasluži kak uradnik.

V vojski so mnogo manjše možnosti za napredovanje kot drugod. Italijani so izračunali, da od 1000 podporočnikov postane brigadni generalov lahko le devet, divizijski generali pa le trije. Sicer pa italijanski kapetan (z dvema otrokoma in po desetletni službi) prejema 445.000 starih din plače, medtem ko je plača podpolkovnika (25 let službe in trije otroci) 620.000 din, brigadnega generala pa 840.000 din. Tako je bilo pred dvema letoma, sedaj pa so plače tudi v Italiji bržkone nekoliko višje.

MEDNARODNA LICITACIJA V LIBANONU

Libanonska vlada je sklenila modernizirati svojo vojsko, ki šteje 15.000 vojakov. Posebno pozornost pri tem posveča sistemu protiletalske obrambe vzdolž izraelske meje. Doslej je Libanon kupoval orožje v zahodnih deželah, sedaj pa mu ponujata orožje poleg ZDA, Velike Britanije in Francije tudi Čehoslovaška in Sovjetska zveza. Zanimivo je, da je sovjetska ponudba ugodnejša od ponudb drugih držav. Orožje v skupni vrednosti 65.000.000 dolarjev je pripravljena prodati na kredit z 20-letnim odplačilnim rokom in dvo-odstotno obrestno mero, medtem ko zahodne dežele zahtevajo takojšnje plačilo.

Raziskovanje vesolja je pred kratkim zahtevalo še tri človeške žrtve. Tokrat so se ponesrečili sovjetski vesoljci G. Dobrovoljski, V. Volkov in V. Pacajev, ki so v vesolju prebili štiriindvajset dni nepretrgoma. O vzrokih njihove smrti so mnogo razpravljali. Vse kaže, da sedaj že vemo za pravi vzrok: iz uradnih virov je znano, da so sovjetski vesoljci tragično preminuli zaradi embolije — zgojitve krvi. Do tega je prišlo zaradi uhajanja zraka iz vesoljske ladje med njenim spuščanjem na Zemljo. Potemtakem gre za konstrukcijsko napako.

Kmalu zatem, ko smo slišali za tragičen konec posadke Sojuza 11, smo imeli priložnost razgovorjati z dvema našima strokovnjakoma za letalsko in vesoljsko medicino — s polkovnikom docentoma dr. Radomirjem Rajšićem in dr. Rudijem Debijadijem. Kaj sta povedala?

R. Rajšić: »Ko sem zvedel za smrt treh sovjetskih vesoljcev, sem najprej pomislil na to, da se je bržkone pokvarila naprava, ki v kabini vesoljske ladje skrbi za pravi pritisk. Ko so kasneje sporočili, da na truplih vesoljcev niso našli nobenih poškodb, sem bil še bolj prepričan, da je treba vzroke za nesrečo iskati v napravah in ne pri ljudeh. Čeprav znanost še nima dovolj podatkov o vplivu breztežnosti na človekov organizem, ne verjamem, da bi bilo treba iskati vzrok njihove smrti v izčrpanosti ne glede na to, da so prav ti trije vesoljci najdlje bili zunaj Zemlje...«

R. Debijadij: »Tako kot drugi tudi jaz ne morem natančno vedeti, zakaj se sovjetski vesoljci niso vrnili iz vesolja živi. Na to vprašanje bodo morali odgovoriti sovjetski strokovnjaki. Vzroki za to pa so lahko tile: dekompresija (spričo okvare naprav, ki v kabini vzdržujejo pravi pritisk ali spričo okvare kabine), preveliko segrevanje kabine (če zunanja zaščitna plast ni vzdržala visoke temperature, ki nastane ob doletu vesoljske ladje v goste plasti atmosfere), pomanjkanje kisika (okvara v sistemu za oskrbovanje kabine s tem plinom) in izčrpanost organizma vesoljcev, ki se po dolgotrajnem bivanju v breztežnostnem stanju niso mogli upreti vplivu hipergravitacije...«

Napaka pri človeku ali pri stroju?

Zalosten konec posadke Sojuza 11 bo bržčas nekoliko zadržal razvoj naseljenih vesoljskih postaj zlasti v primeru, če bodo ugotovili, da človek ne more dolgo časa živeti in delati v breztežnostnem stanju. Toda treba je vedeti, da je mogoče to vprašanje razrešiti tudi s konstruiranjem naprav, ki bodo na vesoljskih postajah s človeškimi posadkami umetno povzročale Zemljino težnost.

Ze dolgo se s tem ukvarjajo, zakaj medplamentarnih potovanj, o katerih človek že dolgo sanja, si ni moč zamišljati brez posebnega sistema za umetno proizvajanje težnosti, s čimer bo človeku omogočeno, da se v vesolju zadržuje mesece in celo leta. S poskusi na živalih so ugotovili, da v vesoljski ladji zadostuje že umetna gravitacija z močjo 0,3 grama, pa živi organizem

Srečanje tečajnikov partizanske podoficirske šole

Dne 9. t.m. je imel pripravljeni odbor, ki pripravlja srečanje članov nekdanje partizanske podoficirske šole IV, operativne cone, že tretjo sejo, tokrat v Ljubljani.

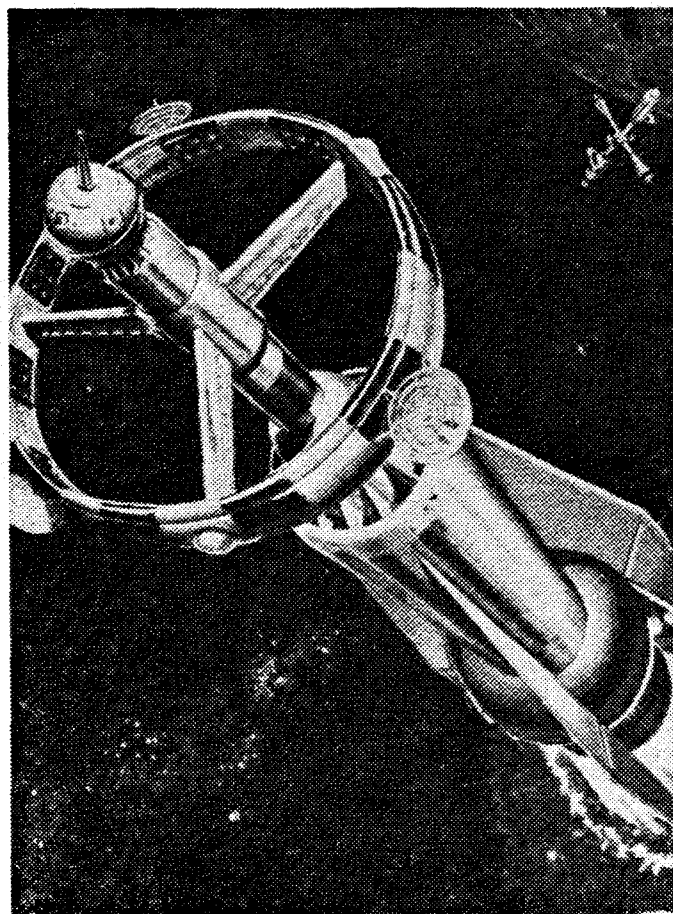
Franci Habat iz Velenja in Stefan Kolar sta obiskala domačije pri Ajniku, v Čepljah, na Otoku, Pobrežju in Trnavčah v zgornji Savinjski dolini, da sta ugotovila, kdo izmed gospodarjev, ki so šolo najbolj podpirali, še živi. Dne 12. septembra bodo taborniki na Petrinovi domačiji na Pobrežju odkrili spominsko ploščo v spomin na partizansko šolo. Plošča je že pripravljena.

Civilna zaščita v Dravljah

V Sloveniji smo začeli ustanavljati enote civilne zaštite pred kakšnimi tremi leti, vendar sprva le v večjih krajih. V Dravljah smo po popisu občanov že prve dni decembra 1968 ustanovili štab civilne zaštite, ki ga sestavlja po sedem članov in prav toliko njihovih namestnikov. Imamo 8 ekip PP po šest članov, dve ekipi za socialno dejavnost (po 6 članov) 4 ekipe za tehnične naloge, skupaj 30 članov, 5 ekip za vzdr-

Obrambna vzgoja

Negostoljubno vesolje

Kako odstraniti nevarnost, ki vesoljem pri dolgotrajnejšem bivanju v vesolju grozi s strani breztežnosti? Ena od rešitev je tudi ogromen prstan s kabinami. Ko se prstan vrti, povzroča centrifugalno silo, s tem pa tudi umetno težnost.

lahko vzdrži v okoliščinah breztežnega stanja mnogo dalj časa kot sicer.

Od strokovnjakov za vesoljsko fiziologijo potemtakem pričakujejo odgovore na tole vprašanje: Ali je mogoče premakniti mejo, do katere človekov organizem lahko vzdrži v pogojih breztežnega stanja, in kako naj to store? Kar zadeva vesoljsko psihologijo, brez katere si tudi ni moč zamisliti raziskovanja vesolja, lahko trdimo, da so na tem področju medicinske znanosti dosegli glede dolgotrajnejšega človekovega bivanja v vesolju tudi že pomembne uspehe. S poskusi, ki so jih bili opravljeni v Sovjetski zvezi in v Združenih državah Amerike, so dokazali, da človek lahko vzdrži leto dni in tudi še več sam zase, brez zvoka, svetlobe itd.

V vesoljski ladji brez skafandrov

Znano je, da nenehno izpopolnjujejo vesoljske ladje in naprave, ki v astronautskih kabinah ustvarjajo pogoje za življenje in bivanje vesoljcev. Strokovnjaki imajo čedalje več zaupanja v zamotane tehnične in elektronske sisteme, ki omogočajo ljudem, da polete v vesolje in da se po krajšem ali daljšem bivanju v njem spet vrnejo nazaj na Zemljo. Prav zato se vesoljci ob svojih zadnjih poletih v vesolje ob vrnitvi niso oblačili v posebna vesoljska oblačila (skafandre). To velja tako za polet ameriške vesoljske ladje Apollo 14 kot za polet sovjetskih ladij Sojuz 10 in Sojuz 11. Če bi v vesoljski ladji prišlo do dekompresije, kot je slišati iz neuradnih sovjetskih virov, potem je tragedija nujna, zakaj vesoljci so sedeli v svojih naslonjajih brez skafandrov. V tem primeru bi mogli zadnjo in vsekakor eno od najnevarnejših ovir pri vrnitvi na Zemljo premagati le s pomočjo skafandrov.

Uganka, ki jo je povzročila smrt zadnjih vesoljskih raziskovalcev, bo nedvomno kmalu rešena. Sovjetski vesoljci so skrivnost o vzroku svoje smrti odnesli v grob, toda ljudem na Zemlji, predvsem pa strokovnjakom so kljub temu pustili mnoge pomembne podatke, ki so jih bili zbrali med raznimi poskusi, opravljenimi v prvi »Vesoljski hiši«, kot so nekateri krstili vesoljske postaje Saljut. Znanstvenoraziskovalna dela, ki so jih bili izvedli med najdaljšim človekovim bivanjem v vesolju, so bogata in pestra. Vesoljci, ki jih je doletela tako tragična smrt, so bili na primer prvi ljudje, ki so se hranili z zelišči iz vesoljskega vrta. Vse zdravniške preglede so lahko opravljali sami, ker so imeli s seboj v ladji posebne medicinske instrumente. Med prejšnjimi polety so zdravstveno stanje vesoljcev nadzorovali prek tako imenovanih telemetrijskih naprav. Sedaj pa so prebivalci Saljute sami kontrolirali svojo krvno sliko in izvedli najrazličnejše preglede ter o rezultatih obveščali medicinske strokovnjake na Zemlji. S tem je bil dosežen glede spremljanja in nadziranja bioloških sprememb, ki nastajajo v človekovem organizmu spričo dolgotrajnejšega bivanja v breztežnem stanju, ogromen napredek.

Dobrovoljski, Pacajev in Volkov so med bivanjem v Saljutu preskusili tudi oblačila za obremenjevanje mišic in kosti, s čimer je mogoče ublažiti posledice, ki nastajajo zaradi mirovanja in pomanjkanja kalcija v organizmu. Dnevnik, ki so ga vesoljci pisali ves čas bivanja v vesolju, in mnogi drugi podatki, ki so jih pred svojo smrtjo poslali na Zemljo, so za znanost zelo pomembni, zakaj znanstveniki so na podlagi najrazličnejših letalskih, bioloških, biokemičnih, astronomskih opazovanj, ki so jih bili sovjetski vesoljci opravlili v prejšnjem mesecu, prišli do novih spoznanj.

STANKO SKOCIR

NARODNA ARMIJA

TV-15 VSAK TEDEN

V VSAKO HIŠO

in ljudska zaščita

Proslava mladih tomšičevcev

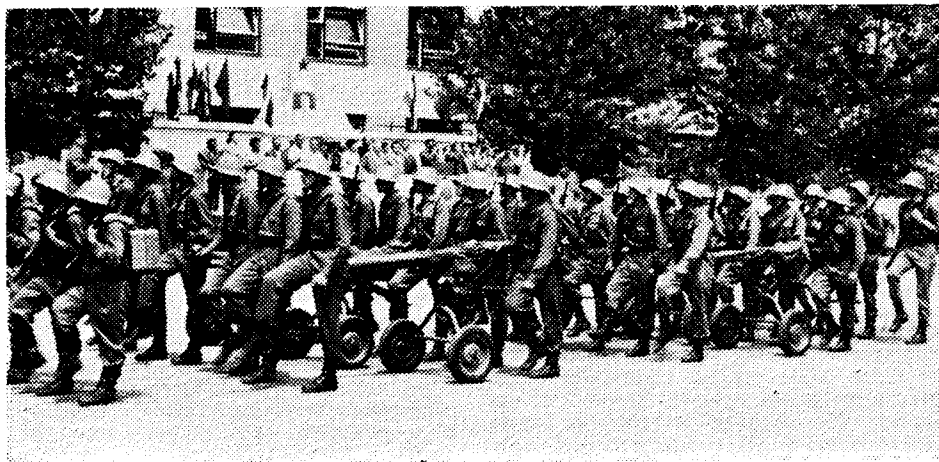
V imenu preživelih borcev Tomšičeve brigade je mlade vojake iz enote, ki nadaljuje tradicije tomšičevih proletarcev, pozdravil generalmajor Miha Butara-Aleks. V ozadju predzadnji v prvi vrsti na desni je generalpodpolkovnik Franc Tavčar-Rok, zraven njega na skrajni desni pa generalmajor Vlado Mišica-Miha. Med številnimi preživelimi borci naj omenimo še narodnega heroja Jožeta Boldana-Silnega, Ivana Zoreta-Jerneja, predvsem pa starega tomšičevca Giovaniya Cuccu-Iva, ki živi na Sardiniji.

Za vojake iz vojašnice Borisa Kidriča v Šentvidu pri Ljubljani, ki pripadajo enoti, nosilki tradicij 1. slovenske proletarske udarne brigade Toneta Tomšiča, je bila sobota prazničen dan. Praznovali so 29. obletnico ustanovitve prve slovenske brigade, ki se je porodila na začetku velike italijanske ofenzive, 16. julija 1942, v suho-krajski vasi Ambrus in katere jedro je bil v silovitih bojih prekaljeni Dakijev 1. slovenski proletarski udarni bataljon Toneta Tomšiča.

Pred zborom mladih vojakov, oboroženih z našim naj sodobnejšim pehotnim orožjem, je o slavni bojni poti Tomšičeve

fašistov, pa tudi zadnjo bitko ob kapitulaciji nacistične Nemčije z ustaši in četniki na položajih Poljane-Holmec na Koroškem 14. maja 1945. Posledica te bitke je bila, da so se morali vdati tudi najbolj zagriženi kvilingi in zločinci, katerih roke so bile na debelo zamazane s krvjo nedolžnih žrtev. Tomšičeva brigada je pomembna tudi zategadelj, ker je izsolala mnogo poveljnškega kadra za druge partizanske enote in ker je bila vzor bojevitosti in udarnosti, pa je iz njenih vrst izšlo kar 11 narodnih herojev.

Mlade vojake, ki so se kot nasledniki Tomšičevih proletarcev odlikovali pri osvaja-

Mimohod mladih vojakov je pokazal odlično izurjenost in odlično oborožitev. Na sliki je oddelek z netrzavnimi topovi.

brigade govoril njihov komandant podpolkovnik Stanko Ravbar. Orisal je mnoge zmagovite bitke na Dolenjskem, Notranjskem ter na Kamniškem, Stajerskem in Koroškem. Malo znano je, vendar za Tomšičevo brigado to ni bila slučajnost, da je izbojevala mnoge strateško pomembne bitke, med njimi zadnjo bitko z italijanskimi fašisti iz grupacije »XXI. april« 9. in 10. septembra 1943 pri Dolenji vasi blizu Ribnice, ko se je moralo vdati več kot 2.000

janju vojaških veščin in vojaškega znanja, je v imenu komandanta ljubljanske armade pozdravil generalpodpolkovnik Franc Tavčar — Rok, v imenu preživelih borcev Tomšičeve brigade pa je vojake nagovoril generalmajor Miha Butara — Aleks. Končno sta slavljencem čestitala še predstavnica tabornikov II. grupe odredov iz Celja in predsednik mestne skupščine ing. Miha Košak.

Slavnostni mimohod vojakov v popolni bojni opremi je pokazal, da so le-ti odlično izurjeni in tudi odlično oboroženi ter tako vsestransko pripravljeni za obrambo domovine in samoupravnega socializma. Po tej mali paradi se je začelo tovariško srečanje vojakov s preživeli borci Tomšičeve brigade in z mladino, pri tem pa so vojaki izvedli tudi kratek kulturni in glasbeni spored.

Vodstvo te naše vojaške enote se odlikuje po tem, da razvija najrazličnejše oblike sodelovanja vojakov s političnimi, kulturnimi in športnimi organizacijami občanov. Vojaki se prek svojih stalnih zastopnikov zlasti povezujejo z dejavnostjo planinskega društva. Tako se spoznavajo z zanimivostmi hribovite okolice, prispevajo pa tudi k utrjevanju telesnih sposobnosti, ki naj postanejo stalna lastnost vsakega občana in vojaka.

S. F.

Notranjski odred in Tomšičeva brigada

Piše: FRANCI STRLE

Naš intendant Anton Zagar-Tone, doma iz Babnega polja, ki je dobro poznal tegobe naše slabe prehrane in bi nas bil rad vsaj enkrat nasitil, je intendantu 3. bataljona Tomšičeve Imreju povedal dvojno število. Če se prav spominjam, nas je bilo tistega dne v obeh četah 52, on pa je povedal številko 104, ker je pač mislil, da bo pri-krajšan pri delitvi, kot se je poprej često dogajalo na Notranjskem. Imre pa ni bil skop in je za nas, borce Notranjskega odreda, predvidel prav tolikšne obroke kot za borce 3. bataljona, v resnici pa je vsak od nas dobil dvojni delež. Tako smo pri delitvi menaže dobili vsak po en velik kos govedine, blizu kilograma mesa in še polno menažko mesa v koščkih. Zares smo se dobro nasitili, toda naslednje dni smo skoraj vsi zboleli na črevesju, ki pač ni bilo vajeno tako močne hrane.

Naslednje jutro, 12. aprila 1943, še v mraku, smo šli v zasedo k Perkuzu pri Grahovem. Nekdanji politični komisar 3. bataljona Tomšičeve dr. Milan Dolenc si je o delovanju bataljona delal kratke beležke, po vojni pa jih je izpopolnil in jih v prepisu izročil Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. S pomočjo teh zapiskov je mogoče ugotoviti natančne datume za ves čas od dneva, ko sta se našli dve četi Notranjskega odreda pridružili

misli, da so belci in Italijani vdrli v taborišče »civilnega logorja« in da zdaj tam koljejo, pa so mi tovariši povedali, da je to strašno rjovenje juriš naših partizanov. Skočili in jurišali smo tudi borci Notranjskega odreda, a 3. bataljon Tomšičeve bi bil opravil tudi brez nas. Pudobski belogardisti so na begu s kraja spopada izgubili puškomitraljez, ki ga pa takrat nismo našli. Našli so ga šele po vojni in je danes shranjen v Notranjskem muzeju v Ložu.

Ustavili smo se pri ložkih barakah v dolinah na Veliki Ribčevki. Zvečer smo šli skozi Knežjo njivo, ki je bila prazna. Tam smo se najedli kislega zelja, ki pa že dolgo ni bilo oprano in je naše črevesne težave še povečalo. Nato smo se spustili skozi Markovec v Viševke, kjer smo rekvirirali, končno pa se z zalogami hrane napotili skozi Vrhniko na Dolenje Poljane. Borci Notranjskega odreda smo tja prišli izčrpani, predvsem zato, ker smo bili preslabo utrjeni in ker so nas bile izmogle driske. Ukazano je bilo, da moramo lupiti krompir, mi pa smo začeli godrnjati, češ da smo raje brez hrane, kot da lupimo krompir. Zaradi te nediscipline je namestnik komandirja Tine razorožil Mufija in ga postavil čez noč pod stražo, drugo jutro mu je prinesel puško nazaj, rekoč, da naj mu bo tokrat oproščeno. Mufi je bil užaljen in je zajedljivo

Tomšičeva brigada po veliki zmagi, ki jo je izvojevala pri napadu na nemški vojaški transport med Borovnico in Preserjem 24. avgusta 1943.

bataljonu. Najbolje pa bo, da ga pri vseh pomembnih dogodkih kar citiramo. Tako dr. Milan Dolenc piše o tej zasedi: »12. smo zgodaj zjutraj, še v mraku, pripravili zasedo na ovinkih med Grahovim in Blokami. Nameravali smo počakati kamione, ki so vozili »sledovanje« iz Cerknice na Bloke. Zaseda je bila dobro pripravljena in smo bili vsi prepričani o uspehu. Kamionov ni bilo od nikoder. Toda namesto tega nas nenadoma napadejo v hrbet Italijani in bega. Mi smo se po kratki borbi brez izgub umaknili, nasprotnik pa je imel nekaj izgub. Kako je prišlo do tega napada, mi je nejasno, skoraj nemogoče se mi zdi, da bi bila ta naša akcija izdana. »Ta nepredvideni razplet skrbno pripravljene zasede nad Perkuzom je mogoče pojasniti z dejstvom, da so Italijani in belogardisti ob vsakem transportu hrane zasedali tiste predele nad cestami, ki so bili pripravljeni za zasede. Povedati so to storili uro ali še več pred prihodom avtomobilskih kolone, in sicer tako, da so na ogroženo področje prišli po bližnjicah in po gmajni.

Z naše strani je bilo ugotovljeno, da so imeli Italijani in belogardisti pri tem spopadu 17 mrtvih in ranjenih. O spopadu poroča tudi štab XI. armadnega korpusa z dne 13. aprila 1943 in v točki o dejavnosti XI. grupacije obmejne straže pravi: »Manjši oddelek garnizije v Grahovem, naknadno okrepljen z oddelki garnizije v Cerknici in Velikih Blokah, je prizadejal upornikom, ki so ga napadli, sigurne izgube, razvidne iz številnih sledov krvi na terenu...«

Po vrnitvi bojnih enot v taborišče za Križno goro se je začel drugi del spopada. Medtem so bili namreč prišli belogardisti z Blok in iz Loške doline, da bi zasedli cesto Lož-Bloška polica in preprečili našemu bataljonu umik na Pogačo, vendar so se hudo opekli. Poglejmo spet, kaj pravi dr. Milan Dolenc: »Ko smo isto popoldne šli mimo Križne jame, smo bili iznenađeni od bega napadeni. Situacijo je spet rešil Daki, ki je sam s težko bredo sekal in je cel bataljon nato v jurišu hotel ubiti in uničiti kolono, ki pa je jadno pobegnila...«

To je bil moj prvi juriš, ki se ga spominjam kot nekaj veličastnega. Spočetka sem

dejal: »Kar imejte jo«. S tem si je podpisal smrtno obsodbo. Koj nato se je sestalo odredno vojaško sodišče in Mufija, starega partizana iz nekdanje Rakovske čete, obsodilo na smrt. Obsodba je bila prebrana pred zborom 3. bataljona Tomšičeve in zborom naših dveh čet. Pred zborom je bila tudi izvršena. To se je zgodilo 14. aprila 1943.

Na Dolenjih Poljanah je 3. bataljon Tomšičeve dobil močno okrepitev — novince iz Primorske. Tako je štel 329 mož. Sem so bili všteti vsi novodošli primorski borci, ki so bili pozneje razdeljeni v druge bataljone. Dva je prevzel tudi naš odred, ker smo imeli »v rezervi« dve francoski puški. To sta bila oče in sin. O prigradi z novinci je dr. Milan Dolenc zapisal: »Za nas, ki smo bili dostikrat lačni, je bilo skoraj nepojmljivo, kako so bili ti ljudje lačni...«

(Nadaljevanje prihodnjic)

OPOMBA

V tretjem nadaljevanju našega podlistka (»TV-15«, št. 20 od 13. maja 1971) smo objavili fotografijo komandanta in političnega komisarja 5. bataljona Notranjskega odreda, pri tem pa je bilo pod sliko in v sestavku kar dvakrat navedeno o komandantu Srečku, da je to Jože Kopitar, kar pa ni res. Napaka izvira iz Zbornika dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, VI. del, 3. knjiga, stran 45, kjer je v opombi pod 3 o komandantu Srečku navedeno, da je to Jože Kopitar, medtem ko je iz opombe 4 na strani 232 iste knjige razvidno, da je imel Jože Kopitar partizansko ime Gregor Oven. Na napako sta nas opozorila Jože Kopitar sam in Reza Traven, vendar drugih pojasnil od njiju nismo dobili. Pač pa nam je pravo ime komandanta Srečka pomagal pojasniti Ivan Fajdiga, ki je bil politični komisar ene izmed čet v tem bataljonu oziroma v kasnejšem 2. bataljonu Krimškega odreda. Z njegovo pomočjo in s pomočjo krajevnega odbora v Strigovi smo ugotovili, da gre za Antona Nemca iz Strigove pri Čakovcu, ki je padel kot komandant 2. bataljona Krimškega odreda na gozdnatem griču med Travnikom in Lazcem v Loškem potoku avgusta 1942. leta. Ob tisti priložnosti sta padla še politični komisar Jure (glej poročilo štaba Krimškega odreda z dne 10. septembra 1942, Zbornik dokumentov in podatkov, del VI., knjiga 4, stran 54) in bataljonska bolničarka Pavla Levstek, doma iz Sodražice. Ivan Fajdiga pravi, da je bil Anton Nemeč — Srečko podoficir bivše jugoslovanske vojske. Kot komandant 5. bataljona Notranjskega odreda in kot komandant 2. bataljona Krimškega odreda se je zelo izkazal ter je med borci veljal za zelo sposobnega in nadvse priljubljenega partizanskega poveljnika.

Izven službe v civilu

V težnji, da bi osebam, ki aktivno služijo v naši vojski, kar se da olajšali tegobe njihovega poklica, so že pred leti dovolili aktivnim oficirjem in podoficirjem nošenje civilnih oblek izven službe. Pred kratkim pa so to pravico razširili tudi na gojence oficirskih in podoficirskih šol oziroma vojnih akademij in vojaških srednjih šol.

Po predpisih pa bodo morali gojenci teh šol kupovati civilno obleko in obutev sami za svoj denar, če jo bodo hoteli imeti. Toda imeli bodo pravico do pranja in likanja v servisih teh šol.

Brez hvalnic in brez črnoglednosti

O Beli krajini, o zibelki partizanstva, najbolj partizanski deželici v Sloveniji, partizanski Beli krajini in podobno smo začeli govoriti in pisati že med vojno. Potem smo o njej pisali ob raznih praznikih, ki jih je bilo v Beli krajini vsa povojna leta že kar precej.

Tako lahko trdimo, da smo o Beli krajini vsaj govorili in pisali veliko, če nismo že naredili zanjo toliko, kot bi zaslužila. Drugače pa lahko Belo krajino prištejemo k tistim slovenskim in jugoslovanskim pokrajinam in območjem, ki so bile nerazvite in so še vedno, seveda le v primerjavi z drugimi.

Kaj je to nerazvitost? To so prašne in kotanjaste ceste, zanikrni gozdi, njeve, polne kamenja, slamnate strehe, gnojšča pred hlevi in hišami. To je, če so doma samo še starci in otroci, če zaradi tega skokovito narašča število socialnih podpirancev, če se število prebivalcev zmanjšuje iz leta v leto in če imajo po vaseh mnoge hiše z deskami zabita vrata in okna... in če se strehe podirajo. To je tudi, če občina mora dobiti podporo, da lahko plačuje zdravnike, učitelje in druge, ker domačini ne zmorejo davkov.

Toda bili bi slepi ali nestvarni, če bi govorili ali pisali, da naša družba ni dala Beli krajini ničesar ali da so vse morali narediti Belokranjci sami. Pošteno moramo poudariti, kaj je narejena, prikazati razliko v življenju Belokranjcev med letom 1945 in 1971, zapisati, kaj bo treba narediti v najbližji prihodnosti. Brez vsakršnih slavospevov pa tudi brez nerganja, posploševanja posameznih slabosti in podobnih pregreh v našem obveščanju! Potegniti moramo črto, sešteti dobiček, sešteti izgubo, potem pa odšteti izgubo od dobička. Ostalo nam bo marsikaj in vide-

pa kaže, da je še vedno v Beli krajini odstotek moderniziranih cest v primerjavi s »prašnimi« precej pod slovenskim poprečjem. Zato bodo v bližnji prihodnosti asfaltirali cesti iz Metlike proti Radovici in Draščem, iz Črnomlja pa proti Gribljani, Adlešičem in Krasincu. V nekaj letih bo na vrsti tudi povezava Primostek-Adlešiči-Stari trg ob Kolpi ter Semič-Črmošnjice. Do Črmošnjic pa bo iz Podturna zgradila cesto novomeška občina. Tako bo »partizanska magistrala« od Ivančne gorice oziroma Krke do Črnomlja vsa asfaltirana in bo razbremenila cesto Novo mesto-Ljubljana.

Poglejmo si Semič, Metliko in Črnomelj. Vsa tri naselja so zdaj mnogo lepša, kot so bila nekoč. Vse polno je novih stavb, trgovine so večje, tudi gostilne in hoteli so več in lepše so urejeni. Metlika se je najbolj odrezala. Tudi občina je po dohodku na prebivalca že prekosila Črnomelj.

V Metliki je zrasla tovarna trikotaze BETI, tovarna konfekcije KOMET, tam imajo moderno vinsko klet, nov hotel, žago na Suhorju in obrat Novoteksa. V Semiču imajo obrat »Iskrek«, v Črnomlju Belsad, livarno, rudnik premoga, opekarno, gradbeno podjetje in več manjših podjetij. To je zvečine nastalo po vojni ali pa se je razvilo iz skromnih začetkov.

Morda je najbolj značilen primer BETI v Metliki. Ta je zrasla v glavnem na spodbudo podjetnih Metličanov. Še zdaj plačuje kolektiv razmeroma velike dajatve in se zato mora odreči večjim osebnim dohodkom, ker od družbe ni dobil podpore, kot so jo ponekod drugje, češ da v Metliki za industrijo ni upanja na uspeh. Toda uspešno poslovanje že zanika take trditve in najbrž so

Skupina borcev belokranjskega bataljona leta 1942

pojaviati, medtem ko jih drugje že zamenjujejo traktorski priključki. Marsikje gradijo tudi nove hiše, ki ne zastajajo za tistimi na Gorenjskem ali kje drugje.

Pa pogledajmo še drugo plat:

Bela krajina je kraška deželica, zato ni preveč bogata z vodo. Vode primanjkuje posebno, če je malo bolj sušno leto. Stare kapnice in borna zajetja že zdavnaj ne ustrezajo. Tudi stari vodovodi so nezadostni. V črnomaljski občini samo 39 odstotkov gospodinjstev

Belokranjsko kmetijstvo se otepa s podobnimi težavami kot slovensko in jugoslovansko, le da so te težave veliko večje. Precej hiš je že praznih ali pa jih bo v nekaj letih. Prebivalci so odšli za delom v dolino ali tujino. Kar je dobre zemlje, jo obdelujejo sosedje. Veliko majhnih njiv po hribih je že prerastla trava, senoži pa prerašča gozd.

Nadalje je značilna za belokranjsko kmetijstvo velika razdrobljenost posestev. V metliški občini je povprečno posestvo veliko samo 4 hektarje. Plodne zemlje je malo, leži le okoli Metlike in ob Kolpi, nekaj pa je je okoli Črnomlja in proti Semiču. Vse drugo je hribovska zemlja, polna kamenja in žejna vode. Za strojno obdelavo ne pride v poštev. Vinogradi so stari in terjajo obnovo. Metliška občina je sprejela odlok o olajšavah pri davkih za tiste kmete, ki obnavljajo vinograde. Toda kljub vsemu temu zraste premalo grozdja za metliško klet. Zato je prihodnost samo v večjih kmetijah, ki bi se usmerile na živinorejo.

Značilen je tudi podatek, da si je le redke kmet privoščil kosilnico ali kak drug stroj z dohodki iz kmetijstva. Največkrat je zanjo šel delat v tujino.

Cepprav statistični podatki kažejo, da se je metliška občina strgala iz spon zaostalosti in da po dohodku na prebivalca ni več med nerazvitimi občinami, je še vedno prizadeta in tudi še bo, če ji ne bi priznali olajšav, ki pritečejo nerazvitim občinam. Precej zaslužka gre iz občine z zaposlenimi, ki prihajajo na delo od drugod. Nadalje mora gospodarstvo plačevati velike obveznosti zaradi posojil. Končno pa so tu še velike in nesorazmerne razlike med zaslužki v mestu in v okolici. Statistika vse te razlike nekako izbriše. Zato je treba ugotoviti statistike jemati življenjsko, ne pa mehanično. Pri tem namreč v težnji, da bi se pohvalili, kaj radi izberemo samo dobre pokazatelje, slabe pa zamolčimo.

Bela krajina pa bo kljub lepim uspehom, ki so jih dosegli njeni ljudje, predvsem s svojo pridnostjo in podjetnostjo, morala še dolgo ostati predmet naše stalne pozornosti in tudi večje pomoči — kot še vedno nerazvito območje in kot partizanska zibelka.

MP

**OBISK V MARIBORU BO
USPEŠEN, če boste obiskali
lepo urejeno in bogato za-
loženo novo blagovnico**

zarja
maribor

KUIK
GLAVNI TRG

li bomo, da je Bela krajina po vojni marsikaj pridobila, seveda ne vsega kar smo si vsi želeli, ne samo Belokranjci.

Peljimo se po novi cesti iz Novega mesta skozi Metliko in Črnomelj do Vinice. Od tam se lahko odpeljemo do ceste Zagreb-Reka, tako kot se tudi iz Metlike prek Ozlja v Karlovac in iz Gradaca v Semič. To so moderne asfaltirane ceste, začetek modernizacije belokranjskega cestnega omrežja in podlaga belokranjskega turizma. Statistika

že zdaj Metličani zadovoljni, ker nekoč niso bili preveč disciplinirani.

Poglejmo poprečno vas, ne tiste ob glavni cesti in tudi ne tiste v hribih. Slamnate strehe so s hiš v glavnem že izginile, ostale so predvsem še na gospodarskih poslopjih. Marsikje imajo televizijo in radio, elektriko pa razen redkih izjem povsod. Res jo imajo samo za razsvetljavo, toda vsaj zanjo. Le traktorji so še redki, motorne ročne kosilnice so se šele zadnja leta začele

dobiva vodo iz vodovodov. Najbrž bo treba v bližnji prihodnosti začeti razmišljati o »belokranjskem vodovodu«, ki bo za obe občini rešil vprašanje pomajkanja vode zares korenito; kajpak, za zajetje bo treba poiskati kak bolj izdaten vir, kot pa jih imajo v Beli krajini.

Elektrika: dokler si ljudje z elektriko samo svetijo, so lahko transformatorji redki, presek vodov majhen in tako dalje. Toda zdaj se pojavljajo v gospodinjstvih razni stroji in vse večjem številu. Tudi kmetje potrebujejo vedno več strojev, ti pa vedno več elektrike. Nadalje je tu še industrija. Zato bo nujno potreben nov in močnejši daljnovod. Po cenitvah na podlagi letnega porasta potrošnje elektrike v črnomaljski občini (letno za 21 odstotkov) se že leta 1972 potrošnja ne bo več mogla povečati. Ze zdaj marsikje ni mogoče gledati televizije in žarnice brlijo.

Nerazvitost Bele krajine se kaže tudi v velikem številu ljudi, ki delajo v tujini. Iz črnomaljske občine jih je kar 935 ali 5,5 odstotka vseh prebivalcev, iz metliške pa nekaj nad 300. Upošteva jo, da ima črnomaljska občina okoli 17.000 prebivalcev, metliška pa nekaj nad 7000, je odstotek skoraj enak. Značilno je, da je v obeh občinah zaposleno precej ženske delovne sile, medtem ko je za moške manj služb. Da bi jih zaposlili, bi potrebovali kako manjšo tovarno, ki bi sprejela v vsaki občini kakih 500 ljudi. To bi pa seveda zahtevalo ogromna vlaganja in najbrž do tega še dolgo ne bo prišlo. Tudi sami Belokranjci so se odrekli upom, da bi nekoč v Beli krajini postavili kako veliko tovarno, saj bi bilo to najbrž gospodarsko nesmotrno in bi tako pridobili le kako novo »politično tovarno«. Rešitev je nemara v več manjših obratih za izdelke, ki zahtevajo veliko dela.

Vprašanje odhajanja na delo v tujino pa ima tudi drugačne posledice. Ze zdaj kljub nerazvitosti marsikje nimajo dovolj delovne sile. Tako se vozijo na delo v Metliko številne delavke iz sosednjih hrvaških krajev, v Črnomlju pa imajo precej zaposlenih iz Bosne.

Kako živi bivši borec v Beli krajini

Na obeh belokranjskih občinskih skupščinah so povedali, da je za mnoge nekdanje borec v tej deželici značilno, da dobivajo neveliko pokojnino, poleg tega pa obdelujejo tudi majhno kmetijo. Odločili smo se, da vam predstavimo enega izmed njih.

To je Franc Mavrin-Tonček iz Velikega Nerajca 9 pri Dragatušu. Rodil se je 1. 1. 1924. Ze leta 1942 je začel sodelovati s partizani (sodelovanje so mu priznali kot aktivno in organizirano delo za NOB). Kasneje je postal partizan, bojeval se je v 15. brigadi in ob ustanovitvi vstopil v jurišni bataljon 15. divizije. Leta 1946 se je vrnil na domačijo, saj je bil najstarejši, oče pa mu je padel zadnje dni vojne v Loškem potoku. Ko so bratje in sestre odrasli, si je moral poiskati kruh drugje. Bil je cestar, nato pa se je izučil za tesarja. Toda takrat v Beli krajini za tesarje ni bilo dosti dela, zato se je zaposlil v rudniku Kanižarica kot kopač. Dvakrat ga je zasulo, nato pa je še hudo zbolel. Lani so ga upokojili. Zdaj prejema nekaj manj kot 1200 din pokojnine, živi z materjo in ženo, posestva pa je 5 hektarov. Obdelovalne zemlje je bolj malo. Redi troje govedi in tri prašiče, pride la 5 hektolitrov vina. Postavil si je nov skedenj, v hiši ima televizijo, slamnato streho je nadomestil z opečnato, zdaj zida nov svinjak.

Pravi, da je še kar zadovoljen. Samo s pokojnino ali samo z obdelovanjem zemlje pa bi težko živel. Sicer pa — da bi bil le zdrav...

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—

Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA

TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstodnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

Urbanov dvojni jubilej

Zivim ljudem se pripetijo raznovrstna naključja, a malo je takih, ki bi bili odšli k partizanom ravno na svoj rojstni dan. Prav to pa se je zgodilo dr. Marijanu Dermastii, ki bo jutri 23. julija, slavil ne samo 30. obletnico odhoda k partizanom, ampak tudi svoj šestdeseti rojstni dan.

Dr. Marijan Dermastia-Urban ima znanje in prijatelje širom po naši deželi, saj je kot partizan in partizanski poveljnik prekrizal Slovenijo po dolgem in počez, kot načelnik štaba korpusa narodne obrambe Jugoslavije pa tudi vso Jugoslavijo. Se posebno mnogo prijateljev ima med nekdanjimi kurirji in vezisti. Ta zapis je nastal prav na njihovo željo.

Revolucionarna in partizanska pot dr. Marijana Dermastie ni pomembna samo zanj osebno, temveč za razvoj slovenskega osvobodilnega gibanja sploh. Začela se je že zdavnaj, v času njegovih študentskih let na ljubljanski univerzi. Leta 1930 je bil sprejet v komunistično stranko. Ko je 1936 doktoriral iz pravnih ved, zanj ni bilo zaposlitve. Preživel je z različnimi priložnostnimi deli, stalno je bilo samo njegovo ilegalno delo za takrat prepovedano KPS. Okupacija in razkosanje Slovenije, nesreča za naš mali narod, ga je doletela kot izkušenega ilegalca, jasno usmerjenega na odpor proti tujim zavojevalcem in nacističnim demagogom. Že v maju 1941 ga najdemo kot člana vojnega komiteja za kamniško okrožje. Ta je začel v največji tajnosti snovati bojne skupine, usmerjati njihovo delo za zbiranje orožja in vojaške opreme ter jih seznanjati s cilji osvobodilnega boja. Prvi vidni znaki obstoja uporniških skupin so bile napisne akcije v noči na 9. julij 1941 po vseh večjih krajih na Kamniškem. Do srede julija je vojnemu komiteju uspelo osnovati bojne skupine v Kamniku, na Duplici, v Radomljah, Mengšu, Domžalah in v Črni nad Kamnikom, manjše skupine pa so bile tudi v Trzinu, v Dolaskem in na Zlatem polju. Tako je prišel 23. julij 1941, ko je med oborožene upornike odšel tudi dr. Marijan Dermastia z nalogo, da te skupine združi v čete in bataljone. Postal je komandant Kamniškega bataljona ter si v spopadih z Nemci pridobil prve bojeve izkušnje, saj vojaško znanje rezervnega oficirja bivše jugoslovanske vojske ni bilo dosti vredno. Po razbitju bataljona se je umaknil v Ljubljano, kjer je postal namestnik komandanta VOS. Maja 1942 ga srečamo na Dolenjskem kot komandanta Dolenjskega odreda, potem pa kot komandanta 5. grupe odredov. Nato je bil inštruktor glavnega poveljstva partizanskih čet in je kot tak sodeloval pri ustanovitvi in v prvih bojnih akcijah Tomšičeve brigade. Ob ustanovitvi nadaljnjih dveh brigad je postal prvi komandant Cankarjeve brigade. V letu 1943 je predsedal iz neposrednih operacijskih nalog. Najprej je postal komandant relednih kurirskih postaj, nato je bil inštruktor v oficirski šoli pri Glavnem štabu NOV in PO Slovenije, potem načelnik odseka za zveze pri štabu 7. korpusa in načelnik istoimenskega od-

seka pri Glavnem štabu NOV in PO Slovenije, potem pomočnik načelnika Glavnega štaba, končno pa je bil imenovan za načelnika Korpusa narodne obrambe Jugoslavije. Seveda smo našli le njegove najpomembnejše dolžnosti. Povedati moramo še to, da je v času svojega partizanjenja napisal kar tri vojaške priročnike. Zadnja dva sta obravnavala tehniko partizanskih zvez in tehniko miniranja, prvega pa je napisal že jeseni leta 1941 z naslovom Kratek tečaj za partizanske poveljnike. To je bil prvi partizanski vojaški priročnik ne samo na Slovenskem, ampak tudi v Jugoslaviji.

Dandanes je dr. Marijan Dermastia znan zlasti kot gospodarstvenik. Predvsem pa moramo poudariti, da premore zelo široko vojaško in politično znanje s premnogi revolucionarnimi izkušnjami. Zato si nisimo mogli kaj, da ne bi tovarišu Urbanu zastavili nekaj vprašanj.

Kateri dogodek oziroma katero obdobje se ti zdi najpomembnejše za razvoj slovenske osvobodilne vojske?

»Dogodek, ki je bil zame še posebej zanimiv, je bil prehod iz teritorialnih enot v brigade. Formiranje brigad pomeni spremembo celotne taktike vojskovanja v primerjavi z vojskovanjem odredov. Že Tomšičeva brigada s svojim načinom vojskovanja in hitrih premikov se je izkazala za najbolj uspešno v novih razmerah italijanske ofenzive. Vrsta akcij, ki jih je Tomšičeva brigada izvedla med italijansko ofenzivo, najbolj jasno pokaže, kaj so zmogle takšne mobilne enote. Jasno je, da je to povzročilo pospešeno ustanavljanje drugih slovenskih brigad in s tem praktično ustvarilo osnove naše partizanske armade...«

Kakšna je bila tvoja vloga pri ustanovitvi Tomšičeve brigade?

»Pri ustanovitvi Tomšičeve brigade je bila moja naloga, da s praktičnimi izkušnjami pripomorem k učinkoviti organizaciji ter da pomagam pri izdelavi prvih bojnih načrtov. Brigada se je med ofenzivo prevrgla s Kočevskega Roga in nato iz Gorjanca takoj začela napad na Ratež in Sv. Ano, kar je Italijane precej zmedlo in njihovo ofenzivo ohromilo. Mislim, da sta napad na Ratež in napad na Sv. Ano, kjer je bilo taborišče belogardistov (zloglasnega »štajerskega bataljona«), dogodek, ki ga bo treba še posebej raziskati in osvetliti. To pa velja tudi za vdor čez nemško mejo in napad na Drušče, eno od nemških postojank, ki so bile okrepjene v zvezi z italijansko ofenzivo...«

Katere lastnosti partizanskih borcev bi ti še posebej poudaril kot pomembne za boj proti sovražniku?

»Tisto, kar je bilo najbolj tipično za vse partizane, je bila trdna vera v zmago. Ne glede na vse težave in žrtve, kar koli bo — navsezadnje bomo pa vendarle partizani tisti, ki bomo krojili usodo. To je, mislim, tisto kar je dajalo tak polet parti-

zanci. Nepremagljiva vera v zmago pravzaprav še danes drži Jugoslavijo pokonci. To je najbolj tipično in zame najlepše, kar more biti. Jaz sem velikokrat dejal fantom: »Fantje, nič se ne šacate! Kadar je treba po sovražniku udariti, je treba udariti, ker imamo samo dve izbiri: ali bomo zmagali in potem sami pisali zgodovino, ali pa bo zmagal sovražnik, potem nas pa tako ne bo več in je vseeno, kaj bodo o nas pisali...« Najbrž veš, da smo bili mi na Dolenjskem precej krvavi, kar se tiče obračuna s sovražniki. Z belo gardo smo morali biti zelo ostri, če smo jo hoteli zatreti. Vi na Notranjskem ste delali bolj v rokavicah, kar se vam je kasneje otepalo.«

Večina nepoučenih meni, da je bilo partizanstvo ena sama resnoba in trpljenje. Kaj bi lahko povedal o veselih trenutkih?

»Teh je bilo pa zelo veliko. Kadar smo akcijo dobro opravili, je bilo zmeraj veselje. Spominjam se, da so me ob taki priložnosti fantje vprašali: »Tovariš komandant, a bo spet prasič?« In kadar je bil prasič, je bilo splošno veselje. Če se spomnim tistega brigadnega harmonikarja, ki ni zna igrati drugega kot Rozamundo... In kadar je takole igral, sem mu rekel: No, zdaj pa potegni kaj drugega! »Bom, tovariš komandant...« — in je spet zaigral Rozamundo. Ampak tista Rozamunda je tako prišla v navado, da jo je moral igrati tudi tedaj, ko smo se tolkli. Ta fant je padel. Bil je preveč drzen. Kar sredi boja, ko so frčale svinčenke, je vstal in raztegnil svoj meh, samo da bi pokazal, da nismo strahopetni... Kar se veselja tiče, ga je bilo dosti. Partizanski miting: so bili nekaj takšnega, česar danes ne znamo več pripraviti. Eden takšnih mitingov je bil miting ob osvoboditvi Delnic. Ta miting je bil zame posebno doživetje, ker je bilo to v hudi zimi. Koliko sto ljudi je prišlo na ta miting pri temperaturi najmanj 15 stopinj pod ničlo in po visokem snegu! Takih mitingov je bilo nič koliko. Najlepsi primer vesele družbe je bila mitralješka četa Cankarjeve brigade. To so bili pobje, ki niso poznali slabe volje. Tiste čase je bil komisar te čete Alojz Žokaj-Džidži. Ta je znal napraviti pravo vzdušje! Pozimi, v mrazu, sredi lakote. Če kje, je bilo tam veselo. To vzdušje je bilo vsekakor bolj pomembno kot znanje, saj znanja tako ni nihče imel, vsi smo se učili od a do ž. Če bi kdo kaj drugega trdil, bi lagal. Spočetka pa smo se vse preveč gledali in bali eden drugega. Ampak švabi so nemara prihajali do enakih spoznanj. Če pogledaš nemške dokumente v zvezi s Kamniškim bataljonom, boš videl, da so tista poročila polna nekakšnega večnega strahu pred partizani. Odkrita pa priznam, da tudi sam kot komandant na marsikatero vprašanje nisem vedel odgovora...«

In še zadnje vprašanje: kaj bi morali še posebej razvijati v pripravah na splošni ljudski odpor?

»Če hočeš od mene odgovor na to vprašanje, ti bom povedal, kaj je bil osnovni

Dr. Marijan Dermastia — Urban Velikonja

razlog, da je na Kamniškem 1941, leta krenilo tako, kakor je: množična podpora, množična priprava prebivalstva na odpor. Politična, vojaška in s celo vrsto konkretnih akcij. Mi smo od propada bivše Jugoslavije ljudi neprestano pošiljali v akcije. In to so bile zelo konkretne akcije: pisanje paroli, rušenje telegrafskih drogov, kratki stiki na električnih napeljavah in podobno. Skratka, cela vrsta konkretnih akcij do pripravljanja suhe hrane, obleke, obutve in orožja pa graditev bunkerjev za skrivanje materiala. Tako je bila ustvarjena množična osnova za boj. Zame je takšno delo prvi in osnovni pogoj. S tem smo ustvarili razpoloženje za boj, se lahko bojuješ z minimalnimi sredstvi. Brez takšne politične in vojaške priprave pa ne vem kakšna oprema hudičevu malo pomeni...«

Ob koncu je dr. Marijan Dermastia-Urban poudaril še veliko vlogo, ki so jo v osvobodilni vojni odigrali kmetje, ki bi morali tudi v prihodnje postati poglavitna opora za splošni ljudski odpor. Da, kmetje, ki so imeli največ občutka, da se borijo za svoje.

Se in še je tekla beseda, zakaj veliko je bilo dogodkov, veliko doživetij in izkušenj, ki so našli mesto v zavesti partizanskega komandanta Urbana. Gotovo pa je za vsakogar postati partizan nekaj enkratnega. Za Urbana je to dvakratno pomemben dan, zato upamo, da ga praznuje tudi z dvojnimi veseljem.

FRANCI STRLE

**TV-15 VSAK TEDEN
V VSAKO DRUŽINO**

MIRKO VUJAČIĆ:

V ŠPANIJO BREZ POTNEGA LISTA

Neka žandarmerijska patrila je hitela proti moji hiši. — Sicer pa so me žandarji večkrat obiskali. Naj se umaknem? Če me bodo našli, jim bo postalo bolj sumljivo. Sklenil sem jih počakati. Bosanec! Poznal sem enega, ki je rad govoril in pretel. Vraga, le kaj bo zdaj?

»Ivan, si spet kaj zagrešil?« je dejal Bosanec že pri vratih.

»Če sem kaj zagrešil — tu me imate!«

Sedli so na klop pred hišo. Najbrž že stotič. Bosanec je pisal in vsako drugo besedo je začel z veliko črko. To je bila njegova originalna gotica. Potem mi je naredil pridigo in odvedel patrilo.

Moj telečnjak je bil nabasan s slanino in kruhom. In ko se po poti izprazni? Nisem več mislil na to. Če se odločiš za tako dolgo pot, ne smeš misliti na tisto, kar povzroča težave.

Ali naj počakava noč? Ne, bolje bo podnevi, da bova prekorčila mejo že v mraku. Poletje je in vojaki so zmehčani zaradi vonja trav in dolgočasje. Pozimi so bolj nevarni.

Bil sem velik optimist.

SLOVO

Poljubil sem ženo. Šlo ji je na jok. Ni se mogla zadržati. Njeni temni kolobarji v obliki polmesecev

8

so bili mokri. Glavo mi je položila na ramena in začela ječati.

Prosil sem jo, naj se skrijeva, da naju ne opazijo otroci.

Nikakor se ni mogla ločiti od mene. Ni me prosila naj ostanem, ker je vedela, da bi bilo zaman. Skušal sem si osvoboditi ramena. Bal sem se, da me ne bi začela rotiti, naj ostanem zaradi otrok. Ne, ona tega ne bo storila. Ječala je, iz sebe ni mogla izdati niti besede. Začel sem se jeziti:

»Kakšna komunistova žena pa si!«

Sedla je in me nemo pogledala. Po teh mojih besedah jo je takoj postalo sram.

Vstopil sem v kuhinjo in velel Petru, naj me čaka v prvi goščavi, ki je bila le nekaj metrov od naše hiše. Mati ga je poljubila na čelo on pa je sklanjal glavo. Bil je čisto brezčuten, ali pa se mi je to le dozdevalo. In že je izginil v jutranjem smraku.

Vstopil sem v sobo, v kateri je spala mlada Slavica. Imela je dišeče ročice. Z ustnicami sem se dotaknil otroških vek. Bilo mi je zelo hudo, ker nisem mogel videti njenih modrih oči in nemirnih zenic. Nagnil sem se nad njo, jo poljubil ter z dlanjo prestrgel veliko solzo.

Iz hiše sem pobegnil, ko da bi jo zajel požar. Od Marije in mlajšega sina se še poslovil nisem. Telečnjak sem si vrgel čez ramo in kot tolovaj skočil v grmovje.

Žena je stala pred odprtim oknom in nepremično gledala, kako odhajam v svet, daljni proletarski pravici naproti. Sedaj je bila ob polovico družine. Postal sem za nekim deblom in jo nekaj časa motril.

»Oče, kaj čakaš?« se je oglašil Peter.

9

Deček ni razumel moje žalosti, čeprav je bila grenka in kruta...

Sedaj je konec družinskega življenja.

Slavičine dremave oči so izginile, vse je zagrnila zelena hosta.

Poučil sem sina, kod mora hoditi in naj se nikdar ne pokaže na goljavi.

»Povsod so oči! Zamisli si, da te gledajo tudi od tam, kjer jih ni. Z neba, iz tal, iz drevja.«

Opazil sem, da se je zmedel. Oštel sem ga. To-liko sem mu govoril o težavah, s katerimi se borijo komunisti! Je morda še premlad za kaj takega? Kaj pa, če bo kje na poti običal in bova oba padla policiji v past? Jaz pa ne bom prišel v Španijo...

Začel sem se kesati, da sem ga vzel s seboj.

Nikoli ni spal v strelskih jarkih. Nikoli ni ležal v hladnem jutru pod drevjem, prevlečenim z ivjem. Razjokal se bo pred barikadami. Da bi moj sin jokal? To se ne bi smelo zgoditi!

Znoj mu je kapljal z obraza. Lica je imel že bolj udrta.

Šel je pred menoj, jaz pa sem nosil hrano.

Nenadoma sem ga z desnico prav močno dregnil pod rebra. Toliko da ni omahnil.

Saj je še pravi zelenec! Taka reva ne sodi za topove. Njegove roke ne bodo mogle odvitvi bombe. Velik je in dobra tarča bo.

Za trenutek se je obrnil. Bil je užaljen. Potem se je začudil. Postavil se mi je po robu kot mlad pes, kadar pokaže zobe.

»Si jezen? Kaj je s teboj. Ko bova v Španiji, ti že pokažem. Zdej sva komaj odšla.«

Bil sem tiho in se delal jezneza. V resnici pa sem bil srečen. In šel sem cilju naproti. Dobro, da je pokazal zobe. Hrabro bo.

VAŠA BANKA JE DOLENJSKA BANKA IN HRANILNICA NOVO MESTO

s podružnico v KRŠKEM in ekspoziturni v METLIKI in TREBNJEM
ZA VAS

- nudimo najugodnejšo obrestno mero na hranilne vloge in devizne račune — od 6 do 7,5 odst.
- dajemo kredite za stanovanjsko izgradnjo, pospeševanje kmetijstva, obrti in turizma na podlagi namenskega varčevanja
- vodimo žiro račune občanov
- vodimo devizne račune občanov
- opravljamo devizno-valutne posle, odkup in prodajo valut
- odobravamo kratkoročne in dolgoročne kredite
- opravljamo tudi vse druge bančne posle

Zaupajte nam svoje denarne posle! Opravimo jih hitro, natančno in zaupno pod najugodnejšimi pogoji.

Poslužite se hranilne službe, ki je za vas opravljajo tudi vse posle na območju banke in kmetijske organizacije: kmetijska zadruga Žužemberk, Novo mesto, Trebnje, Metlika in Agrokombinat Kriko.

DBH

NOVO MESTO

tekstilna industrija ajdovščina

tekstina

Umetno usnje

Texon in tiskane tkanine

Najnovejši dosežki tekstine, tekstilne
industrije Ajdovščina

Čestitamo ob dnevu vstaje slovenskega naroda,
vsem delovnim ljudem in poslovnim prijateljem!

DNEVNA SOBA FLORIDA EKSTRA

Zato vam priporočamo naše ekskluzivne udobne dnevne sobe

Florida extra
Aleksandra stereo
Patricia
Daniela
Claudia

Cerknica; Jugoslavija; telefon 79-080; telex 31-167

»Nanos« VELETRGOVSKO PODJETJE
import — export
POSTOJNA

v svojih trgovskih hišah nudi veliko izbiro prehrabnega, industrijskega, galanterijskega, tekstilnega in drugega blaga!

Hitra in solidna postrežba, konkurenčne cene pri NANOS!

Ob prazniku 22. JULIJ iskreno čestita, vsem delovnim ljudem!

SREBRNI
JUBILEJ

TRGOVSKO PODJETJE

nama

Ljubljana • Škofja Loka • Kočevje

25
LET • 1971

GABER

Stari trg

KUHINJA VEGA 55

10

TIHOTAPCI

Dolgo sva se vzpenjala v hrib.

Slovenska pokrajina je nenavadna. Po njej se kar naprej spuščam in vzpenjam.

Verjetno je poldne že minilo. Nisem imel ure in sem se ravnal kar po soncu.

»Si kaj lačen?« sem vprašal sina.

»Pa ti?«

Vedel sem, da je lačen. Sedla sva pod smreko, na zlate iglice, ki so naju ščegetale. Pred nama so se razprostirale slovenske gore, travniki in gozdovi. Sava je bila čudovito lepa. Pomislil sem, da je pri Trbovljah zaradi rudnika že onesnažena. Pri Beogradu pa nosi odpadke in crknjene pse.

Dolgo sem gledal kratke sence, ki so drhte v žarkem majskem soncu. Občudoval sem temne slovenske gozdove. Na levi je kipel v nebo Triglav.

»Vzemi si kruha, jaz poveljujem!« sem rekel sinu.

»Sedaj mi ti poveljuješ, v Španiji bom pa jaz tebi.«

Moj edini vojak je bil že ves zelen od utrujenosti. In to že prvi dan. Ali si bo opomogel? Dolga pot mu bo posnela kožo s podplatov, sonce mu bo ogulilo ramena. Hladna rosa ga bo posrkala!

Preknel sem samega sebe. Ni vredno misliti na najhujše. Treba je pričakovati presenečenja. Ne smem se jih plašiti. Tako bo vse v redu.

Obed se je bližal h koncu. Sinu sem odrezal še dodatek, kot je bilo v navadi doma, pa ga ni maral. Zavedal se je, da so se časi spremenili. Sedaj bodo najini odnosi tovariški.

Pobrala sva svoje reči in krenila. Poti so se cepile v razne smeri. Bilo je čudovito hoditi po teh stezicah, obraslih z mladim zelenjem. Nikoli me ni obšla želja, da bi hodil po njem. Bil sem že vajen hoditi

11

pritajeno kot ilegalec, pol življenja sem oprezoval okrog sebe. Naučil sem se tiho govoriti. Pravzaprav sem vedno šepetal.

Bova šla na levo ali na desno? Saj je vseeno.

Ali bova našla Španijo po soncu, vetru? Morda po stražah in po lisastem kamenju ob meji?

Pa saj sem si rekel, da na to ne bom mislil! Nič misliti — to pomeni najti Španijo. Nič misliti? Le kako pregnati misli in se odreči fantaziji? Na takem potovanju moraš misliti!

Sin je zrl proti Savi. Od žeje naju je peklo v griu. Tam spodaj pa naju je Sava mamila s svojim zelenim leskom.

»Zakaj tako strmiš vanjo?« sem ga vprašal.

»Pol reke bi popil.«

»Ali si že žejen?«

Postalo ga je sram.

»Žeja me.«

»Pojdiva po vodo. Koristila nama bo. Izgubila bova nekaj časa, toda na najinem potovanju ta izguba ne bo velika.«

Proti nama sta prihajala dva moža, verjetno pastirja. Opazila sva ju še o pravem času. Skrila sva se v bezeg nad potjo. Njegove mastne, temnomodre jagode so nama pustile sledove na obleki.

Obstala sta v senci košate lipe, nedaleč od naju. Se bosta že odpočila in odšla.

Čakala sva petnajst minut, trideset, eno uro, dve. Se vedno sta bila tam. Tiho sta se pomenkovala. Pa ne da gresta tudi ta dva v Španijo?

Nenadoma sem zaslišal nad sabo prasketanje vej in korake, ki so me spominjali na živali, kadar zalezujejo plen. Opazil sem, da se nedaleč od naju premika trava. Sin je spal, jaz pa sem iztegoval vrat, da bi videl, kdo je tam. Ali so graničarji? Če

12

jim padeva v roke, bom rekel, da sva šla nabirat borovnice.

Prečkali so stezo.

To so civili. Samo da niso v uniformah!

Čez nekaj časa so se sestali s stistima dvema, ki sva ju opazila že prej. Imeli so dogovorjene znake. Še pozdravili se niso. Verjetno so se večkrat srečali.

»Tihotapci,« sem pomislil.

V travi so se lesketali ponikljani predmeti. Potem so nekaj odmotavali. Papir so zbasali v žepe, da ne bi bilo za njimi sledov.

Bilo jih je zanimivo opazovati. Začeli so se pogajati in ocenjevati predmete. Pozabili so na opreznost. Postali so hrupni.

Bi vstal in jim rekel, naj ne vpijejo? Lahko privabijo graničarje. Ne smejo me ovaditi policiji. Sicer pa je ta daleč.

Prepirali so se zaradi nekaj šilingov. Nazadnje so utihnili in šli vsak sebi. To so bili Jugoslovansko-avstrijski tihotapci.

Potem sva šla še midva.

IZGUBIL SEM SINA

Na levi se je razprostirala Kranjska gora s svojimi raztresenimi hišami.

Tu nekje živi komunist Janez. Mlad je še. Ali bi šel tudi on v Španijo tako kot jaz? Šel sem namreč proti volji partije. Rekli so mi, naj ne grem, pa jih nisem poslušal. Nisem bil močnejši od svoje želje. Najbrž je imela partija v mislih moje otroke ali pa kakšne naloge, ki bi jih lahko opravljal doma. Zagledala sva stražarnico.

Tomšičevci Ivo spet med nami

Prejšnjo sredo zvečer je spet prišel v Ljubljano Giovanni Cuccu-Ivo iz Sardinije, da se pogovori in povesele s prijatelji iz Tomšičeve brigade in 18. divizije. V soboto se je v Sentiidu udeležil proslave 29. obletnice ustanovitve Tomšičeve brigade, nato pa je s tovariši iz Ljubljanske brigade odšel na proslavo v Dreznico na Hrvaškem.

Giovanni Cuccu-Ivo je najbrž prvi italijanski vojak, ki je v Sloveniji prestopil na stran narodnoosvobodilne vojske. Ko se je povezal z aktivisti v okolici Metlike je partizanskim enotam predal celotno posadko sovražnega bunkerja, v kateri je bilo šest vojakov z vso pripadajočo oborožitvijo, vendar je skupaj z Ivom pri partizanih ostal samo še njegov tovariš italijanski podoficir Giuseppe.

Ivo se je izkazal kot eden najpogumnejših borcev Tomšičeve brigade in je užival vse spoštovanje, občudovanje in ljubezen svojih slovenskih tovarišev. Posebej se je izkazal z odličnimi zadetki iz lahkih in težkih minometov. Nekdanji tomšičevci vedo povedati, da je streljal kar z golo cevjo težkega minometa, brez podstavka in brez nožice, pa tudi brez merilnih naprav, tako da jo je stisnil med kolena, a njegove mine so kljub temu odlično zadele. Sejele so smrt in strah v sovražnikove vrste. Ko se je Tomšičeva brigada borila s fašisti v Suhikrajini in se po tridnevni bojih nastanila v Plešivici, da si malo oddahne, je Ivo prišlo na misel, da njene položaje označi s posebnimi znaki, ki so jih Italijani uporabljali za označevanje položajev svojih

enot, da ne bi prišlo do pomote pri letalskem bombardiranju. Te znake sta Ivo in Giuseppe naredila iz desk in jih premazala z apnom, hkrati pa je Ivo ob naletu bombnikov izstrelil še nekaj raket proti položajem fašistov. Po zaslugi te zvijače so italijanski bombniki v prvem naletu z bombami zasuli položaje enot fašistične grupacije »XXI. aprile«, kar je povzročilo precej žrtev in zmede, to pa je deloma prispevalo tudi k uspešnemu jurišu tomšičevcev, ki so fašiste popolnoma razbili, zaplenili mnogo težkih bred, težki minomet ter mnogo drugega orožja, streliva in vojaške opreme. Drug tak primer Ivove iznajdljivosti in hrabrosti je boj pri Primskovem po vrnitvi Tomšičeve iz nemške zasedbene strani, kjer je napadla postojanko na Osredku in Javorju. Italijani so jo na položajih od Primskovega proti Čatežu pričakali z velikimi silami ter nanjo iznenada udarili. Ivo se je brž znašel, izstrelil dve mini na levo in dve na desno. Mine so udarile ravno med italijanske vojake, ki so se pripravljali, da partizane naskočijo. Nastala je zmeda in kratek zastoj v italijanskem napadu, vtem pa se je brigada že razvila za boj ter italijanske položaje prebila, tako da je en del sredi dneva odšel čez progo pri Veliki Loki proti Dobrniču (z ranjenci), drugi del z Gubčovo brigado pa se je prebil čez mirenko progo na Češnice pri Trebešnem.

To je le nekaj podvigov sardinskega protifašista Iva, ki so sovražnikove namere spremenili v poraz. Veliko pa je bilo tudi njegovo delo pri usposabljanju partizanov za streljanje z minometi. Po kapitulaciji

Italije je Ivo postal najprej namestnik komandanta, nato pa komandant 5. bataljona Tomšičeve brigade. Po nemški ofenzivi je odšel v 18. divizijo, kjer je bil vojaški inštruktor za vadbo streljanja z minometi. Tudi borci 18. divizije in Ljubljanske brigade so ga ohranili v najlepšem spominu.

Giovanni Cuccu-Ivo živi v Samassi pri Cagliariu na Sardiniji, kjer se ukvarja z vinogradništvom oziroma kmetijstvom. Trenutno je najbolj zaposlen s pisanjem svojih spominov. Zato je tudi prišel znova v Slovenijo. Rad bi ugotovil kraje in datume bojev, ki se jih je udeležil. Upamo, da bo med svojimi tovariši tomšičevci in med nekdanjimi borci Ljubljanske brigade našel vso pomoč. S. F.

Ustanovitev „Soče“ pred 40 leti

Rojaki s Primorskega, ki so v obdobju fašizma zbežali v Jugoslavijo in se naselili na Jesenicah — tu jih je ostalo še kar precej živih — se spominjajo dneva, ko so junija 1931, pred 40 leti, ustanovili primorsko emigrantsko društvo Soča. Včlanili so se emigranti, ki so se naselili na območju sedanje jeseniške in radovljanske občine.

Društvo je plodno delovalo skoraj deset let, do poletja 1940. Tedaj je bilo z odlikom policijskih oblasti stare Jugoslavije prepovedano delovanje vseh emigrantskih primorskih društev. Govorili so, da so jugoslovanski oblastniki to storiли na pritisk fašistične Italije in nacistične Nemčije.

Kdor je spremljal delovanje Soče na Jesenicah, se je lahko prepričal, da je izpolnjevala svojo nalogo, tako da je pomagala primorskim rojakom, ki so bili potrebni nujne pomoči, kakor tudi, da je izpolnjevala dolžnost do domovine. Zato pa so se skoraj vsi primorski rojaki — izjeme so bile zelo redke — ob začetku vojne priglasili kot prostovoljci in odšli v Novo mesto. Po razpadu stare Jugoslavije pa so se pridružili narodnoosvobodilnemu gibanju — le redki so ostali ob strani. Številni so bili v NOV in med njimi jih je dobra tretjina izgubila še mlada življenja, več je bilo ustreljenih kot talcev, veliko pa so jih izgnali v koncentracijska taborišča, od koder se niso vsi vrnili.

Soča je vzgajala svoje člane v zavedne in svobodni privržene ljudi, v prepričanju, da mora priti čas za obračun s fašizmom. Nekateri izmed članov Soče so pripadali tudi protifašistični organizaciji TIGR (Trst-Istra-Gorica-Reka). To so bili vsekakor izredno nesebični in vneti borci. Za svojo dejavnost dolga leta niso prejeli nobenega povračila. Čez jugoslovansko-italijansko mejo so tista leta prenesli na Primorsko velikanske količine knjig, časopisja, pa tudi orožja in razstreliva (kar je potem nadaljevalo pot daleč v Italijo).

Ko se dandanes srečujemo z nekdanjimi člani Soče na Jesenicah, se z globokim čustvom spominjamo vseh tistih, ki so dali svoja življenja v boju za svobodo svojega naroda — in teh ni bilo malo.

SREČKO SORLI

Obvestilo

V 22. številki lista TV-15 je izšel prispevek »Zapoznala lastovka«, v 25. pa v rubriki »Ob tabornem ognju« prispevek »Pravice borcev ne smejo zastarati«.

Oba obravnavata primere, ko so nekateri borci zaradi neobveščenosti ali ker bi jim priznanje udeležbe v osvobodilni vojni ne koristilo, zamudili rok za vlaganje prošnje. Zato naj bi izgubili tudi pravico do zdravstvenega zavarovanja kmetov-borcev.

Občinski odbor ZZZB NOV Ljubljana-Siška pa nas je opozoril, da je republiški zavod za socialno zavarovanje s posebno okrožnico obvestil republiški odbor ZZZB, ta pa občinske, da za take kmete-borce še ni vse izgubljeno. Republiški zavod je upošteval, da zares mnogi kmetje niso vlagali prošnje za priznanje udeležbe v NOV v delovno dobo, ker zanje to ne bi imelo nobenega pomena. Skoraj ob istem času pa je izšla uredba o ugodnostih kmetov-borcev v zdravstvenem zavarovanju.

Po omenjeni okrožnici kmetje-borci še vedno lahko vlagajo prošnje za zdravstveno zavarovanje pod ugodnejšimi pogoji kot je navadno kmečko zavarovanje. Organ, pristojen za ugotavljanje delovne dobe izpelje v tem primeru enak postopek prek prič ali dokumentov, nato pa napravi uradni zaznamek o svojih ugotovitvah ter odloči, ali naj prizna pravico do zavarovanja prošilcu kot borcu ali pa ne.

Toda najbrž prizadeti za to okrožnico ne vedo, najbrž so jo tudi na občinskih odborih ZZZB marsikje že pozabili.

UREDNIŠTVO TV-15

DOBRO JE, ČE VESTE

NA MARSU JE PRECEJ DRUGAČE, kakor pa so si včasih zamišljali učenjaki in zlasti pisatelji fantastičnih zgodb. Večina raziskovalcev se v novjšem času nagiblje k mnenju, da so na Marsu mogoče nekatere, toda le preproste začetne oblike življenja. Zato se za Mars zanimajo bolj kemiki in biologi kakor pa naravoslovci v širšem pomenu besede. Predvsem bi radi ugotovili, ali so na marsu tri kemične spojine, pomembne za začetne oblike življenja, in sicer formaldehid, acetaldehid in glikolna kislina. Te spojine so namreč botrovala nastanku življenja na zemlji — pred kakšnimi dvema milijardama let. Po dosedanjih raziskovanjih na podlagi ameriške vesoljske ladje, sonde za raziskavo Marsovega ozračja, »Marinerja 71«, so dognali, da Marsovo ozračje sestavlja večinoma ogljikov oksid (oksid), a nekaj je v njem tudi vodnih hlapov.

PESCI NE BODO IZUMRLI, kljub obževanemu avtomobilizmu po vsem svetu. Marsikje se celo kaže čedalje večji odpor proti motorizaciji, ki zapušča zelo neprijetne posledice v deželah z najbolj razvitim avtomobilskim prometom — Amerika, Nemčija, Francija, Anglija itd. Zdravniki pogosto opozarjajo, da se ljudje dandanes premalo gibljejo, kar očitno škoduje zdravju: preveč se redijo, obolevajo mnog oboli za boleznimi srca in ožilja, hitreje se starajo itd. Zato pa tudi navdušeni posamezniki hoje niso deležni le posmeha. Nedavno je po naših krajih pešalil 24-leten Francoz Jean Lafavarelle, ki je prehodil že več evropskih dežeh: v dveh mesecih je napravil kar 3000 kilometrov poti zgolj peš. To ni malo: povprečno po 50 km na dan!

MORDA BO KDO BLAGROVAL KAZNJENCE V Kanadi, ker so začeli v zaporih uvajati velike, nevsakdanje spremembe — v korist kaznjencem. Tako bodo odpravili kaznjenške obleke, kroje, po kakršnih se kaznjenci po vsem svetu na prvi pogled razlikujejo od prostih prebivalcev. V prihodnje bodo kanadski kaznjenci oblečeni v navadne, civilne obleke. Celo barve teh oblek bodo lahko izbirali! Postopno bodo odpravili »oštevilčenje« kaznjencev, tako da zapornik ne bo številka. Vse te ukrepe utemeljuje s tem, da je treba zaprtim ljudem »dvigniti moralo«, čes da moralno podlaženi, »zaznamovani« ljudje ostanejo zakrknjeni ter potuhnejo, gledajo na družbo kot na svojo ga smrtnega sovražnika in jih kazni ne more poboljšati. Zato je treba tudi s kaznjenci ravnati zares človeško. — Tega mnenja so mnogi psihologi tudi drugod po svetu, medtem ko nekateri tudi mislijo, da utegne število hudodelcev še bolj nevarno narasti, če se ne bo več nihče bal ječe.

SUMADIJSKI KMET-PESNIK SI DOPISUJE Z INDIRO GANDHI. Živi v Jovanovcu pri Kragujevcu in se piše Mića Marković. Precej načitan in dandanes precej bere. Ima pesniško žilico, piše pa zelo slovesne pesmi. Tako je ob smrti indijskega predsednika Nehruja s pesmijo izrazil sožalje Indiri Gandhi, državnikovi hčeri. Ko je bila Indira Gandhi izvoljena za predsednico indijske vlade, ji je Marković čestital — s pesmijo. Prav tako ji je poslal čestitko v verzih po njeni veliki volilni zmagi letos. Indira Gandhi se mu je vselej lepo zahvalila. Tudi za zadnjo čestitko mu je poslala pisмено zahvalo in med drugim napisala: »Vaša pesem izraža resnično čustvo in globoko razumevanje.«

KAR TISOC LJUDI JE MOGOČE CEPITI NA URO z novo vrsto pištole, zdravniškega instrumenta, izdelanega v Angliji. Dosedanji načini cepljenja proti koleri, zlasti med veliko epidemijo v Indiji med begunci iz Bengalije in domačim prebivalstvom, so bili mnogo prepočasni, ker primanjkuje zdravstvenega osebja. Z novim instrumentom je mogoče cepivo dobesedno streljati — v trenutku brizgniti pod kožo. Ta pištola sicer ni popolnoma nov izum, saj so jo uporabljali, vendar predvsem bolj poskusno, že nekaj let v Angliji. Zdaj se je pokazala kot neprekosljiv pripomoček za cepljenje proti koleri.

Giovani Cuccu-Ivo spet med svojimi bojnimi tovariši iz Tomšičeve, prvič nas je obiskal lani. Na sliki ga vidimo z leve v pomenku z generalpodpolkovnikom Francem Tavčarjem-Rokom.

Še zdaj se mu utrne solza za sinom

V Zagradcu na Dolenjskem so praznovali — kakor vsako leto — 16. julija krajevni praznik, spomin na 16. julij 1942, ko so partizani napadli italijansko kolono med Velikim Lesami in Marince vasjo. Pred tem praznikom smo se ustavili pri tamkajšnjem upravitelju osnovne šole Marjanu Rupniku, ki nas je seznanil s programom proslave, nato pa nas je odpeljal k enemu najzaslužnejših vaščanov Ivanu Hrovatu, ki je prav takrat obhajal svoj 82. rojstni dan.

Ivan Hrovat je tip trdnega dolenjskega kmeta, zavednega Slovence, naprednjaka, ki se je bodel že s klerikalnimi oblastniki v stari Jugoslaviji. Iz njegovega glasu zveni trdnost kraške skale, ki se ne da izruvat iz globin zemlje, v katero je vsajena.

Cestitali smo mu za visoki jubilej, nato smo bili takoj v živahnem pomenku o njegovem življenju in delu. Slika na steni nam ga je predstavila kot postavnega konjenika v avstro-ogrski vojski, kjer je moral kot nešteto slovenskih Janezov med prvo svetovno vojno na fronto...

»Ampak prva svetovna vojna se ne da primerjati z drugo,« je dejal. »V prvi je bilo hudo samo na fronti, v drugi pa je bila fronta tako rekoč v vsaki hiši.«

Kot zavednemu Slovincu mu je stalno grozila nevarnost od okupatorjev in domačih izdajalcev, pred katerimi se je moral skrivati v domači vasi in v lastni hiši kakor zver pred gonjaci. Njegov sin je bil aktivist. Po prej omenjenem partizanskem napadu na italijansko kolono so se hoteli Italijani maščevati. Iskali so žrtve — in med temi žrtvami je bil tudi Hrovatov sin, ki so ga izdale neke ženske. Dne 15. avgusta 1942 so Italijani obkolili hišo in ga odpeljali...

Ob teh besedah se je zamolkli glas dvainosemdesetletnega Hrovata razkral in iz oči so se mu utrle solze za sinom. »Videl sem ga pretepenega... In 22. avgusta 1942. so ga ustrelili z drugimi vred med Lesami in Marince vasjo, tam, kjer je ob par-

tizanskem napadu padlo največ Lahov... Tam stoji zdaj spomenik.«

Ivan Hrovat je potem živel pod strogim nadzorstvom. Ob kapitulaciji Italije se je postavil z gnojnimi vilami po robu belim, ki so mu hoteli vzeti konje. Žugali so mu, da mu bodo že vrnili. Zato se je moral po nemški ofenzivi skrivati pred njimi.

»Bil sem tako skrit, da vam še zdaj ne bi rad pokazal tiste luknje nad hlevom... Skrival sem se tudi pod skalo v Sečkovem mlinu. Sečkov sin pa je bil pri belih. Ni bil slab fant, toda bil je zapeljan kakor toliko drugih. Prepričeval sem ga, naj zapusti svoje gospodarje, pa me ni ubogal...«

Hrovatova hiša je bila ena prvih partizanskih postojank v Zagradcu in okolici. Kljub vztrajni belogardistični propagandi, ki ji je bil izpostavljen, in kljub smrtni nevarnosti, ki je visela nad njim, je ostal Hrovat trden kakor hrast.

Na take ljudi je Dolenjska lahko ponosna. F. S.

Fotoreporterska služba med NOB

Jože Petek:

„Fotografija je najverodostojnejši dokument“

Kdo je bil pravzaprav Jože Petek? Kaj sploh vemo o tem skromnem človeku, ki je tako skrivnostno privlačil vsakogar v svoji družbi? Zakaj ga njegovi nekdanji partizanski tovariši v pogovoru tako radi omenjajo in zakaj ne morejo pozabiti njegovega resnega odnosa do dela pa tiste njegove ribniške navihanosti, ki je bila v času, za katerega je živel, tako redka?

Jože Petek je bil doma iz Ribnice na Dolenjskem. Po poklicu je bil gradbeni tehnik, sicer pa velik ljubitelj fotografije. V njem je bilo precej umetniške žilice in čut opazovanja je imel razvit kot malokdo. Nekaj časa se je ukvarjal celo s slikanjem. Ohranjenih je tudi nekaj njegovih dobrih akvarelov in vrsta tehnocutno izdelanih rezbarskih del. A vendar je njegovo življenje v največji meri prepletala prav ljubezen do fotografiranja.

Sedeli smo okrog mize v stanovanju, kjer sta bili na vhodnih vratih vtisnjeni imeni: Škrabar-Petek. Spodaj, pod oknom, nekaj sto metrov daleč, se je v soncu lesketal koprski zaliv. Vedel sem, da bom lahko samo v tem koščku sveta, ujetim med štiri stene, oživel enkratni spomin na življenje in delo človeka, moža, očeta, prijatelja, partizana in fotoreporterja Jožeta Petka.

»Prvič sva se videla leta 1943 po italijanski kapitulaciji...« je začel pripovedovati novinar, publicist in nekdanji iskreni Petkov tovariš Stane Škrabar-Braškar.

»V tistih dneh mi je bilo ukazano v Ribnici organizirati mobilizacijski urad, kamor so bili pozvani vsi za orožje sposobni Ribničani. Med vojnimi obvezniki je bil tudi Jože Petek! «Tovariš, zapiši, da nisem prišel kot mobiliziranec, pač pa kot prostovoljec, ker sem bil že dolgo časa namenjen v partizane!« je zahteval. Ob tej izjavi sem postal nanj pozoren in prav kmalu je nanesla prilika, da sva se zaklepetala. Zaupal mi je veliko željo, da bi rad služil domovini kot fotoreporter, saj je prinesel s seboj v gozdove tudi fotografski aparat. Njegovo željo sem sporočil Karlu Destovniku-Kajuhu, šefu kulturniške skupine 14. divizije. Čez nekaj dni je bil že v njenih vrstah, nasmejan in ponosen na svoje poslanstvo, ki ga je začel opravljati kar se da resno in požrtvovalno.

Ze z vrsto fotografij, ki jih je posnel ob napadu na Štampetov most, je zbudil pozornost kot izjemno nadarjen fotoreporter. Ob njegovih fotografijah so bili v štabu tako navdušeni, da mu je komandant divizije Bračič poklonil za

nagrado in priznanje fotoaparata, ki je bil veliko boljši od Petkovega. Tako se je začela pot fotoreporterja legendarne Štirinajste divizije, tako se je rodila enkratna zapuščina partizana, ki je vse svoje moči posvetil zbiranju in ohranjanju verodostojnih dokazov in živih resnic o narodnoosvobodilnem boju. Napad na Grahovo in Velike Lašče pa Kovečje in... Da, Jože Petek je ustvaril celo vrsto fotografskih zapisov, ki so nastali še pred odhodom Štirinajste divizije na Štajersko.

»Leta 1943 sem bil kulturnik v Tomšičevi brigadi, pa sem se več zadrževal pri kulturnikih Štirinajste divizije!« pripoveduje tovariš Braškar. »Tako sva se s tovarišem Petkom srečevala na številnih mitingih, ki smo jih po kapitulaciji Italije prirejali po Notranjskem in Dolenjskem. Najbolj naju je vezala obojestranska ljubezen do fotografije, o kateri sva mnogo govorila. Spominjam se, da mi je na pohodu Štirinajste divizije na Štajersko — bolj v šali kot zares — dejal: Mislim, da bi se brigadi splačalo, da me reši... če me Nemci ujamejo... seveda, ne toliko zaradi mene, kot zaradi zgodovinskih posnetkov, ki jih nosim s seboj!«

Ce je iskal fotografski motiv, ni bil zanj noben napor prehud — ustavil ga ni ne do pasu visok sneg in ne vihar na nevihta. Tam, kjer je najbolj pokalo in grmel, se je pojavil Jože Petek s fotografskim aparatom. Videl sem ga utrujenega in sestradanega, a nikoli obupnega: in nikoli brez fotografskega aparata!«

Velika usnjena torba in v njej z največjo natančnostjo zloženi svitki razvitih in še nerazvitih filmov z vrsto fotografij, ki jih je razvil še pred odhodom na Štajersko. Zdaj ni bilo časa za razvijanje. Enomesečni pohod prek Hrvaške na Štajersko je posejal iz borcev poslednje moči. Sledila je tritedenska nemška ofenziva na Štajersko. Krvni davek partizanskih vrst je bil pretresljiv. V bojih so izgorela življenja nenadomestljivih kulturnikov: pesnika Kajuha, kiparja Belača, skladatelja Cveta Marolta-Špika in harmonikarja Janeza Lavriča. Od članov kulturniške skupine sta ostali samo še Vera Hreščak-Beblerjeva in Marta Pavlinova-Brina, o Jožetu pa so govorili, da je padel... Petek je živ! je potem od nekdaj prišla novica. Z ozeblimi nogami, hudo pljučnico in infarktom se je bil zavlekel na neko kmetijo v Moravski dolini. A tudi tu ni mogel dolgo mirovati. Pri nekem gospodarju na kmetiji si je naredil zasilen fo-

tolaboratorij in razvil fotografije, ki so nastale na poti Štirinajste divizije po Hrvaškem in Štajerskem. Moral je živeti s tovariši in, če ne drugače, vsaj v fotografijah.

»Bili smo navdušeni, ko so nam povedali, da se zdravstveno stanje tovarišu Petku izboljšuje,« se spominja Stane Škrabar. »Vedel sem, kakšne težave je imel požrtvovalni fotoreporter, ker mu je primanjkovalo fotomateriala. V mislih sem videl, kako cele dneve in noči sloni ob rdeči luči nad fiksirjem in razvijalno tekočino. Ko so me imenovali za šefa propagandnega odseka pri štabu 4. operativne cone, sem ga po-

S prispevkom o Jožetu Petku končujemo vrsto člankov o fotoreporterski službi med NOB. Želeli smo osvetliti del te zgodovinske dejavnosti, ki je bil po našem mnenju premalo znan in zaradi tega tudi premalo cenjen. Vzemite zapisano kot droben prispevek, namenjen tistim, ki bodo pravzaprav šele začeli pisati temeljitejša dela o našem narodnoosvobodilnem boju. Zavedamo se, da je prav gotovo ostala še dolga vrsta tovarišev, ki so prihodnjim pokolenjem ohranili mnogo dragocenih posnetkov, a jih nismo uvrstili v naše zapiske, ker ne vemo zanje. To so bili ljudje, ki so domovini ohranjali obraz — mi pa bomo ohranili spomin nanje, ki so svoje poslanstvo plačali s ceno življenja, in spoštovanje do vseh tistih, ki so danes lahko upravičeno ponosni, da so delovali v fotoreporterski službi med NOB.

vabij na prevzem mesta šefa fotosekcije v okviru propagandnega odseka IV. operativne cone. Po dolgem času sva si spomladi leta 1944 ponovno segla v roke. Tovarišu Petku smo omogočili, da si je na neki osamljeni kmetiji nad Ljubnim dokončno opomogel. Organiziral si je tudi nov fotografski laboratorij. Tu je začel del bogatega arhiva s pohoda Štirinajste divizije kopirati na papir, ki so ga v manjših količinah prinesli naši posebni kurirji iz Gradca in z Dunaja. Pozneje, ko je bila osvobodjena Zgornja Savinjska dolina, se je tovariš Petek preselil v Gornji grad in organiziral fotoreportersko službo po naših enotah. Tudi na Remšetovi kmetiji je razvil fotografsko delo in okrepil fotosekcijo z nekaj novimi poklicnimi fotografi iz štajerskih enot ter si pri vsem tem želel samo to, da bi mu uspelo priti do nekaj več fotografskega materiala.

Ob napadu na Mozirje mi je s pomočjo Rika Mlekuža uspelo naložiti in pripeljati v štab poln lojtrski voz dragocenega fotografskega papirja največjih formatov, nekaj zabojev filmov, kemikalij in podobnih stvari. Še nikoli prej nisem videl tovariša Petka tako srečnega kot takrat, ko se je povzpел na voz, kjer so bili vrhni zaboji filmov prerezani od nemških mitraljezov iz obleganega zvonika mozirske cerkve — rafali so konje mojega voza pognali v dir proti Gornjemu gradu. Dragocene posnetke je tovariš Petek sedaj povečeval noč in dan. Kmalu zatem je bilo pripravljenih približno štiristo kartoniranih fotografij za razstavo, ki smo jo organizirali v Gornjem gradu. Na razstavi so bili razen Petkovih posnetkov

tudi fotografski zapisi fotoreporterjev, ki so že delovali po partizanskih enotah na Štajerskem in Koroškem. Vzorno razstavo so pozneje prenesli v Ljubno, kjer je doživela množičen obisk in odigrala pomembno vlogo pri pridobivanju štajerskih ljudi za narodnoosvobodilni boj.

Konec leta 1944 je bilo mogoče že predvideti, da bodo Nemci na svojem umiku iz Rusije in prek Madžarske prišli tudi na Štajersko. Zato smo organizirali rezervne postojanke, namenjene sodelavcem propagandnega oddelka 4. operativne cone. Ena izmed njih je bila v zapuščeni koči nad Lučami, na zelo težko dostopnem kraju. Ob hudi nemški ofenzivi januarja zadnjega leta vojne je precej kulturnikov odšlo v to skrito postojanko. Bili so izdani. Dne 2. in 3. januarja 1945 so Nemci partizane obkolili in jih pozvali, naj se vda. Nekaj borcev je poziv sprejelo, odvedli so jih v Luče in po zaslišanju ustrelili — drugi pa so, po vseh znakih sodeč, krenili v oster boj in padli do zadnjega. Nemci so tri ali štiri partizane, ki se niso hoteli vdati, pokopali v skupen grob v neposredni bližini koče. Pozneje je ZB iz Solčave na tem mestu vzdalo spominsko ploščo z imeni borcev, ki naj bi tam padli — in med njimi je na prvem mestu ime Jožeta Petka.

Je slavni partizanski fotoreporter padel v boju ali je umrl v Lučah?

Leta 1956 je Stane Škrabar našel na pogorišču luške koče ožgano kopito italijanske brzostrelke. To je bil ostanek orožja tovariša Petka, saj je imel takšno brzostrelko le on. Torej je ožgano kopito na pogorišču sredi tišine gozdov pojasnilo o zadnjih trenutkih Jožeta Petka?

In njegov fotografski material?

Usoda filmov, ki jih je ves čas nosil s seboj, je ostala skrivnost. Morda so končali v kakšnem nemškem arhivu, morda so od tam po vojni prišli v roke zahodnih zaveznikov... Kdo ve? Da je ostalo ohranjeno vsaj nekaj bogate Petkove zapuščine, gre zahvala Micki Remšetovi iz Gornjega grada, kjer je imel Jože Petek v hiši njenega očeta svojo fototehniko. Pred bližajočo se nemško ofenzivo je spravil zbirko svojih fotografij v izkopani bunker, pokrit z drvni in drvarnici. Nemškemu prihodu na Remšetovo domačijo je spet botrovala izdaja. Po neuspelem zaslišanju so Micko odpeljali v Celjski pisker in jo tam zverinsko mučili, a vendar ni izdala skrivnosti. Ko ji je uspelo zbežati iz zloglasnega zaporja, je Petkove fotografije skrila v oltar cerkvice v bližini Gornjega grada, od koder so po vojni prišle v prave roke. Prav tako zbirko fotografij je doletela neznana usoda, ko so jo po kurirjih poslali v glavni štab, kamor ni nikoli prispela. Kaj pa izbor najboljših Petkovih fotografij, ki jih je hranil pri nekem kmetu na robu Ljubnega, kamor so nekega lepega dne prišli Nemci in vse pobrali? Izdajalec bunkerja je za plačilo kar od Nemcev dobil kroglo. Mnogo Petkovih fotografij se je porazgubilo na raznih slavnostnih razstavah in prireditvah.

Stanetu Škrabarju-Braškarju je z veliko muko uspelo zbrati stopetdeset fotografij, od katerih jih je sedemindesetdeset zbral zato, da bi izvršil Petkovo oporoko: »Če bom ostal živ, bom zbral najboljše posnetke in jih tiskal v bakrotisku kot album pohoda Štirinajste divizije!«

Ob deseti obletnici tega legendarnega pohoda, na velikem vseljudskem zborovanju na Ostrožnem v Celju, je stopil pred maršala Tita devetletni Jože Petek. »Poklanjam ti prvi izvod albuma fotografij pohoda Štirinajste divizije, ki jih je posnel moj oče, in ti obljubljam, da se lahko na nas — otroke padlih borcev — zaneses prav tako, kot si se na naše očete!« mu je dejal.

SILVO TERŠEK

Na svoji fotorazstavi avgusta 1944 v Gornjem gradu je tovariš Jože Petek tale posnetek s hrvaških polj takole komentiral: »Svobodi in soncu nasproti!«

Foto: Jože Petek

Nagrajeni prispevek

„POBILI SO VSE, KAR JE
BILO ŽIVEGA...“

Tovariš Aco Knežević, ki je doma iz vasi Jošanin v Liki, je povedal:

Nekega dne sem šel kot terenski aktivist v svojo rodno vas z namenom, da skličem sestanek, na katerem bi skušal pritegniti k sodelovanju s partizani še druge vasi. Nekako istočasno se je iz partizanske bolnišnice, kjer si je zdravil nogo, vrnil tudi mlajši brat. Najstarejši je bil v nemškem ujetništvu in je imel doma ženo in tri otroke — najmlajšemu pa je bilo le nekaj mesecev. Tudi moja mati je bila še živa in lahko si predstavljate, kako veseli smo bili snidenja. Toliko smo si imeli povedati, da na kakšno nevarnost nisimo utegnili niti pomisliti.

Okoli četrte ure zjutraj se je zgodilo tisto strašno:

Mati ni mogla spati in je šla ven iz hiše. Na hribu je zagledala množico ustašev, ki so se pripravljali na napad. »Fanta, beži, ustaši!« je vsa prestrašena zakričala. Brat jo je hitro pobrisal, jaz pa se niti obuti nisem utegnil. Kmalu zatem že slišim: »Aha, teta, ste videli partizane?« in koj nato še strel. Poskušaj sem skočiti ven, a nisem mogel, ker sem skozi pritrta vrata v razdalji kakih petih metrov zagledal ustaša.

To, kar sem potem doživljal, je težko opisati z besedami!

Bratova žena je z otrokom v naročju skočila na prag, drugi otrok je tekel za njo in tretji se jo je držal za krilo. Ta lup je zarežjala strojnica. Žena in dva otroka so bili na mestu mrtvi, deklica pa je obležala na tleh hudo ranjena. Ustaši so bili nekam izginili, zato sem hitro skočil, jo pobral in odnesel na posteljo. Potem sem zagrabil sekuro, skočil za vrata in čakal prvega ustaša, ki se bo pojavil. Nameraval sem ga zbiti na tla, mu vzeti oblieko, se v njegovi uniformi pomešati med ustaše in se pozneje v primerem trenutku seveda izgubiti. Minute so tekale, vse naokrog pa je bila mrtva tišina. (Pozneje so mi povedali, da so takoj po opravljenem zločinu — bili so namreč prepričani, da je tudi deklica mrtva in da v hiši ni nikogar več — zapustili vas). Nenadoma sem se spomnil jame na dvorišču, kamor smo vsako jesen spravljali krompir. Hitro sem planil in se skril vanjo. Zavedal sem se, da je najpametneje, da mirno čakam, kaj se bo zgodilo.

Po štiridesetih minutah — v tem času si skorajda dihati nisem upal — sem zaslišal neke korake. Tesno mi je postalo pri srcu in obšla me je groza. Kaj, če me odkrijejo? se mi je motalo po gla-

vi. Iz odrevenelosti me je zdrnil glas, ki je poimensko našteval mrtve. To morajo biti naši, saj nas ustaši ne poznajo po imenih! Sem se oddahnil. Kljub temu sem le previdno pokukal iz jame in zagledal partizane. »Mi smo pa slišali, da so vaju z bratom živa ujele in odpeljali!« se je oglašil eden izmed njih.

Povedal sem jim, kaj se je zgodilo, potem pa smo si skupaj ogledali žrtve v vasi.

Ugotovili smo, da so ustaši napadli le del vasi in da so tu pobili vse, kar je bilo živega. Tako je bilo tisto jutro v moji rojstni vasi Jošanin v Liki zaklanih ali

skj Slovenci. Žal je na ta del slovenske zemlje le kratko obdobje sijalo sonce svobode. Velele so bile naklonjene Italijanom. Anglo-ameriška armada se je pomikala proti Gorici, mi pa smo se morali umakniti s komaj osvobojenega ozemlja. »Hočemo Titovo Jugoslavijo!« je bilo slišati od vsepovsod. Nam borec je bilo silno težko pri srcu. Pripovedovali so, da se komandant neke brigade sploh ni hotel umakniti s svojo vojsko. Zavezniškim vojakom je dejal, da lahko gredo samo prek trupel njegove vojske. Iz Gorice da se je umaknil šele na posredovanje maršala Tita.

ustreljenih tristoosemdeset ljudi. Samo v naši hiši so bili mrtvi dva bratova otroka, njegova žena in moja mati. Deklico, ki je edina preživela ta strašni pokol, smo odpeljali v partizansko bolnišnico in pozneje k sorodnikom, kjer je potem dorasčala. Pri sosedovih so ustaši pet deklic zvezali za roke okrog stoga sena in jih žive sežgali. Pri drugi hiši smo videli, da sta bila mati in otrok v njenem naročju prebodena z enim nožem. Ne morem vam vsega opisati, vem le, da so bile žrtve tako zmalice, da smo jih le stežka prepoznali.

Tudi spomin na zadnje dni vojne, ko sem se boril na področju Ilirske Bistrice, Trsta in Gorice, mi je ostal v nepozabnem spominu.

Po zavzetju Gorice je bila moja divizija razporejena v Šentpetru pri Gorici. Dobro se še spominjam, kako lepo so nas sprejeli primor-

Se nam je pripovedoval o dogodkih iz vojne in omenil, da je sodeloval tudi v bitki na Sutjeski. »O tem vam bom pa prihodnjič povedal!« je ob slovesu dejal tovariš Aco Knežević.

DRAGAN PUSTATICNIK

VOJKAN

Iz zapiskov moje mame Stanke: Zgodilo se je v planini, leta 1943. Bila je temna in mrzla zimska noč. Veter se je jezil, kot bi vedel za vojne strahote. Neusmiljeno je piskal; v vrtincu snežnih kristalčkov so se komajda razločevali obrazi desetih partizanov, ki so si našli zavetje v votlini pod snegom.

»Ali ste vsi?« je vprašal Zdene. »Malj Vojkan je izgubil škorenj in se je odpravil nazaj, v to prekrasno noč!« je bleknil Mile.

»Fantje, sedaj ni čas za šalo, vsaka minuta je dragocena in zato preidimo k stvari!« je ježno odgovoril Zdene.

Danes moramo uničiti postajo nemške policije. Deset nas je, Zora in Cveta bosta ostali v votlini, premraženi in bolelni sta, mi pa se bomo takoj odpravili v boj! se je oglašil ukaz.

Nenadoma se je oglašila Zora in z ihtecim glasom dejala: »Tudi Vojkan naj ostane. Komaj petnajst let mu je in edino njega še imam, saj so mi te prekleto zveri pobile vse domače!«

»Ljuba sestra, eden manj bi lahko pomenil smrt vseh nas!« je s stisnjenimi zobmi dejal Vojkan in se odpravil za tovariši.

Ko je osem tovarišev zapustilo votlino, je sneg samo še naletal... Počasi so se bližali sovražni postojanki in prispeli do cilja šele nekaj minut pred polnočjo. Zasedli so položaje in čakali Zdenetovo znamenje.

Partizani so zmagali v tem boju, a vendar so se z žalostjo v srcu vračali proti zasneženi planini, saj so izgubili Vojkana.

TV-15
ZA
MLADINOSTRELI
NA

VODENICAH

Dolgo je že tega, kar je v naši deželi divjala vojna. Vendar tisti, ki so bili priče krutosti okupatorjev in domačih izdajalcev, teh strašnih dni ne bodo nikoli pozabili.

Med njimi je bila tudi moja mamica:

— Bilo je leta 1943 in komaj devet let sem izpolnila. Toplega poletnega dne sva s sestro pasli pujske pri vodnjaku na Vodenicah.

Okrog enajste ure so iz gozda prišli partizani. »Ali bosta kmalu napasli?« so naju prijazno ogovorili. Nenadoma je počilo in proti nam so se usuli belogardisti. Skočili sva za vodnjak in zajokali od groze. Ena svinja je bila zadeta. Partizani, ki so po prvih streljih popadali na tla, se niso mogli več rešiti. Belogardisti so jih prereševali s krogliami... Iz detelje sem zaslišala tih glas partizana, ki je prosil, naj grem na Rižišče povedat njegovim staršem, da pridejo ponj. Belogardisti so se široko ustili ob žrtvah in se za naju niso kaj dosti menili. Odhitela sem na Rižišče, da izpolnim partizanovo prošnjo, in se vrnila. Potem sva s sestro odgnali svinje proti domu in vso pot milo jokali.

Neki belogardist je prišel v našo hišo in velel mojemu očetu, naj odpelje partizane v Šentjernej. »Ne grem, ker ste mi ubili svinjo!« se je uprl oče. Nič ni pomagalo. Grozili so mu in hočeš nočeš je moral pripraviti voz.

Nanj so naložili borce in jih odpeljali po žlebasti poti.

Proti večeru se je oče vrnil s te strašne poti in povedal:

»Voz je ropotal in se močno stresel. Nenadoma se je z voza oglašil ranjeni partizan. Colaričevi počasi je tiho dejal. Belogardisti so zarjuli, naj peljem hitreje. Ranjenec je vedno bolj stokal. Utihnili so šele, ko so vanj pognali krogle in ga ubili.«

Kadar vas bo pot vodila mimo vodnjaka na Vodenicah, si lahko ogledate spomenik, na katerem je zapisano:

TU SO 1. JUNIJA 1943 PADLI OD BELOGARDISTIČNE ZASEDE KOMANDANT VDO ANTON KAMBIČ-DUSAN IN NJEGOVI SPREMLJEVALCI ANTON TOMŠIČ-KOSTJA, JANEZ BRDNIK IN JANEZ REMUS.

Ta žalostni dogodek je samo eden izmed mnogih, ki jih je doživela moja mama. Šele devet let ji je bilo, a je že spoznala, kaj je vojna. Lahko smo veseli, da živimo v miru in svobodi, za katero so dali številni borci svoja življenja.

HEDI COZ

MARIJA GORENC

KRAMLJANJE

Draga Milena!

Napisala sem vam že spis za mladinsko stran »TV 15«, a vse kaže, da je običal kje v temnem kotu. Pogum in vest mi nista dala miru in tako se vam zopet javljam s prošnjo, da bi prispevek »Vojkan« vendar ugledal luč sveta.

S spoštovanjem!

HEDI COZ,
Linhartova 8,
p. Ljubljana

Draga Hedi!

Oprosti za to dolgo čakanje in tudi v prihodnje ne pozabi, da je mirna vest res zlata vredna.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana urednica!

Prejela sem časopis, knjigo in pismo, za kar se vam najlepše zahvaljujem. Priznam, da me je ta pozornost presenetila in ganila. Vesela sem, da ste moje pismo objavili v glasilu »TV 15«. Veste, še tisti dan sem dobila denarno pomoč iz Gornjega grada, za katero se prek tega pisemca najlepše zahvaljujem. Tako si bomo za prihodnje šolsko leto lahko kupili vse potrebščine.

In kako živimo danes?

Imeli ste prav, v naši hišici se je v zadnjem času kar precej spremenilo. Ker je bila sedanja po strokovnem pregledu neprimerna za popravilo, smo začeli s pomočjo borčevskega posojila graditi novo. Ne bo razkošna, a naša bo in tudi slamnate strehe ne bo imela. Samo, ata je hudo bolan. Bil je operiran na mehurju, ima težave z ledvicami in črevesjem, pa še rano na dvanajsterniku. Zdravstveno stanje se mu po operaciji nekolikoboljšuje, a je še vedno slab. Ima strogo dieto in bi moral več počivati. Ker pa je pri hiši samo on odrasel moški, mora veliko delati, čeprav mu vsi in po najboljših močeh pridno pomagamo.

Jaz sem končala zadnji razred osemletke z odličnim uspehom, prav tako moja sestra. Ena sestra je bila dobra, brat pa je prinesel prav dobro izpričevalo. Čeprav imamo veliko dela in za učenje težavne razmere, smo bili kar pridni. Po končani osemletki pojdem na tehniško šolo v Krško, od koder se bom lahko vsak dan vozila domov. Upam, da bodo moji prošnji ugodili in mi tako omogočili nadaljnje šolanje.

Obljubljam, da se bom še oglašila. In še enkrat iskrena hvala za pozornost, ki ste mi jo izkazali.

Lep pozdrav!

MARTINA ŽIBERT,
Kladje 9,
p. Blanca

Draga Martina!

Mislím, da je pridnost za Žibertove otroke s Kozjanskega kot ocena mnogo preskromna beseda. Še več, imeti takšno družinico je zavidanja vredna stvar! Zato le tako naprej in za jutrišnji dan se vam res ni treba bati. Pa tudi tisto, da za dežjem vedno sonček sije, kar drži.

Lepo pozdravljena!

MILENA

PETEROKRAKA
ZVEZDA

Bila je vojna in mamica je bila sama doma. Imela je važno pošto, ki jo je morala odnesti k partizanom. Napotila se je v gozd. Šla je ob cesti, kjer je bilo polno cvetic. Ustavila se je in jih nabrala. Nato je šla dalje. Nepričakovano so jo ustavili policisti. Imela je srečo, da je niso pregledali. Samo oklufotali so jo, potem so jo izpustili. To se je oddahnila! Če bi bili dobili pošto, bi jo bili gotovo ustrelili. No, in tako je srečno prišla do kraja, kjer je taborila partizanska četa. Vsi so jo bili zelo veseli. Mamica jim je povedala, kaj se je zgodilo in prosila za spremstvo. Ugodili so njeni želji in v zahvalo za storjeno delo je dobila tudi lepo peterokrako zvezdo.

Dragica Trnovšek

BESEDE IN DEJANJA

NE ZA PRETEKLOST,
MARVEČ ZA SEDANJOST
IN PRIHODNOST

V skupščini Vojvodine so včeraj povedali, da se je iz kmetijstva Jugoslavije v 19 letih prelilo v druge gospodarske panoge okoli pet milijard dolarjev.

Član izvršnega sveta Zarko Tosić, ki je tolmačil načrt razvoja, je dejal: Teh števil ne navajamo zaradi preteklosti, zaradi izstavljanja računov jugoslovanski skupnosti. Treba jih je navajati zaradi sedanosti in prihodnosti, ker se proces prelivanja dohodkov iz kmetijstva kljub mnogim resolucijam in z reformo razglašeni politiki razvija še nadalje.

Politika, 14. VII. 1971

MILIJONARJI POZABLJAJO
NA DAVEK

V Bosni in Hercegovini je več milijonarjev, kot so mislili. To ni bilo težko ugotoviti na tridnevnem posvetovanju 200 občinskih inspektorjev dohodkov BiH.

Milijonarji so se skrivali med 2500 obrtniki, ki so poskušali utajiti tri milijone dinarjev davka. Na davek je »pozabilo« tristo intelektualcev; 500 občanov ni prijavilo dohodkov od zgradb, a 200 delodajalcev je veliko zaslužilo z uporabljanjem tuje delovne sile.

Niti delovne organizacije niso bile izjema, od 790 kontroliranih podjetij se jih lani 90 odstotkov ni poslovalo oddolžila skupnosti in pozabilo na davčne obveznosti.

Zaradi takih prekrškov so pristojni sprožili okoli 1200 postopkov.

Večernje novosti, 12. VII. 1971

TRGOVINA Z DELOVNO
SILO

Pojav odstopanja delovne sile tujim firmam zaradi pridobivanja premoženjskih koristi, je dobil velik obseg. Precejšnje število jugoslovanskih delovnih organizacij posreduje tujim firmam našo delovno silo. Od sindikatov je bila ta oblika trgovine z delovno silo ocenjena kot nehumana in izkoriščevalska, saj so nekatera podjetja v želji za čimvečjim dobičkom začela za tuje firme in delodajalce jemati delavce drugim delovnim organizacijam, razpisovati natečaje in »dobavljati« delavce v tujino ter služiti z omejevanjem njihovih dohodkov ter pravic. Ti trgovci z delovno silo ne skrbijo za delavca, angažirajo ga najpogosteje samo do konca del v inozemstvu, potem pa ga pustijo, da si sam išče delo.

Gospodarski vestnik, 13. VII. 1971

PODOBA NELIKVIDNOSTI

Sevniška »Kopitarna«, ki se je po prestanih notranjih trenjih začela konsolidirati, se je znašla še pred zelo težavnim problemom. Letos namreč ni še noben njen kupec vplačal niti dinarja. Kot je povedal v.d. direktorja Janko Rebernik, ni vsa letošnja proizvodnja prinesla na ziro račun podjetja niti dinarja. Kar proizvedejo, prodajo brez težav. Denarja pa ni. Če ne bi pritekala sredstva iz lanskih faktur, bi se znašel kolektiv pred nepremostljivimi težavami. Tako vsaj za silo zberejo denar za izplačilo osebnih dohodkov.

Komunist 16. VII. 1971

SLABŠE KOT NEKDAJ

Jugoslovansko morsko ladjedelstvo, ki je od nekdanje bilo med prvimi po kvalifikacijskem sestavu zaposlenih, je lani zašlo v tako situacijo, da je v njem vsak peti delavec nekvalificiran, a najmanj osemnajst odstotkov jih je polkvalificiranih. Tako je poprečno stanje šestih ladjedelnic združenih v »Jadrobrodu«, ki zaposluje skoraj 20.000 delavcev.

Vjesnik, 15. VII. 1971

ŠVEDSKA SE NE VDA

(3)

Obalno topništvo, ki je najmočnejša točka v švedskem sistemu, je s tehničnega stališča neprekosljivo. Ob švedski obali so topovi vseh vrst in vseh kalibrov, okrepljeni z raketnimi izstrelili. Sovražnik, ki bi napadel z morja, bi imel najprej opraviti s podmornicami, potem z bojnimi ladjami na gladini, naposled pa še z obalnim topništvom in pehotnimi enotami na otokih in obali.

Osnovna naloga letalskih sil je varovati mesta in prebivalstvo pred sovražnikovi letalskimi napadi. Nekatere ceste so spremenjene v pristajalne steze, da bi letala lahko pristajala zaradi oskrbe in potem vzletela na nove napade. Kdor se je zadnja leta vozil po Švedski, je prav lahko opazil, da so ceste na nekaterih predelih razširjene. Pomožne letalske enote na tleh so tako izurjene, da lahko v najkrajšem času oskrbijo letala z gorivom in strelivom, tako da je prav zato švedsko letalstvo imenitno pripravljeno za spopad s sovražnikom. Vsako švedsko letalo bi moralo po taktičnih navodilih poveljstva ostati v zraku precej dlje od sovražnikovih letal ter skrajšati čas pristankov in ponovnih vzletov na najmanjšo mogočo mero. »Zato se bo naših 700 letal spremenilo za sovražnika v 2.000 letal,« je izjavil neki letalski general.

V primeru napada bi švedsko letalstvo moralo izpeljati avtomatično obrambno operacijo, ki je znana pod šifro »Stril/60«. Ta načrt je tako varovan, da niso znane niti njegove bistvene značilnosti. Znano je le to, da gre za enega najpopolnejših načrtov na svetu.

V letu 1970 je Švedska namenila za obrambo 1.600 milijard starih dinarjev, tako da je po izdatkih za obrambo na četrtem mestu na svetu: za ZDA, ZSSR in Izraelom. Največ denarja gre za kopensko vojsko in letalstvo, na tretjem mestu so izdatki za mornarico, najmanj pa za kemično in biološko vojskovanje. Študije o bakteriološki in kemični vojni so pod neposrednim pokroviteljstvom obrambnega ministrstva in veljajo za največjo skrivnost. Verdar pa je zanimivo, da so izdatki za obrambo še zmerom manjši od izdatkov za socialne organizacije — zdravstveno zavarovanje, starostno zavarovanje, otroško varstvo itd. Na tem področju je Švedska daleč pred drugimi državami sveta.

Izdatkom za oborožitev je treba prišteti kakšnih 40 milijard starih dinarjev za organizacijo civilne obrambe. Tudi to dejavnost usklajuje obrambno ministrstvo, in sicer s pomočjo svojih predstavnikov po vsej državi.

Švedska je razdeljena na 24 »področij civilne obrambe«, vsako področje pa vodi prefekt. V primeru vojne naj bi voditelji civilne obrambe delovali samostojno, in sicer po že znanem vzorcu, da mora vsak poskrbeti zase in delovati docela samostojno. Tudi tu velja geslo, da je »sleherna novica o vdači lažna«. Civilna obramba velja za vse otroke, starčke, invalide in bolnike, in sicer po načrtu za preventivno razkropitev. Imajo še drugi načrt, imenovan »dokončna razkropitev«, ki velja za velika mesta in nekatera področja, o katerih pa ni mogoče kaj več zvedeti. Na Švedskem imajo pet mestnih aglomeratov z več kot 100.000 prebivalci, za katere so problemi evakuacije iz velikih središč dokaj preprosti. Zgradili naj bi atomska pribežališča in zaklonišča za tri milijone ljudi, v današ-

njih atomskih zakloniščih pa je prostora za dva milijona prebivalcev.

Dandanes uporabljajo atomska zaklonišča za parkirne prostore, servisne delavnice, trgovine, konferenčne dvorane itd. Tako se ljudje pri vsakdanjih opravkih srečujejo v atomskih zakloniščih in privajajo na kraje, v katerih bi morda morali preživeti mesece in mesece. Najnenavadnejše zaklonišče je Sodersjukhuset, bolnišnica s 3.000 posteljami, izkopana v hribu na jugu Stockholma. Gre namreč za natančen posnetek prav takšne bolnišnice, ki stoji na površini. Bolniki, zdravniki in vse osebe se lahko v eni uri preselijo v »atomsko bolnišnico«, pri čemer se pravzaprav le premikajo za nekaj deset metrov nižje, sicer pa je ves razpored prostorov enak.

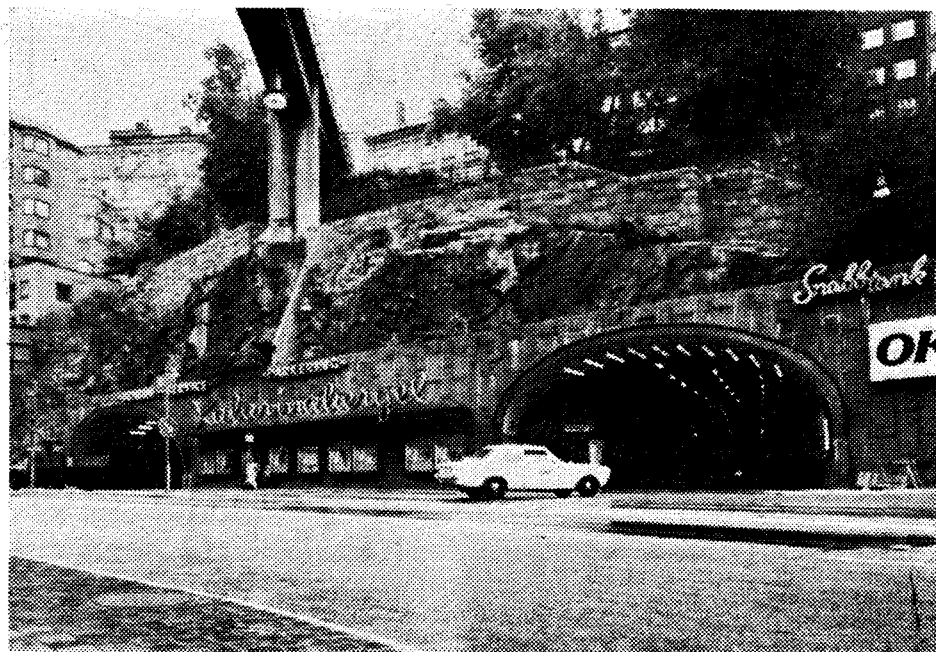
Organizacija civilne obrambe predvideva, da morajo v njej sodelovati vsi prebivalci (obeh spolov) od 16. do 65. leta, ki ne bi bili vpoklicani v redne oborožene sile. Zato so ustanovili celo vrsto združenj, med katerimi so na primer združenje za obrambo prebivališč, združenje za obrambo obale in letališč, združenje avtomobilistov itd. V združenju avtomobilistov so skoraj same ženske, ki znajo voziti kakršen koli avtomobil: od osebnega do težkega tovornjaka. Prav tako so skoraj same ženske v

združenju za zavarovanje živali: med vojno naj bi skrbele za konje in pse, ki so v sestavi oboroženih sil. Imajo tudi združenje za gospodarsko obrambo, katerega dolžnost bi bila zagotoviti preskrbo prebivalstva. Člani združenja imajo na razpolago celo vrsto podzemeljskih skladišč, kjer obnavljajo, dopolnjujejo in zamenjujejo zaloge živil. Pravijo, da bi zaloge zadoščale za dve leti.

Zadnje poglavje v švedski nacionalni obrambi je namenjeno propagandi. Ta do- loča, kako in kdaj naj bi oddajali informacije, potrebne za vzdrževanje stikov med vojsko in civilnim prebivalstvom, pa tudi, kako je treba dvigati moralo vsega prebivalstva. Pripravili so tudi načrt za podtalno izdajanje časopisov, delovanje tajnih radijskih in televizijskih oddajnikov, pripravljene imajo ljudi, ki naj bi zamenjali novinarje, katere bi poklicali na fronto. Posebna komisija proučuje metode propagande morebitnih sovražnikov Švedske, da bi tako mogli nevtralizirati, bojkotirati ali demantirati sovražnikove radijske oddaje.

Glede na to, da Švedska že 150 let nepretrgoma živi v miru, bi bilo mogoče, da bi bil prehod iz teorije v prakso težaven in poln spodrsiljav. Prav zato švedska pošilja svoje oficirje na vojna prizorišča sveta pod zastavo OZN: tako lahko vidijo, kako se vojskujejo drugi, ter o tem poročajo domov...

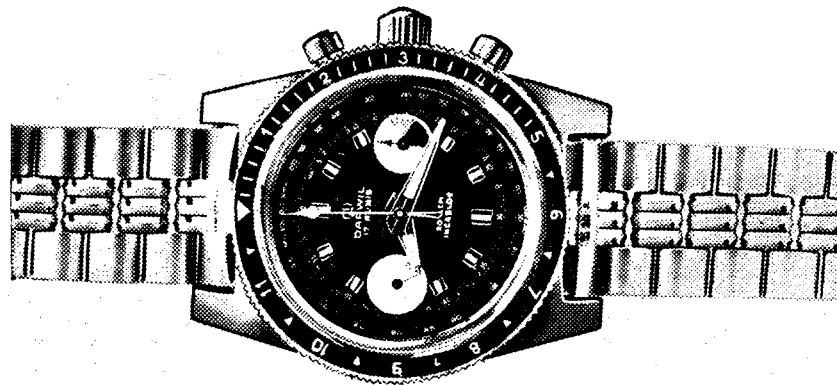
Konec

Vhod v eno izmed stockholmskih atomskih zaklonišč, imenovano Katarinaberget.

Biseri
proizvodnje

DARWIL

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancije in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

CENIK MALIH OGLASOV

Poizvedbe, vabila, objave, obvestila, zahvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic, stane vsaka nadaljnja vrstica 1,50 din.

Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev, vsaka nadaljnja vrstica 5 dinarjev.

Pravni nasveti so za naročnike brezplačni, drugim zaračunavamo dejanske stroške, a največ do 15 dinarjev.

Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno, njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.